

”Kohtaamista, kuulemista, kannustamista ja osallisuutta”

Yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön kehittäminen Heinolan Lyseonmäen koulussa

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK)

2024

Taru Aroalho

Saija Löfberg

Tiivistelmä

Tekijä(t) Aroalho, Taru Löfberg, Saija	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK Sivumäärä 89 sivua ja 3 liitesivua	Valmistumisaika 2024
Työn nimi ”Kohtaamista, kuulemista, kannustamista ja osallisuutta” Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kehittäminen Heinolan Lyseonmäen koulussa		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (YAMK), Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja) Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulu		
Tiivistelmä <p>Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön kohdeorganisaationa oli Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulu. Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda yhteiskehittämisen keinoin toimivia toimintamalleja yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamiselle Lyseonmäen koululla. Tavoitteena oli löytää ja edistää jo toimivia yhteisöllisen työn elementtejä sekä kehittää uusia tapoja vahvistaa opiskelijoiden kouluhyvinvointia. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta kouluhyvinvoinnin kehittämisessä.</p> <p>Kehittämistyön lähestymistapana oli toimintatutkimus. Tutkimusaineistoa kerättiin koulun opiskelijoille ja opiskeluhoitoryhmän työntekijöille suunnatuista kahdesta työpajasta. Ensimmäisessä Learning Café-työpajassa ideoitiin yhdessä uusia yhteisöllisen työn toteuttamistapoja. Toisessa työpajassa jatkojalostettiin ensimmäisen työpajan kehittämisideoita arviointimatriisimenetelmällä. Kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti. Kehittämistyön tuloksia käytettiin Lyseonmäen koulun huoltajille suunnatun kyselyn tekemiseen kouluhyvinvoinnin kehittämisestä. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin kehittämistyön johtopäätösten muodostamisessa.</p> <p>Työpajatyöskentelyiden ja kyselyn tulosten perusteella syntyivät johtopäätökset, joiden pohjalta muodostetut pääteemat nimettiin sosiaalisiksi, pedagogisiksi, psyykkisiksi ja fyysisiksi toimintamalleiksi yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kehittämisessä. Toimintamallien sisällä olevista kehittämiskohteista tärkeimmiksi nousivat opiskelijoiden kohtaaminen, kuuleminen, kannustaminen ja osallisuus oppilaitoksen toiminnassa ja sen kehittämisessä. Oppilaitoksen opiskelijoiden ja huoltajien osallistuminen yhteisöllisen opiskeluhoitotyön ja kouluhyvinvoinnin kehittämiseen vahvisti heidän osallisuuttaan tässä kehittämistyössä.</p>		
Asiasanat yhteisöllinen opiskeluhoito, kouluhyvinvointi, osallisuus		

Abstract

Author(s) Aroalho, Taru Löfberg, Saija	Type of Publication Master's thesis	Published 2024
	Number of Pages 89 pages, 3 appendices	
Title of Publication "Meeting, hearing, encouraging and inclusion" Development of community student welfare at Lyseonmäki school in Heinola		
Degree and field of study Master of Social Services, Development of Child and Family Services		
Name, title and organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party) Lyseonmäki school in the city of Heinola		
Abstract <p>The target organization of this research development work was Lyseonmäki school in the city of Heinola. The purpose of the development work was to create functional and operating models to the implementation of student welfare work at Lyseonmäki school by methods of co-creation. The aim was to find and promote elements of community student welfare work that already work and develop new ways to strengthen students' school well-being. In addition, the aim was to strengthen the inclusion of students and guardians in the development of school well-being.</p> <p>The approach of the development work was action research. Research material was collected from two workshops which were directed at school students and employees of the student welfare group. The first workshop was held using Learning Café method and the aim was to collaborate on new methods of community student welfare work. The second workshop was held using assessment matrix method and the further processing was carried out by the development ideas of the first workshop. Collected material was analysed by according to the stages of content analysis. The results of the development work were used to create a survey aimed at Lyseonmäki school guardians about the development of school well-being. The results of the survey were used to form the conclusions of the development work.</p> <p>Based on the workshop work and the results of the survey, conclusions emerged on the basis of which the main themes formed were named as social, pedagogical, psychological and physical action models in the development of community student welfare work. Among the areas of development within the operating models meeting, consulting, encouraging and inclusion in the operation of the school and its development emerged as the most important. The participation of the school's students and guardians in the development of community student welfare and school well-being strengthened their inclusion in this development work.</p>		
Keywords community-based student welfare work, school well-being, inclusion		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Kehittämistyön lähtökohdat.....	3
2.1	Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön lähtökohtia	3
2.2	Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kehittämiseen tähtäävät toimet Heinolassa ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueella.....	4
2.3	Tavoitteet, tarkoitus ja kehittämistehtävät	6
3	Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö kouluhyvinvointia vahvistamassa	8
3.1	Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö ja kouluhyvinvointi	8
3.2	Koulun olosuhteet kouluhyvinvoinnin vahvistajana	10
3.3	Sosiaaliset suhteet osana kouluhyvinvointia	11
3.3.1	Ihmissuhteet ja kouluhyvinvointi.....	11
3.3.2	Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy	12
3.4	Koulu oppilaiden hyvinvoinnin vahvistajana	15
4	Oppilaiden ja huoltajien osallisuus opiskeluhoitotyössä	18
4.1	Osallisuus lainsäädännöissä ja sopimuksissa.....	18
4.2	Näkökulmia osallisuuteen	18
4.3	Osallisuus koulumaailmassa.....	20
4.4	Huoltajien osallisuus	23
5	Menetelmälliset lähtökohdat.....	25
5.1	Tutkimuksellinen kehittäminen	25
5.2	Lähestymistapana toimintatutkimus	26
5.3	Tutkimus- ja kehittämismenetelmät.....	28
6	Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus	34
6.1	Kehittämistyön aikataulu ja kulku	34
6.2	Kehittämistyön aineistonkeruu	35
6.3	Aineiston analyysi.....	40
7	Tulokset.....	45
7.1	Ensimmäisen työpajan tulokset.....	45
7.2	Toisen työpajan tulokset	52
7.3	Kyselyn tulokset.....	58
8	Johtopäätökset ja ehdotukset toimintamalleista yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamiselle.....	62
9	Pohdinta	68
9.1	Tulosten tarkastelu	68

9.2	Eettisyys ja luotettavuus	74
9.3	Hyödynnettävyys ja jatkokehittämisideat.....	78
Lähteet	80

Liitteet

Liite 1. Työpajarunko

Liite 2. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamistapoja

Liite 3. Tulokset kyselystä Heinolan Lyseonmäen koulun huoltajille kouluhyvinvoinnin vahvistamisesta

1 Johdanto

Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki uudistui vuonna 2014. Uudessa laissa painotetaan ennaltaehkäisevän työn tärkeyttä ja veloitetaan järjestämään opiskeluhuollon palvelut ensisijaisesti yhteisöllisen opiskeluhuollon keinoin (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3 §). Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki luo tienviitat, joiden avulla yhteisöllisen opiskeluhuollon toimintamuodoista tulisi löytyä peruselementteinä monialaisuus, moniammatillisuus, yhteistyö ja asiakkaiden osallistaminen (Perälä ym. 2015, 12). Yhteisöllinen opiskeluhuoltotyö on kaikkien koulussa työskentelevien vastuulla ja sen tulee olla suunnitelmallista työtä, jolla tuetaan opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja koulussa viihtymistä (Hietanen-Peltola ym. 2021, 92).

1.8.2023 opiskeluhuoltolakiin tuli muutos, jossa korostetaan opetuksenjärjestäjän velvollisuutta poissaolojen seurantaan, ehkäisyyn ja suunnitelmalliseen puuttumiseen (Perusopetuslaki 1998/628, 26 §). Lakimuutoksen taustalla on valtakunnallinen perusopetuksen Sitouttava koulu yhteistyö-hanke (SKY), joka toteutettiin vuosina 2021–2023. Sitouttavan koulu yhteistyön tavoitteena oli vähentää koulupoissaoloja ja kehittää toimivia ja myönteisiä toimintatapoja, joiden avulla vahvistetaan oppilaiden kouluun kiinnittymistä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö a.) Sitouttavan koulu yhteistyön mallissa painotetaan koulun myönteistä toimintakulttuuria ja korostetaan yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön roolia koulun hyvinvointityössä ja oppilaiden kiinnittymisessä koulu yhteisöön. Opiskelijoiden osallisuus on yksi kouluun kiinnittymisen kivijaloista, koska sen avulla vahvistetaan kokemusta joukkoon kuulumisesta ja kaikkien mielipiteiden arvostamista. (Sergejeff 2023, 50.)

Terveystieteiden ja hyvinvointilaitoksen TEA-kyselyn tuloksissa tulee esille, että hyvinvointia ja yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävää työtä on lähdetty aktiivisesti kehittämään opiskelijoiden ja huoltajien kanssa uuden oppilas- ja opiskeluhuoltolain astuttua voimaan 2014. Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus koulun toiminnan suunnittelussa, järjestämisessä ja arvioinnissa on ollut noususuunnassa vuodesta 2014. Vuosina 2020–2021 osassa peruskouluista hyvinvointia edistävä työ on kuitenkin ollut pysähdyksissä ja oppilaat ja vanhemmat ovat osallistuneet yhteisöllisen työn suunnitteluun hyvin harvoin. (THL 2022)

Yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön toteuttamista on tutkittu opiskeluhuoltoryhmän työntekijöiden (Rounikko 2021) ja kuraattoreiden (Salmela 2019) näkökulmista. Tutkimuksissa nousi esille, että koulu yhteisöissä ei aina ole selkeää kuvaa siitä, kenen yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä tulisi tehdä ja sen toteuttamiselta puuttuu selkeät yhteiset arvot ja raamit. Petranen ym. (2019) ovat tutkineet yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutumista Etelä-Karjalan kunnissa. Tutkimuksessa todetaan, että kunnista löytyi erilaisia käytäntöjä yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamisen suhteen ja sen laadukas toteuttaminen vaatii selkeää

johtamista ja opiskelijoiden sekä huoltajien osallisuuteen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön idea syntyi halusta edistää opiskelijoiden osallisuutta yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä ja työelämän tarpeista vahvistaa yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä sekä opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta koulun toimintojen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Kehittämistyön kohdeorganisaationa toimii Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulu. Kehittämistyö toteutetaan yhteistyössä Heinolan kaupungin yhteisöllisen opiskeluhoitollon kehittämistyötä. Tutkimuksellisen kehittämistyön lähestymistapana on toimintatutkimus, jossa käytetään yhteiskehittämisen menetelmiä. Kehittämistyön tarkoituksena on luoda yhteiskehittämisen keinoin toimivia toimintamalleja yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamiselle Heinolan kaupungin Lyseonmäen koululla. Tavoitteena on löytää ja edistää yhdessä jo toimivia yhteisöllisen työn elementtejä sekä kehittää uusia tapoja vahvistaa opiskelijoiden kouluhyvinvointia.

Kehittämistyön työstämisen aikana oppilas- ja opiskeluhoitolakia päivitettiin ja uudessa päivityksessä oppilas- ja opiskelijahuollosta käytetään nimitystä opiskeluhoito, oppilaasta ja opiskelijasta nimitystä opiskelija sekä puhutaan koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta (Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 377 / 2022, 13–22 §). Tässä opin- näytetyössä käytetään samoja päivitettyjä nimityksiä.

2 Kehittämistyön lähtökohdat

2.1 Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön lähtökohtia

Opiskeluhoolto on opiskelijoille ja heidän huoltajilleen suunnattu lakiin pohjautuva palvelu, jonka avulla vahvistetaan yksittäisen opiskelijan, hänen perheensä ja koko kouluyhteisön hyvinvointia sekä huoltajien ja opiskelijoiden osallisuutta koulun käytänteissä. Opiskeluhooltoon kuuluu yhteisöllinen opiskeluhooltotyö ja yksilöllinen opiskeluhooltotyö. (Hietanen – Peltola 2018, 9.) Opiskeluhoollon palveluihin kuuluvat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon maksuttomat palvelut (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 363). Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen sekä hyvinvointialueen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa (Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 377 / 2022, 3 §).

Opiskeluhooltotyötä tulee toteuttaa ensisijaisesti hyvinvointia vahvistavalla yhteisöllisellä opiskeluhoollolla, jonka toimet kohdistuvat koko kouluyhteisöön. Yhteisöllistä opiskeluhooltotyötä ohjaa opiskeluhooltolaki. Sen tarkoituksena on kiinnittää huomiota opiskelijoiden oppimisen, terveyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden tunteen edistämiseen sekä ennaltaehkäistä erinäisten ongelmien syntymistä tarjoamalla mahdollisimman varhaista tukea sitä tarvitseville. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287 / 2013, 2–3 §.) Yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttaminen kuuluu kaikille koulussa työskenteleville aikuisille. Oppilaitoskohtaisen opiskeluhooltoryhmän tärkein tehtävä on yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittäminen, toteutus ja arviointi. (Perälä ym. 2015, 78.)

Yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteet, periaatteet ja toimenpiteet tulee kuvata koulutuksen järjestäjän laatimassa opiskeluhooltosuunnitelmassa. Suunnitelma tulee laatia yhteistyössä oppilaitosten henkilökunnan, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Hyvinvointialueet laativat alueelliset opiskeluhooltosuunnitelmat, jossa kuvataan alueelliset tavoitteet ja toimenpiteet alueelliselle opiskeluhooltotyölle. (Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 377 / 2022, 13 §; Mahkonen 2015, 56).

Yhteisöllisen opiskeluhoollon toimintatavat voivat olla suunnattuja kaikille opiskeluyhteisöön kuuluville tai niitä voidaan kohdentaa erilaisten tarpeiden mukaisesti tietyille luokka-asteelle tai ryhmälle (esimerkiksi opiskelun aloittamiseen tai päättövaiheeseen tai ryhmässä tunnistettuun haasteen tai ongelman perusteella). Yhtenäiset opiskeluhoollon toimintatavat mahdollistavat tietoa, tukea ja taitoja kaikille. Lisätuki voi olla ryhmämuotoista opiskelijoiden omassa toimintaympäristössä. (Perälä ym. 2015, 80.)

Opiskeluhooltotyötä on lähdetty viemään yksilökohtaisesta työstä kohti ennaltaehkäisevää työtä uuden lain astuttua voimaan vuonna 2014. Esimerkiksi lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (Lape) lähdettiin kehittämään opiskeluhoollon palveluita kohti monia-laista ja lapsi- ja perhelähtöistä työskentelykulttuuria. Hankkeen aikana vuosina 2017–2018 koulun ja oppilaitoksen kehittämistyötä toteutettiin 11 maakunnassa sekä pääkaupunkiseudulla. Useassa kehittämiskohteessa pääpaino oli yhteisöllisen opiskeluhooltotyön käytännössä sekä opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden vahvistamisessa (Autio 2018, 7.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä opiskeluhooltopalveluiden OPA 2020 – seurannassa nousi esille, että yhteisölliseen työhön käytettiin vuonna 2020 vain 20 % ku-raattorin työajasta (Hietanen-Peltola ym. 2021, 37). Vuoden 2022 OPA-seurannassa ku-raattorin yhteisölliseen työhön käyttämä aika oli laskenut 15 prosenttiin ja yksilötyön vaatima työaika oli lisääntynyt vuosien aikana. Työntekijöiden toive on, että he pystyisivät panostamaan enenemässä määrin yhteisölliseen työhön. (Hietanen-Peltola ym. 2022, 28.)

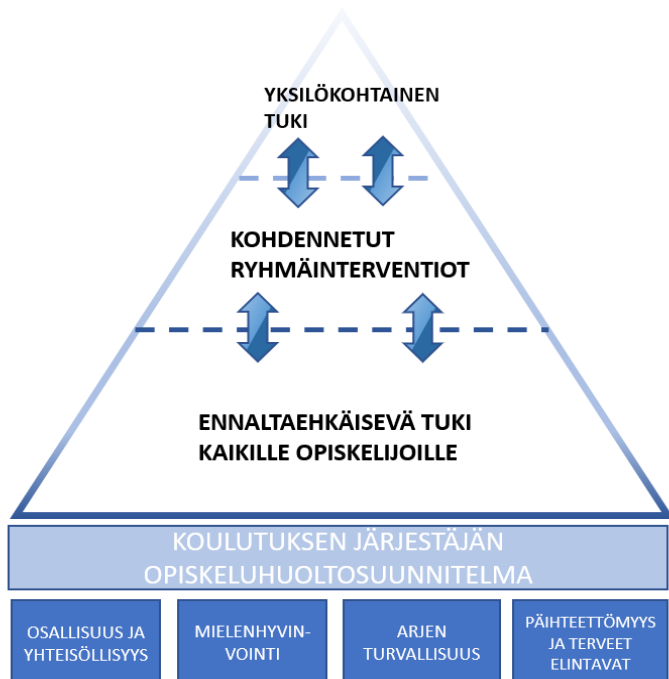
Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö vaatii edelleen kehittämistä, jotta se juurtuisi koulujen arkeen. Juurtumisen aikaansaamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt valtionavustusta yhteisöllisen opiskelijahuollon kehittämiseksi vuonna 2023 ja useat koulutuksen järjestäjät ympäri Suomea ovat lähteneet toteuttamaan kehittämistyötä (Opetus- ja kulttuuriministeriö b).

2.2 Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön kehittämiseen tähtäävät toimet Heinolassa ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueella

Heinolan kaupunki haki valtionavustusta yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittämiseksi vuodelle 2023 ja tuki myönnettiin kaupungille. Heinolan painopisteinä kehittämistyössä ovat tunnetaitojen ja mielenterveystyön kehittäminen sekä uuden opiskeluhooltosuunnitelman päivittäminen. Kaupungin uudessa opiskeluhooltosuunnitelmassa painotetaan yhteisöllisen opiskeluhooltotyön tärkeyttä ja annetaan suuntaviivoja sen toteuttamiselle. Jokaisessa oppilaitoksessa toimii yhteisöllinen opiskeluhooltoryhmä, jonka työ painottuu hyvinvointia tukevaan yhteisölliseen työhön. Yhteisöllisen opiskeluhooltoryhmän työskentelyn tueksi tulee laatia vuosisuunnitelma, jonka avulla varmistetaan, että kaikki yhteisölliseen opiskeluhooltotyöhön sisältyvät tehtävät toteutuvat lukuvuoden aikana. (Heinolan kaupungin opiskeluhooltosuunnitelma 2023, 22.)

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen alueellinen opiskeluhooltosuunnitelma tuli voimaan tammikuussa 2024. Alueellisen opiskeluhooltosuunnitelman pohjana on koulutuksen järjestäjien opiskeluhooltosuunnitelmat ja opiskeluhooltoja ohjaava lainsäädäntö (kuvio 1). Täten alueellisessa opiskeluhooltosuunnitelmassa painotetaan ennaltaehkäisevää työtä, eli

yhteisöllisen opiskeluhoitotyön ensisijaisuutta. (Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma 2024–2025.)

Kuvio 1. Opiskeluhoitopalveluiden toteutus Päijät-Hämeen hyvinvointialueella. (Mukailten Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma 2024–2025)

Alueellisen opiskeluhoitosuunnitelman (kuviokuva 1) kulmakivinä ovat Päijät-Hämeen hyvinvointisuunnitelman ja lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kärjet: osallisuus ja yhteisöllisyys, mielenhyvinvointi, arjen turvallisuus ja päihteettömyys ja terveelliset elintavat. Ensisijaisesti näitä kärkiä toteutetaan ennaltaehkäisevällä tuella, joka on suunnattu kaikille opiskelijoille. Ennaltaehkäisevään tukeen kuuluu yhteisön hyvinvoinnin ja kodin ja oppilaitoksen yhteistyön edistäminen, nivelvaihtely, oppilaitoksen opiskeluhoitotyöhön osallistuminen, palveluista tiedottaminen, konsultaatiot, terveystarkastustiedon hyödyntäminen ja opiskelijoiden osallistaminen hyvinvointitiedon tuottamiseen. Seuraavalla tasolla on ryhmiin kohdennetut interventiot, joissa painotetaan ryhmätasoisia työskentelyä oppilaitoksen henkilökunnan tukena, opiskelijoiden ja perheiden yhteistyökumppanuuden vahvistamista ja oppilaitoksen toimintaan integroitumista. Kolmion kärkenä on yksilökohtainen tuki, jossa painottuu opiskelijoiden ja perheiden yksilökohtainen neuvonta, ohjaus ja tukikäynnit sekä yksilökohtaiset konsultaatiot. (Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma 2024–2025.)

2.3 Tavoitteet, tarkoitus ja kehittämistehtävät

Opinnäytetyö toteutetaan tutkimuksellisena kehittämistyönä, jossa lähestymistapana on toimintatutkimus. Kehittämistyön tarkoituksena on luoda yhteiskehittämisen keinoin toimivia toimintamalleja yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamiselle Heinolan kaupungin Lyseonmäen koululla.

Kehittämistyön tavoitteena on löytää ja edistää yhdessä jo toimivia yhteisöllisen työn elementtejä sekä kehittää uusia tapoja vahvistaa opiskelijoiden kouluhyvinvointia. Tämän lisäksi tavoitteena on parantaa ja vahvistaa opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta kouluhyvinvoinnin kehittämisessä. Kehittämistyössä syntyneitä toimintamalleja voidaan hyödyntää myös muissa Heinolan peruskouluissa.

Opiskeluhoitolaian päätarkoitus on vahvistaa yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja sen toteuttamista. Yhteisöllinen opiskeluhoito ja sen palvelut tulisi olla ensisijainen opiskeluhoillon toteutustapa. (Perälä ym. 2015, 78.) Tämän myötä tavoitteena on yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kehittämisen avulla vähentää yksilökohtaisen työn tarvetta.

Opinnäytetyömme kehittämistehtävät:

1. Löytää yhteiskehittämisen keinoin jo toimivia sekä uusia malleja yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi (työpaja 1).
2. Kehittää yhteiskehittämisen keinoin toimivia käytäntöjä yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi (työpaja 2).

Opinnäytetyö toteutetaan osana Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulun yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä. Lyseonmäen koulu on Heinolan kaupungin ainoa yläkoulu ja siellä opiskelee noin 485 oppilasta. Koulussa työskentelee 54 opettajaa ja 9 opetushenkilökuntaa (Heinolan kaupunki 2023). Lyseonmäen koulussa yhteisöllisestä opiskeluhoollosta vastaa apulaisrehtorin johtama opiskeluhoitoryhmä, johon kuuluu opiskeluhoillon psykologi, kuraattori ja kouluterveydenhoitaja, sekä koulun puolelta opinto-ohjaaja, laaja-alaisia erityisopettajia ja esimerkiksi koulunuorisotyöntekijä. Kun tapaamisessa käsitellään yksittäisen luokan asioita, kutsutaan mukaan myös luokanvalvoja tai luokanopettaja ja opiskelijaedustus. (Heinolan kaupungin opiskeluhoitosuunnitelma 2023, 22.)

Heinolan opiskeluhoitosuunnitelman mukaan Heinolan kaupungin koulujen opiskeluhoillon painopisteet ovat lukuvuonna 2023–2024 hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen

(Heinolan opiskeluhuoltosuunnitelma 2023, 13). Kehittämistyön kautta oppilaitos saa uusia yhteiskehittämisen toimintatapoja, joiden avulla voidaan jatkossa kehittää yhteisöllistä työtä. Samalla opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus lisääntyy yhteisöllisen työn suunnittelussa.

3 Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö kouluhyvinvointia vahvistamassa

3.1 Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö ja kouluhyvinvointi

Yhteisöllisen opiskeluhoollon tehtävänä on edistää opiskelijoiden oppimista, kouluhyvinvointia ja osallisuutta sekä tukea oppilaitosyhteisön välistä vuorovaikutusta. Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön tulee painottua opiskeluympäristön terveellisyyden, esteettömyyden, turvallisuuden sekä oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin vahvistamiseen ja kehittämiseen. Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön tehtävä on myös vastata oppilaitoksen toimintakyvystä ongelma- ja kriisitilanteissa. Oppilaitoksen opiskeluhooltoryhmä suunnittelee, toteuttaa ja arvioi yhteisöllistä opiskeluhooltotyötä. Opiskeluhooltoryhmän vakinaisia jäseniä ovat oppilaitoksen rehtori, erityisopettaja, oppilaanohjaaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja sekä koululääkäri. Opiskelijoiden ja huoltajien edustus opiskeluhooltoryhmässä olisi erittäin toivottavaa ja osallisuutta lisäävää. Oppilaitoksen johtoryhmä, erilaiset muut työ- ja kehittämisryhmät, oppilaskunnan hallitus sekä vanhempainyhdistykset vahvistavat ja tukevat myös oppilaitoksen hyvinvointityötä. (Hietanen-Peltola ym. 2018, 9, 17–18, 21, 24.)

Opetushallituksen perusopetuksen perusteissa 2014 todetaan, että perusopetuksessa tulee tarjota hyvät lähtökohdat oppilaiden hyvinvoinnille ja kehitykselle. Perusteissa painotetaan koulussa työskentelevien aikuisten velvollisuutta kohdella jokaista opiskelijaa kunnioitavasti ja tasavertaisesti, opiskelijoiden velvollisuutta kunnioittaa koulun yhteisiä sääntöjä ja työrauhaa sekä kohdella arvostavasti muita opiskelijoita ja henkilökuntaa. Kouluhyvinvointia edistää toimiva yhteistyö niin koulun sisällä, kuin myös huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa sekä opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen. (Opetushallitus 2014.)

Kouluhyvinvointi on käsitteenä moniulotteinen. Konu (2002, 43) on tutkinut väitöskirjassaan kouluhyvinvointia ja hänen luomalla mallilla koulut voivat tutkia opiskelijoiden koulussa kokemaa hyvinvointia. Konu (2002) käyttää mallinsa pohjana Erik Allardtin (1989) kehittämää hyvinvointimallia, jossa hyvinvointi luokitellaan käsittämään elinolot (having), sosiaaliset suhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen (being). Kouluhyvinvointimallissa osa-alueina ovat koulun olosuhteet, sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet sekä Allardtin mallista poiketen myös terveydentila. Malli tarkastelee hyvinvointia erityisesti opiskelijan näkökulmasta.

Koulun olosuhteet sisältävät fyysisen kouluympäristön, koulun järjestämät palvelut ja opiskeluympäristön ja siihen liittyvät säännöt ja normit. Sosiaaliset suhteet sisältävät koulun ilmapiiiriin ja vuorovaikutussuhteisiin (kaverit, opettajat, vanhemmat) liittyvät asiat. Mahdollisuus itsensä toteuttamiseen sisältää opiskelijoiden osallisuuden mahdollisuudet ja positiiviset oppimisen ja itsensä toteuttamisen kokemukset. Terveystilassa tarkastellaan

opiskelijoiden kokemuksia omasta terveydentilastaan ja niiden vaikutuksia kouluopissaoloihin. (Konu 2002, 44–46.)

Janhunen (2013) on tutkinut väitöskirjassaan erityisesti nuorten omia kokemuksia kouluhyvinvoinnista ja sitä edistävästä ja estävästä seikoista. Janhunen on laajentanut Allardtin hyvinvointikäsitettä yhdistämällä siihen Niemelän (2006) toiminnan teorian, jossa nähdään ihminen toiminnallisena yksilönä (doing). Janhusen mukaan kouluhyvinvointi voidaan nähdä koostuvan yhteisöllisyydestä, turvallisuuden tunteesta, identiteetistä, osallisuudesta ja toiminnallisuudesta sekä ulkoisista järjestelyistä. (Janhunen 2013, 77–79.)

Leskisenoja (2016, 8) tutki väitöskirjassaan kouluiltoa opiskelijoiden kuvaamana ilmiönä pohjoisuomalaisen koulun kuudennessa luokassa vuosina 2013–2014. Tutkimustulosten mukaan opiskelijat kokivat kouluiltojen perustuvan suhteisiin luokkakavereiden ja opettajan kanssa, huoltajilta saamaansa tukeen koulunkäynnissä, luokan työskentelytapoihin, koulun toimintakulttuuriin ja ilmapiiriin, onnistumisen kokemuksiin koulupäivän aikana, koulun ulkopuoliseen yhteiseen toimintaan ja opiskeluympäristön esteettisyyteen ja viihtyvyyteen liittyviin asioihin. Erilaiset uudet pedagogiset toimintamallit, opettajan oma persoona ja toimintatavat vaikuttivat opiskelijan kokemaan kouluiltoihin. Kouluiltoja edistävät toimintatavat vaikuttivat positiivisesti tutkimukseen osallistuneen luokan vuorovaikutussuhteiden laatuun. Tutkimustulosten perusteella kouluiltoja ja -viihtyvyyttä voidaan edistää myös lisäämällä positiiviseen psykologiaan perustuvia toimintamalleja ja -tapoja luokkatyöskentelyyn.

Widlundin (2021) väitöskirjassa tutkittiin nuorten kouluhyvinvointia ja sen vaikutusta koulu-suoriutumiseen, motivaatioon ja opiskelutavoitteisiin. Koulutyöhön positiivisesti suhtautuvat ja sitoutuneet opiskelijat menestyvät paremmin koulussa ja ovat motivoituneita koulunkäyntiin. Uupuneet opiskelijat eivät pysty sitoutumaan yhtä hyvin koulutyöhön, mikä näkyy usein alempana motivaationa koulua kohtaan sekä heikompiina kouluarvosanoina. Toisaalta hyvin menestyneiden opiskelijoiden joukossa on myös huonosti voivia ja uupuneita nuoria. Tai vastaavasti heikommin menestyvät nuoret saattavat kokea kouluhyvinvointinsa hyväksi. (Widlund 2021, 13, 15.)

Widlundin (2021, 78) tutkimuksen mukaan suomalaiset yläkoululaiset kokivat pienemmästä alakoulusta suurempaan yläkouluun vaihtamisen, vaihtuvat monet opettajat ja opetusryhmät, vanhempien suorituspaineeet ja nuoruusiän muutokset kouluhyvinvointia alentaviksi tekijöiksi. Kun taas toisen asteen opiskelijat kokivat hyvänä kouluhyvinvoinnin kannalta, että toisen asteen oppilaitokset saattoivat olla yläkouluja pienempiä. Näin myös eri opettajia ja opetusryhmiä oli vähemmän kuin yläkoulussa. Toisen asteen opiskelijat saivat itse vaikuttaa opintokokonaisuuksiinsa ja valita kurssinsa. Myös opiskelijaryhmien jäsenillä oli jo alkuun enemmän yhteisiä kiinnostuksen kohteita, mikä lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Widlund (2021, 79) korostaa tutkimustuloksissaan, että toiset opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea oppimiseen ja hyvinvoinnin vahvistamiseen koulutilojen ja -ympäristön suhteen. Kun taas toiset opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea henkiseen hyvinvointiin ja koulu-uupumukseen. Nämä kaikki asiat vaikuttavat koulusuoriutumiseen, motivaatioon, tulevaisuuden opiskelutavoitteisiin sekä yleisesti elämän tavoitteisiin. Uupumusta ja riittämättömyyden tunnetta on tutkimusten mukaan heikommin menestyvillä sekä hyvin menestyvillä ja motivoituneilla opiskelijoilla.

3.2 Koulun olosuhteet kouluhyvinvoinnin vahvistajana

Koulutyön ja opintojen järjestämistavat vaikuttavat opiskelijoiden hyvinvointiin ja opetuksen järjestäjä pystyy tukemaan opiskelijoiden hyvinvointia kiinnittämällä huomiota koulutyön rakenteisiin. Työskentelyn ja opintojen järjestämistavat vaikuttavat koulupäivän aikana opiskelijoiden vireystasoon, jaksamiseen ja oppimiskykyyn (esimerkiksi tunti- ja välituntirytmitys, ruokataukojen ajoitus, ruuan terveellisyys, välipalajärjestelyt, välituntiaktiviteetit, istumisen vähentäminen). Hyvin suunniteltu lukujärjestys tukee opiskelijoiden jaksamista, vireys-tilaa ja jättää riittävästi aikaa myös palautumiseen. (Hietanen-Peltola ym. 2015, 36.)

Monipuoliset opiskelutavat tukevat opiskelijoiden oppimista ja vahvistavat hyvinvointia. Toiminnalliset menetelmät, kuten pelit, leikit ja draama tuovat oppimiseen uusia näkökulmia ja lisäävät oppimisen iloa ja motivaatiota. Toiminnallisten menetelmien avulla vahvistetaan opiskelijoiden omaa ajattelua ja laajennetaan heidän osaamistaan. (Opetushallitus 2014, 30.)

Koulun oppimisympäristöillä ja niiden monipuolisella hyödyntämisellä on suuri vaikutus opiskelijoiden viihtyvyyteen ja oppimiseen. Oppimisympäristöjen systemaattisella suunnittelulla voidaan tukea erilaisia vuorovaikutusmahdollisuuksia ja oppimisen tapoja. (Goodwin 2018 Niemen 2021, 4 mukaan.) Niemi (2021) on tutkinut opettajien kokemuksia avoimista oppimisympäristöistä. Opettajat toivat tutkimuksessa esille, että avoimissa oppimisympäristöissä osa opiskelijoista koki turvattomuutta ja he hakeutuivat omiin rauhallisiin tiloihin. Toisaalta opettajat myös kokivat, että avoimet tilat lähensivät opettajia ja opiskelijoita, koska myös oppituntien ulkopuolisia kohtaamisia syntyi useammin. Avoimet oppimisympäristöt voivat tukea opiskelijoiden ja opettajien hyvinvointia, mutta tilojen suunnittelussa tulee ottaa tiiviisti mukaan opettajat ja opiskelijat ja luoda yhteinen käsitys koulun pedagogiikasta, arvoista ja toimintakulttuurista. (Niemi 2021, 8,13, 16.)

Wiss ym. (2017, 1) korostavat perusopetuksen opiskeluhuollon tilannekuvassaan koulun toiminnan ja toimintakulttuurin merkitystä lasten ja nuorten terveydentilaan ja hyvinvointiin. Koululla ja opiskeluhuollon palveluilla on hyvät mahdollisuudet tukea ja edistää

yhdenvertaisuutta sekä tasoittaa perhetaustasta johtuvia hyvinvointiin liittyviä eroja eri väestöryhmissä. Yhteisöllisellä ja yksilökohtaisella opiskeluhoollotyöllä voidaan tarjota riittävän varhaista tukea sekä edistää peruskoululaisten terveitä elintapoja ja terveystottumuksia.

Opettajien opetusmenetelmillä on suuri vaikutus opiskelijoiden kouluhyvinvointiin. Nuoret nostivat itse yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi kouluviihtyvyyteen liittyen opettajien ammattitaidon ja suhtautumisen opiskelijoihin. Opiskelijoiden mielestä opettajien tulisi toimia esimerkiksi nuorille ja heillä tulisi olla riittävät tietotaidot opettamastaan aineesta. Opiskelijat toivoivat opettajilta myös kasvatuksellista otetta sekä aikuisen roolissa pysymistä. Tämä lisäsi opiskelijoiden turvallisuuden tunnetta. Näiden lisäksi opiskelijat toivat esille, että kouluhyvinvointiin vaikuttavat myös opetusjärjestelyt, koulutilat ja ympäristö sekä koulun yhteishenki. (Janhunen 2013, 61.)

Terveelliset elintavat vaikuttavat myös opiskelijan jaksamiseen, vireyteen, sairauksien ehkäisyyn ja yleiseen hyvinvointiin. On tärkeää tukea ja mahdollistaa oppilaitoksessa terveellisten valintojen tekemistä, näyttää esimerkkiä, antaa tietoa, opettaa tarvittavia taitoja eri oppiaineissa ja neuvoa, ohjata ja tukea opiskelijaa esimerkiksi opiskeluhoollon palveluiden kautta. (Perälä ym. 2015, 84–85.)

Koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden opiskeluhoollon suunnitelmissa tulee olla kuvattuna koulun toimintamalli päihdeiden käytön ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Ehkäisevä päihdetyö on yksi keino tukea opiskelijoiden terveellisiä elämäntapoja ja koulutuksen järjestäjät voivat hyödyntää yhteistyötahojen, kuten nuorisotoimen tai päihdetyön järjestöjen osaamista. Ehkäisevän päihdetyön tulisi olla suunnitelmallista koulun kasvatus-työtä tukevaa toimintaa, jossa käytetään niin yhteisöllisiä, kuin myös yksilöllisiä menetelmiä ja käytänteitä. (Hietanen-Peltola ym. 2015, 39.)

3.3 Sosiaaliset suhteet osana kouluhyvinvointia

3.3.1 Ihmissuhteet ja kouluhyvinvointi

Lapset ja nuoret ovat nostaneet tärkeimmäksi kouluhyvinvointia edistäväksi asiaksi vertaisryhmät ja kaverisuhteet. Kavereilla on vahvistava vaikutus koulussa viihtyvyyteen, koulutyön mielekkyyteen sekä myös koulumenestykseen. Lapset ja nuoret kokevat kavereiden merkityksen tärkeänä, kun tarvitsee tukea, kannustusta, lohdutusta, neuvoja, apua kotitehtävissä tai muuten vaan kuuntelijaa. Hyvät kaverisuhteet keventävät koulupäivää ja opiskelua sekä lisäävät positiivista asennetta ja mielialaa, minkä opiskelijat kokevat parantavan opiskeluun keskittymistä. Opiskelu yhdessä luokkatoverin kanssa tuntuu mielekkäämmältä

kuin yksin työskenteleminen. (Janhunen 2013, 59–60; Leskisenoja 2016, 151.) Yksinjääminen sekä kiusaamisen kokemukset heikentävät kouluun lähtemisen mielekkyyttä, kouluviihtyvyyttä sekä opintojen edistymistä. (Janhunen 2013, 59–60).

Korkiamäki (2013) on tutkinut nuorten sosiaalisia suhteita. Tutkimuksessa tuli esille tyttöjen ja poikien sosiaalisen tuen eroavaisuudet. Tyttöjen ystävyysuhteissa korostuivat emotionaalinen tuki, kuin myös ystävien välinen ohjaus ja neuvonta. Ystävän kanssa voidaan jakaa salaisuudet ja heiltä saa tukea esimerkiksi koulutöihin tai muihin arjen haasteisiin. Poikien välisissä suhteissa korostuivat ystävien välinen solidaarisuus ja toisista huolehtiminen. Nämä sosiaalisen tuen kuvaukset koettiin positiivisena ja niihin liitettiin myönteisiä tunteita silloin, kun ne esiintyivät tiiviissä ystäväporukoissa. Ympäristössä, jossa nuoret kokivat epävarmuutta, kokivat he myös sosiaaliseen tukeen liittyvän ohjauksen ja neuvonnan negatiivisena arvosteluna. (Korkiamäki 2013, 128, 132.)

Luokkahenki kuvastaa luokan yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita. Toimivassa luokassa luokkahenki mielletään ilmapiirinä, jossa kaikkien kanssa tullaan toimeen ja kaikki hyväksytään osaksi luokkayhteisöä. Hyvään luokkahenkeen kuuluu yhteinen huumori ja se, ettei luokkaan ole muodostunut tiiviitä yksittäisiä ryhmiä. (Kulmalainen 2015, 76.)

Opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutuksellinen suhde on yksi merkittävä ihmissuhde ja sen avulla voidaan tukea opiskelijan kiinnittymistä kouluun ja vahvistaa hänen positiivista koulukuvaansa. Opiskelijat toivovat opettajilta aitoa kohtaamista ja välittämistä sekä tasa-arvoista kohtelua. Luomalla vastavuoroisen ja luottamuksellisen suhteen opiskelijoihin opettaja oppii tunnistamaan opiskelijoiden mahdolliset tuentarpeet ja tarjoamaan heille heidän taitotasoonsa sopivaa opetusta. (Ulmanen 2017, 75.) Virtanen (2016) on tutkinut opiskelijoiden kouluun kiinnittymistä. Hänen tutkimuksessansa nousi esiin, että yksi tärkeimmistä suojaavista tekijöistä kouluun kiinnittymisessä on opiskelijan ja opettajan toimiva vuorovaikutussuhde. (Virtanen 2016, 60.)

3.3.2 Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy

Dupper (2013, 9) ja Salmivalli (2010, 12) nimeävät kiusaamisen järjestelmälliseksi ja tarkoitukselliseksi vallan ja voiman väärinkäytöksi. Salmivalli (2010, 12–13) ja Satri (2015, 13) toteavat kiusaamisen olevan tahallista ja vihamielistä käytöstä ja se kohdistuu toistuvasti samaan henkilöön. Kiusaamistilanne aiheuttaa kiusaajan ja kiusatun välille kielteisen vuorovaikutuksen kehän. Kiusaamistilannetta määrittelee aina kiusatun ja kiusaajan välinen epätasaväkisyys, jolloin voimasuhteet eivät jakaudu tasaisesti esimerkiksi ikään, fyysiseen voimaan, ryhmäasemaan, kiusaajan mahdollisiin tukijoukkoihin tai muihin ominaisuuksiin

liittyen. Kiusaajalla on valta-asema, jolla hän saa yliotteen kiusatusta. Tällöin kiusatun on vaikea puolustautua kiusaajaa vastaan.

Kiusaamisen määrittelyssä painotetaan erityisesti sen toistuvuutta ja systemaattisuutta. Kiusaaminen jatkuu samalla kaavalla tai muuttaen muotoaan. Fyysinen kiusaaminen voi olla tönimistä tai muuta kiusaamista, jolla kiusatun fyysistä koskemattomuutta loukataan. Henkinen kiusaaminen on esimerkiksi ilkeää puhetta, eleitä ja ilmeitä tai toisten selän takana puhumista. Sosiaalinen kiusaaminen on pyrkimystä vaikuttaa ryhmän vuorovaikutussuhteisiin tai kiusatun eristämistä erilaisista ryhmistä tai hänen omista ystävyysuhteistaan. (Satri 2015, 14–16.) Nettikiusaamista tapahtuu erilaisten sähköisten laitteiden kautta (tietokoneet ja älypuhelimet). Myös nettikiusaamisessa on tarkoitus vahingoittaa, uhata tai nöyryyttää tahallisesti uhria ja erityisesti hänen ihmissuhteitansa, ryhmään kuulumistansa sekä mainettansa. Nettikiusaaminen voi olla yksityistä erilaisten viestipalveluiden kautta tapahtuvaa tai julkista, jolloin tarkoituksena on pilkata uhria esimerkiksi nettisivujen, ryhmien ja viestipalveluiden julkaisuissa kirjoituksilla tai kuvilla. (Dupper 2013, 29.)

Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee väkivallan vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahalliseksi käytöksi tai sillä uhkaamiseksi kohdistuen toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään. Väkivalta johtaa tai voi johtaa vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen tai kuolemaan. Väkivallan teko voi olla fyysinen, henkinen tai seksuaalinen. (Opetushallitus 2023b.) Häirintä määritellään tasa-arvolaisissa käyttäytymiseksi, jolla loukataan tahallisesti henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tai koskemattomuutta ja luodaan tarkoituksellisesti halventava, nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta 1329 / 2014, 7 §).

Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä vaikuttavat lapsen ja nuoren itsetunnon ja minäkuvan rakentumiseen vahingoittavasti ja alentavasti. Tämä kaikki aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja stressiä sekä vaikuttaa luottamuksen rakentumiseen toisten ihmisten kanssa. Pitkään jatkunut kiusaaminen lisää riskiä psyykkiseen oireiluun ja mielenterveyshäiriöihin. (Satri 2015, 29–30.) Opiskeluyhteisöjen tavoite on nollatoleranssi kiusaamiselle, väkivallalle ja häirinnälle. Panostamalla kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyyn vaikutetaan positiivisesti opiskelijoiden hyvinvointiin. Oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelman keskeinen painotusalue tulee olla suunnitelma kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn, vähentämiseen sekä poistamiseen. (Perälä ym. 2015, 83.)

Rumpu ym. (2023, 39–40) toteavat viitaten Revon (2015) tutkimukseen, että kiusaamisen ehkäiseminen lähtee keskeisten sääntöjen ja taitojen harjoittelusta toisten lasten ja nuorten kanssa erilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Ennaltaehkäisevä kiusaamisen

vastainen työ perustuu laadukkaaseen peruspedagogiikkaan sekä tietoiseen ja suunnitelmalliseen toimintaan kiusaamista vastaan. Oppilaitoksen työntekijöillä on tärkeä tehtävä oman toimintansa ja asenteiden avulla luoda ja ylläpitää opiskeluyhteisön tervettä ja rakentavaa ilmapiiriä. Kiusaamisen ehkäisyssä nähdään myös erittäin tärkeäksi kunnioittavan ja luotettavan suhteen rakentuminen aikuisten sekä lasten ja nuorten välille.

Oppilaitoksissa kiusaamiseen puuttuminen edellyttää opettajien ja muun koulun henkilökunnan taitoa tunnistaa kiusaaminen eri muodoissaan. Aikuisten sitoutuminen kiusaamislanteiden hoitamiseen, käytössä olevat kiusaamisen vastaiset menetelmät sekä asenteet niiden käytöstä vaikuttavat kiusaamiseen ja sen yleisyyteen. Opettajien ja muun koulun henkilöstön täytyy saada riittävästi tukea kiusaamiseen puuttumiseen oppilaitoksen johdolta. Koulun sääntöjen johdonmukaisuuden ja ymmärrettävyyden on todettu ehkäisevän alaluokilla tapahtuvaa kiusaamista. Opiskelijoiden opiskelumotivaation parantamisen sekä riittävän tarkkojen oppimisen tavoitteiden on todettu vähentävän kiusaamista yläluokilla. (Salmivalli 2010, 47, 49.)

Opetushallitus (2014) nimeää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa keskeiset asiakokonaisuudet, jotka täytyy olla avattuina tavoitteellisesti oppilaitoksen opiskeluhuoltosuunnitelmassa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelmassa huomioidaan sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet koulussa. Suunnitelmassa täytyy kuvata, miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään oppilaitoksessa, miten siihen puututaan sekä miten näitä teemoja käsitellään yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla. Suunnitelmassa täytyy avata, miten kiusaamisasioissa opiskelijan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta järjestetään tekijälle ja teon kohteena olevalle sekä millaista yhteistyötä tehdään huoltajien sekä tarvittavien viranomaisten kanssa. Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille sekä suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi täytyy olla kuvattuna opiskeluhuoltosuunnitelmassa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Opetushallitus 2014, 83.)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) teki tutkimuksen suomalaisissa kouluissa eniten käytettyjen erilaisten kiusaamisen vastaisen menetelmien vaikuttavuudesta. Tutkimustulosten perusteella muodostettiin suosituksia oppilaitosten kiusaamisen vastaiseen työhön. Tutkimustuloksissa suositeltiin, että oppilaitoksissa tehtävä kiusaamista ehkäisevä työ ja siihen sovitut menetelmät täytyisi näkyä vielä paremmin lukuvuosisuunnitelmissa. Menetelmien käytön opetukseen tulee olla riittävästi oppitunteja ja muuta resurssia. Erilaiset kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat käytäntöineen tulee olla hyvin tiedossa opiskelijoilla ja huoltajilla. Kiusaamisen vastaiselle työlle täytyy olla riittävät henkilöstö-,

taloudelliset sekä ajankäytölliset resurssit oppilaitoksissa. Eri menetelmien opettamisessa oppilaitoksille täytyy huomioida paremmin niiden rinnakkainen käyttö sekä mahdolliset minimimitavoitteet helpottamaan käyttöönottoa. Menetelmien jatkuvaan kehittämiseen tarvitaan paljon resurssia ja rahoitusta, jotta oppilaitokset jaksaisivat paremmin hyödyntää menetelmien arviointimateriaalia ja näin saada arvokasta tietoa menetelmien toimivuudesta. Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta on tärkeää vahvistaa oppilaitosten kiusaamisen vastaisessa työssä. Opiskelijoilla on tärkein tieto oppilaitoksensa kiusaamiseen vaikuttavista tekijöistä. (Rumpu ym. 2023, 3–7.)

3.4 Koulu oppilaiden hyvinvoinnin vahvistajana

Tunnetaidoilla tarkoitetaan tunteiden ymmärtämisen ja tunnistamisen taitoja itsessä ja toisissa sekä kykyä säädellä ja käsitellä omia tunteita. Omien tunteiden säätely edellyttää tunteiden tunnistamisen taitoja. Toisten tunnetilojen tunnistaminen ja ymmärtäminen taas edellyttää hyviä vuorovaikutustaitoja. Omien tunnetilojen tunnistaminen ja ymmärtäminen kehittyy erityisesti kouluiässä. Tunteiden kuvaaminen kehittyy lapsella konkreettisesta abstraktimmaksi. Omien tunteiden säätely on lapsuuden tärkeä kehitystehtävä. Sujuva vuorovaikutus perustuu toisten tunteiden tunnistamiseen. Toisten tunteiden ymmärtämisessä on tärkeää osata asettua toisen näkökulmaan. Näiden taitojen kehittyminen tai kehittymättömyys on usein suoraan yhteydessä siihen, kuinka suosittu kaveri on muiden lasten keskuudessa tai joutuuko kiusatuksi. (Lindblom ym. 2015, 225–227.)

Vuorovaikutustaidot ovat sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa käytettäviä konkreettisia taitoja, joiden oppiminen ja oikea käyttö edellyttää tunnetaitoja, vastuullisuutta, toisia kunnioittavaa käyttäytymistä ja toimintaa sekä riittävästi eri tilanteisiin sopivia opittuja toimintamalleja. Lapsi oppii näitä toimintamalleja omakohtaisesti koetuissa vuorovaikutustilanteissa, havainnoimalla toisten lasten välistä vuorovaikutusta tai havainnoimalla aikuisten toimintaa. (Lindblom ym. 2015, 230–231.) Hyviä vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi kuunteleminen, kertominen, vuorottelu, neuvottelu, avun pyytäminen, toisen kunnioittaminen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen (Huurre ym. 2015, 1).

Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat mielenterveyden sekä koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnin perusta. Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot tukevat ja edistävät koululuokan ilmapiirin, opiskelijoiden akateemisten taitojen sekä itsetunnon kehittymistä. Ne vaikuttavat myös ristiriitojen ratkaisutaitoihin sekä kaverisuhteiden ja oppilaitoksen ja kodin välisen yhteistyön kehittymiseen. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja opitaan ja opetetaan koko elämän ajan eri ympäristöissä osana tavallista arkea sekä myös varhaiskasvatuksesta lähtien kaikissa lapsen ja nuoren erilaisissa koulutusmuodoissa. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista tukevia sisältöjä on perusopetuksesta lähtien useissa eri oppiaineissa ja

työtavoissa. (Perälä ym. 2015, 81–82.) Opetussuunnitelmiin tehdyt lisäykset tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä yhteistyötaitojen vahvistamiseksi painottavat koulun arjessa tapahtuvien kohtaamisten tärkeyttä. Lisäksi jokaisen aikuisen mallilla ja erimerkillä on suuri merkitys näiden taitojen kehittämisessä. (Sergejeff 2023, 54.)

Sitouttavan koulu yhteistyön (SKY) pilottitoimintaan osallistuneilla oppilaitoksilla on jo käytössään toimintamalleja tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen, esimerkiksi erilaisia hyvinvointia tukevia vuosikellomalleja. SKY-hankkeissa on määritelty tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiselle konkreettiset tavoitteet sekä laadittu suunnitelmia tavoitteiden toteuttamiseksi. Yhteisöllisellä opiskeluhoitotyöllä on tärkeä tehtävä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa ja kehittämisessä. Joidenkin SKY-hankkeen pilottitoimintaan osallistuneiden koulujen henkilökunnilla on ollut mahdollisuus osallistua täydennyskoulutukseen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi. Erilaiset kehittämistiimit, sisäiset koulutukset sekä yhteistyön tekeminen kehittäjäopettajien kanssa ovat vahvistaneet tunne- ja vuorovaikutustaitojen osaamista ja opettamista. Lisäksi näiden taitojen kehittämisessä on ollut mukana esimerkiksi hyvinvointivastaavia, kouluvalmentajia, opiskeluhoiton työntekijöitä ja SKY-koordinaattoreita. (Markkanen & Pusa 2023, 80.)

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (2021) tutki 10- ja 15-vuotiaiden lasten ja nuorten sosiaalisia ja tunnetaitoja kymmenessä kaupungissa ympäri maailmaa. Helsinki oli yksi tutkimukseen osallistuneista kaupungeista. Tutkimuksessa mitattiin 17 erilaista sosiaalista ja tunnetaitoa liittyen esimerkiksi uteliaisuuteen, luovuuteen ja tunteiden hallintaan. Helsinkiläisten 15-vuotiaiden nuorten osalta uteliaisuus, sinnikkyys ja itsevarmuus vaikuttivat sosiaalisista ja tunnetaidoista eniten koulussa suoriutumiseen erityisesti lukemisessa, matematiikassa ja taideaineissa. Kaikissa tutkittavissa kaupungeissa 15-vuotiailla pojilla oli tyttöjä vahvemmat taidot tunteiden säätelyssä (stressinsietokyky, optimismi ja tunteiden hallinta). Pojilla oli myös tyttöjä paremmat vuorovaikutustaidot. 15-vuotiailla tytöillä puolestaan oli poikia enemmän vastuullisuutta, empaattisuutta, suvaitsevaisuutta ja yhteistyötaitoja. Sosiaaliset ja tunnetaidot vaikuttavat olennaiseesti yksilön työllistymiseen eli siihen, millaiset kyvyt ihmisellä on saada ja pitää itseä tyydyttävää työtä. Yhteiskunnan koulutusjärjestelmillä voi olla ratkaiseva rooli näiden taitojen kanavoinnissa työmarkkinoille sekä nuorten auttamisessa arvioimaan realistisesti omia tulevia koulutusmahdollisuuksiansa. (OECD 2021, 2, 4–5, 13, 15–16, 27.)

Weckström ym. (2023) tutkivat kahdenkymmenen vuoden ajan peruskouluikäisen koulumenestyksen ja nuoruus- ja aikuisiän mielenterveysongelmien yhteyttä. Tässä Helsingin yliopiston tutkimuksessa seurattiin vuosina 1980–2000 syntyneitä nuoria, jotka olivat tutkimuksen alkaessa päättäneet peruskoulunsa. Tutkimuksen päätyttyä seurattavat olivat noin

38-vuotiaita. Tutkimustulosten mukaan keskivertoa heikommin peruskoulussa menestyneillä nuorilla oli selvästi suurempi riski (lähes 40 %) saada jonkinlainen mielenterveyden häiriö aikuisuudessa. Keskivertoa paremmin peruskoulussa menestyneillä nuorilla mielenterveyden häiriöihin sairastuminen aikuisuudessa oli oleellisesti pienempi (noin 16 %). Heikomman koulumenestyksen todettiin kasvattavan riskiä sairastua kaikkiin muihin mielenterveyden häiriöihin paitsi syömishäiriöihin. Syömishäiriöihin sairastumisriski todettiin olevan suurempi keskivertoa paremmin peruskoulussa menestyneillä oppilailla.

Vastuu mielenterveyden edistämisestä on kaikilla oppilaitoksen työntekijöillä, jotka työskentelevät opiskelijoiden kanssa. Tämä vaatii saumatonta yhteistyötä ja tiedon jakamista, yhdessä mietittyjen toimintamallien toteuttamisen seurantaa, pinnalla olevien tarpeiden näkemistä ja huomioimista sekä työntekijöiden keskuudessa olevien mahdollisten erilaisten näkemysten tai ristiriitojen käsittelyä. Opettajan täytyy tietää opiskelijan hyvinvoinnin haasteista tarvittavan tuen tarjoamiseksi. Positiivinen opiskeluympäristö edistää hyvinvointia, ryhmään kuulumisen ja itseluottamuksen tunnetta sekä haasteista ja stressiä aiheuttavista tilanteista selviytymistä. Positiivinen opiskeluympäristö lisää opiskelumotivaatiota ja parhaimmillaan vähentää poissaoloja, kiusaamista ja syrjintää sekä mielenterveyteen liittyvää oireilua. (Haravuori ym. 2017, 172.)

Oppilaitoksen tehtävä on jakaa opiskelijoille ja henkilökunnalle riittävää tietoa mielenterveydestä, ottaa käyttöön hyviä käytännön menetelmiä ja ohjelmia, jotka tukevat mielenterveyttä ja hyvinvointia luokissa sekä rakentaa mielenterveyttä edistävää ja arvostavaa kulttuuria. Mielenterveyden edistäminen oppilaitoksessa painottuu yksilöllisten taitojen kehittämiseen (esim. stressinsietokyky ja elämänhallintataidot), sosiaalisten taitojen kehittämiseen sekä positiivisen, turvallisen ja riittävää tukea tarjoavan opiskeluympäristön kehittämiseen. Oppilaitoksen työntekijät voivat vahvistaa positiivista mielenterveyttä esimerkiksi kehittämällä omia kuuntelutaitoja, ymmärtämällä paremmin opiskelijoiden ja heidän perheidensä taustoja, osallistumalla oppilaitoksen yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön, jakamalla tietoa mielenterveyden edistämisestä tietokantojen ja kirjallisuuden kautta, tekemällä yhteistyötä paikallisten mielenterveysjärjestöjen ja -toimijoiden kanssa sekä nimeämällä henkilökunnasta mielenterveysvastaavan tai opiskeluhoillon kehittämisestä ja koordinoinnista vastaavan. (Haravuori ym. 2017, 172–173.)

4 Oppilaiden ja huoltajien osallisuus opiskeluhuoltotyössä

4.1 Osallisuus lainsäädännöissä ja sopimuksissa

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa painotetaan, että lapsen etu on aina ensisijainen lapsia koskevissa päätöksissä, ja lapsilla täytyy olla mahdollisuus tulla kuulluksi heitä koskevissa päätöksissä (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991, 3 §). YK:n lapsen oikeuksia valvova komitea on tehnyt laajan selvityksen siitä, miten lapsen oikeus tulla kuulluksi tulisi toteutua ja mitä asioita siinä tulisi ottaa huomioon. Selvityksen mukaan lasten kuulemisessa lasten näkemykset tulee ottaa aidosti huomioon ja lasten osallistuminen päätöksen tekoon tulee olla prosessinomaista, eikä vain kertaluontoista kuulumisten kyselyä. Kaikkien tilanteiden, joissa lapsia kuullaan ja heidät otetaan mukaan päätöstentekoon, tulee olla vapaaehtoisia, kunnioittavia, merkityksellisiä, kaikille lapsille avoimia ja heidän kehitystasoonsa sopivia, turvallisia, vastuullisia ja lisäksi aikuisilla tulee olla kaikki tarvittava tieto ja taito lapsen osallisuuteen ja kuulemiseen liittyen. (YK:n Yleiskommentti nro 12 2009, 26–27.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksen pohjana tulee olla opiskelijoiden osallisuus ja kuulluksi tuleminen ja koulun tulee vahvistaa jokaisen opiskelijan osallisuutta. Osallisuutta vahvistetaan tukemalla opiskelijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan opiskeluunsa, sekä koko kouluyhteisön yhteisen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2014.) Myös perusopetuslaki velvoittaa koulutuksen järjestäjää mahdollistamaan opiskelijoiden osallisuus koulutyön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287 / 2013, 47 §).

Kansallisessa sitouttavan kouluyhteisöntyön hankkeessa (SKY) on tutkittu ja kehitetty toimintamalleja koulupoissaolojen vähentämiseen. Yhdeksi tärkeäksi kouluviihtyvyyttä lisääväksi tekijäksi on nostettu opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen. Opettajan osallistavat työtavat vahvistavat opiskelijoiden minäpystyvyyden kokemusta ja kouluun kiinnittymistä. Kun opiskelija kokee olevansa osa kouluyhteisöä, kokee hän myös kouluun tulon mielekkäänä ja hän on motivoituneempi opiskeluun. (Sergejeff 2023, 51.)

4.2 Näkökulmia osallisuuteen

Osallisuutta määritellään monin tavoin riippuen esim. tilanteesta, määrittelijästä, paikasta, ajasta tai henkilön iästä ja kehitystasosta. Yhteisiä nimittäjiä osallisuuden määrittelyssä on paljon. Isola ym. (2017, 16) määrittelevät osallisuutta Banduran (1977), Fordin (1992) sekä Thompson & Wildavskyn (1986) aiempiin tutkimuksiin viitaten olemisena, osallistumisena sekä prosesseina erilaisissa suhteissa, joissa vapaudet ja oikeudet vaihtelevat. Nämä asiat vaikuttavat yksilön ja ryhmän toimijuuden mahdollisuuksiin ja rajoituksiin eli toisin sanoen

siihen, miten ihminen pystyy ja ajattelee pystyvänsä vaikuttamaan omiin resursseihinsa sekä tarpeisiinsa. Osallisuus muovautuu ihmisten sekä ihmisten ja luonnon välisessä vuorovaikutuksessa. (Isola ym. 2017, 16.)

Kansallisen lapsistrategian tavoitteena on tarjota suuntaviivoja lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaan politiikkaan ja päätöksentekoon ja sen keskeisenä näkökulmana on lasten osallisuuden vahvistaminen. Strategian tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta kaikessa heitä koskevassa suunnittelussa ja päätöksen teossa niin, että lasten tuottama tieto olisi samalla lähtöviivalla aikuisten tuottaman tiedon kanssa. (Stenvall 2020, 8.) Lapsistrategiassa osallisuus ymmärretään kokemuksena kuulua johonkin joukkoon ja lapsen kokemuksena siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin. Aikuisten tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja mukanaoloon päätöksenteossa. Tärkeää on myös ymmärtää se, että lapsi voi kokea olevansa osallinen, vaikka hän ei olisi aktiivinen toimija. Osallisuuden kokemus syntyy silloin, kun lapsi luottaa siihen, että hänellä on mahdollista vaikuttaa asioihin. (Stenvall 2020, 20–21.) Lasten osallisuus tulisi olla kaiken päätöksenteon päämäärä, eikä vain yksi väline ja osa päätöksentekoa. Osallisuus näyttäytyy eri tilanteissa eri tavalla (esimerkiksi lasten osallisuus lastensuojelun päätöksenteossa tai osallisuus kaupunkisuunnittelussa) ja aikuisten tehtävänä on ottaa huomioon lasten osallisuuden tuoma tieto ja hyödyntää sitä suunnittelussa ja päätöksenteossa. (Stenvall 2020, 40.)

Thomas (2007) on tutkinut lasten osallisuutta ja hän toteaa, että lasten osallistumisella on poliittinen ja sosiaalinen luonne. Poliittisessa osallistumisessa korostuu rakenteiden tarjoamat osallistumisen tilat sekä valtaan liittyvät näkemykset. Sosiaalisessa osallistumisessa taas korostetaan henkilökohtaisempaa kokemusta osallisuudesta ja lasten omien yhteisöiden tärkeyttä. Osallistuminen ja osallisuus ovat läsnä kaikessa lasten elämän osa-alueissa kuten läheisissä ihmissuhteissa, arkisissa toimintaympäristöissä, julkisissa palveluissa ja siellä tapahtuvissa kohtaamisissa, lasten mahdollisuuksissa toimia julkisissa tiloissa ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksissa. Tärkeää on, miten lapset kohdataan kyseissä osa-alueissa ja miten heidän toimintaansa siellä suhtaudutaan. (Thomas 2007, 206, 214–215.) Stenvall (2018, 138) nostaa esille, että lasten osallisuuden vahvistamisessa on tärkeää ottaa huomioon asiat, jotka ovat lapsille tärkeitä ja merkityksellisiä. Nämä asiat eivät välttämättä ole samoja, joihin aikuiset haluavat lastensa osallistuvan. On myös tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että kaikki lapset eivät jaa samaa kokemusta asioiden merkityksellisyydestä.

Roosin (2016, 56) mukaan lapsen ja nuoren kuulluksi ja hyväksytyksi tuleminen on ensiarvoisen tärkeää. Aikuisten tulee aktiivisesti kannustaa lapsia vuorovaikutukseen sekä omien

mielipiteidensä ilmaisemiseen. Lapsen ja nuoren kokemus olemassaolosta ja kuulumisesta tasavertaisena jäsenenä ryhmään on perusedellytys vuorovaikutukselle ja toiminnan viriämiselle (From & Koppinen 2012, 19, 23).

Kiilakoski (2017) tuo esille koulumaailmaan sopivan näkökulman osallisuuskeskusteluun. Hän toteaa, että osallisuutta ei tulisi tarkastella pelkästään yksilötasolla, koska osallisuuden liittyä vahvasti vuorovaikutus ympäröivän yhteisön kanssa. Osallisuuden tulisi lähteä siitä, että aikuiset mahdollistavat lapsille kokemuksen siitä, että heidän olemisellaan ja ajatuksillaan on merkitystä ympäröivässä yhteisössä. (Kiilakoski 2017, 86.) Myös lapset kokevat tiettyyn yhteisöön tai ryhmään kuulumisen lisäävän heidän vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Toisaalta myös aikuiset asettavat odotuksia sen suhteen millaisiin ryhmiin kuuluvia lapsia tai nuoria kuullaan ja miten heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Esimerkiksi lasten kokemana oppilaskunnan hallitukseen kuuluvan mielipide otetaan hyvin vastaan, mutta neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen mielipidettä ei juuri koskaan kuulla tai huomioida. (Stenvall 2020, 47.)

4.3 Osallisuus koulumaailmassa

Kaikkia toimenpiteitä, jotka lisäävät opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta, pidetään hyvinä oppilaitosten yhteisöllisen opiskeluhuollon toimintatapoina. Opiskelijoiden osallisuuden tunteen lisääntymistä tukevat muun muassa opiskelijälähtöinen ja ikä- ja kehitystasosta lähtevä opetus, riittävä ja oikea ohjaus ja tuki, sopivat ryhmäkoot, sosiaalisten taitojen kehittäminen, kummi-, tukioppilas- ja kerhotoiminta ja vertaissovittelu- ja Kiva-koulu toiminnot. Opiskelijan osallisuutta tukevat myös monipuolinen oppilaskuntatoiminta ja erilaiset vertais- ja tukiryhmät esimerkiksi eri kieli- ja kulttuuritaustaisille, läksytukea tarvitseville, tupakkatuotteista irti haluaville, syömishäiriöisille sekä mielialahaasteissa tai yksinäisyyden kanssa kipuileville opiskelijoille. Luokan ja opiskelijan ryhmäytymistä ja nivelvaiheyhteistyötä kehittävät työtavat sekä yhteistyö kodin ja oppilaitoksen ja muiden yhteistyötahojen kanssa nähdään tärkeänä osallisuuden näkökulmasta. (Lahtinen & Haanpää 2015, 142–143.)

Osallisuus vahvistaa opiskelijan kokemusta omasta merkityksellisyydestä ja kiinnittää opiskelijoita kouluyhteisöön. Opiskelijoiden osallisuus tarvitsee toteutuakseen yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa jokainen aikuinen on sitoutunut opiskelijoiden osallisuuden toteuttamiseen. Osallisuuden toteutuminen vaatii, että opiskelijat ovat tietoisia opiskeluhuollon toiminnasta ja heitä on tiedotettu vaikutusmahdollisuuksista. (Perälä ym. 2015, 87.)

On tärkeää tehdä opiskelijoille näkyväksi, että oppilaitos ja oppilaitosyhteisö ovat olemassa ensisijaisesti heitä varten. Opiskelijoiden osallisuus tulisi toteutua koulun arjen vuorovaikutustilanteissa sekä osana opetusta ja opiskeluhuollon ammattilaisten työtä. Osallisuuden

toteutuminen edellyttää aitoa kohtaamista, näkemysten ja kokemusten arvostamista, yhdenvertaisuutta sekä luottamuksellista ilmapiiriä. Osallisuus toteutuu ja näkyy silloin, kun opiskelijoiden ajatuksilla, toivomuksilla ja mielipiteillä on todellista vaikuttavuutta sekä yksilökohtaisessa työskentelyssä että opiskeluhuollon tai oppilaitoksen kehittämisessä. (Rautava & Laitinen, 2019, 64–65.)

Alanko (2016, 59–62) on tutkinut lasten ja nuorten koulussa kokemaa osallisuutta. Hänen tutkimuksessaan tulee esille, että opiskelijat kokevat osallisuuden ja vaikuttamisen hyvin monella eri tavalla. Toiset kokivat osallisuuden toteutuvan, jos he osallistuvat koulun yhteisiin tapahtumiin, kuten oppitunteihin tai luokkaretkiin. Opiskelijat kuitenkin korostivat vastauksissaan sitä, että osallisuus ja vaikuttaminen vaatii sen, että opiskelijat pääsevät kertomaan oman mielipiteensä ja joku on oikeasti valmis kuuntelemaan heitä ja ottaa heidän asiansa vakavasti. Yläkoulun opiskelijat kokivat, että heillä on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua heitä koskeviin päätöksiin. Opiskelijoiden mielestä heidän tulisi voida vaikuttaa muun muassa kouluruokaan, kouluympäristöön ja sen viihtyvyyteen, tapahtumiin ja kiusaamisen vastaiseen työhön.

Petranen ym. (2019, 13) viittaavat YAMK-opinnäytetyössään Grieblerin ym. (2014, 200–202) aiempaan tutkimukseen oppilaiden osallisuuden vaikutuksista kouluterveyteen. Oppilaitosten yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön lisääntyneiden toimenpiteiden vaikutukset ovat näkyneet positiivisesti opiskelijoiden henkilökohtaisessa elämässä ja koulun organisatiossa; esimerkiksi koulun sisäisen vuorovaikutuksen ja opiskelijoiden sosiaalisten suhteiden parantumisessa. Yhteisölliseen opiskeluhuoltotyöhön panostamisen myötä opiskelijat ovat kokeneet tyytyväisyyden, motivaation sekä henkilökohtaisten tietojen, taitojen ja osaamisen lisääntymistä. Opiskelijoiden osallisuuden tunteen vahvistuminen on vaikuttanut myönteisesti myös opettajien ja opiskelijoiden välisiin suhteisiin sekä myös vertaissuhteisiin oppilaitoksissa.

Jones ja Bubb (2021, 238, 242) ovat tutkineet opiskelijoiden osallisuuden toteutumista Norjan peruskouluissa. Tässä tutkimuksessa tuli esille, että opettajat pitivät tärkeänä opiskelijoiden äänen kuulemista, mutta opiskelijat kokevat, että heidän toiveitaan ja ajatuksiaan ei silti huomioida suunnittelussa ja päätöksenteossa. Opiskelijat toivat esille, että he eivät halua tulla ainoastaan kuulluiksi, vaan he haluavat olla mukana päätöksenteossa. Opiskelijat korostivat, että kokonaisvaltainen osallisuudenkokemus vahvistaisi heidän kouluhyvinvointiansa.

Opiskelijoiden osallisuutta voidaan vahvistaa erilaisilla vertaistoiminnoilla, ottamalla heitä mukaan toimintojen suunnitteluun ja kehittämiseen sekä lisäämällä opiskelijoiden tietoisuutta opiskeluhuollon kokonaisuudesta. Lisäksi tulee vahvistaa opiskelijoiden tietoisuutta

yleisesti osallisuudesta ja sen hyödyistä. (Perälä 2015, 88.) Opiskelijoita kannattaa ehdottomasti hyödyntää koulutyön sekä yhteisöllisen ja yksilöllisen opiskeluhoitotyön suunnittelussa, koska heillä on tarkin ja käytännönläheisin tieto ja ajatus omasta kouluyhteisöstä, sen tarpeista ja kehittämiskohteista liittyen myös osallisuuden, ryhmähengen ja tuen kehittämiseen. Opiskeluhoitopalvelujen työntekijöiden kannattaa tehdä yhteistyötä oppilaskunnan kanssa vieraillemalla oppilaskunnan hallituksen kokouksissa kysyen ehdotuksia opiskeluhoitopalvelujen tunnetuksi tekemiseksi, kynnyksen madaltamiseksi avun hakemiseen sekä palvelujen kehittämiseen. Myös tukioppilaiden näkemyksiä on tärkeää kuunnella kouluyhteisön sekä opiskelijoiden hyvinvoinnista. (Rautava & Laitinen, 2019, 65.)

Koulumaailma asettaa kuitenkin osallisuudelle tietyt raamit ja toteuttamisen paikat. Kiilakoski (2017) nostaa esille oppilaitosten oppilaskunnat, jotka tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden vaikuttaa oppilaitosyhteisön asioihin. Valitettavan usein käy kuitenkin niin, että opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus tulla kuulluksi, mutta syvempi keskustelu koulun henkilökunnan kanssa jää vähäiselle. Oppilaskunnan hallituksen kautta opiskelijat saavat äänensä kuuluville, mutta tämä ei vielä takaa sitä, että heidän ääntensä oikeasti kuultaisiin. (Kiilakoski 2017, 95–97.)

Opiskelijoiden osallisuuden mahdollistaminen vaatii oppilaitoksen henkilökunnalta asenteen muutosta ja ymmärrystä, sekä riittäviä valmiuksia tukea opiskelijoiden osallisuutta. Opiskelijoiden kokonaisvaltaisen osallisuuden toteutuminen vaatii toimintakulttuurin muutosta, jossa vähennetään koulun pinttyneitä valtahierarkioita. (Alanko 2016, 57.) Jonesin ja Bubbin tutkimuksessa (2021, 240) tuli esille opiskelijoiden kokemus siitä, että opettajien on hyvin vaikea ottaa vastaan kriittistä palautetta koskien heidän opetustyyliänsä tai tunnin sisältöä. Samassa tutkimuksessa opettajat ovat tuoneet esille, että opiskelijoiden palautteiden huomioiminen oppituntien sisällössä on haastavaa ja aikaa vievää.

TEA-viisarin (THL 2022, 4) mukaan lukuvuonna 2020–2021 oppilaiden osallisuus oppilaitoksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin oli laskenut verrattuna kahden vuoden takaiseen arviointiin. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) vuonna 2017 toteuttamassa oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointitutkimuksessa todettiin yhdeksi perusopetuksen opiskeluhoollon kehittämiskohteeksi opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden lisäämisen yhteisöllisessä opiskeluhoollossa (Summanen ym. 2018, 146). Myös Wissin ym. (2017, 9) kokoamassa Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuvassa painotetaan opiskelijoiden ja huoltajien osallistumisen tärkeyttä oppilaitoksen toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa erityisesti tasavertaisuuden edistämisen näkökulmasta. Tilannekuvan tulosten perusteella opiskelijat ja huoltajat osallistuvat moniin oppilaitoksen toimintoihin, mutta heidän osallisuuteensa on tärkeää kiinnittää jatkossa

enemmän huomiota. Tilannekuvan tarkastelussa selvisi, että yhteisön hyvinvoinnin arvio on yhteydessä opiskelijan perheen taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi käsitykset luokan ilmapiiristä ja opettajien oikeudenmukaisuudesta vaihtelivat riippuen perheen taloudellisesta tilanteesta. Näin ollen yhdenvertaisuuden toteutuminen on myös haaste opiskeluhuoltotyölle. (Wiss ym. 2017, 9.)

4.4 Huoltajien osallisuus

Toimiva kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö edistää opiskelijan kouluviihtyvyyttä ja oppilaitoksen yleistä turvallisuutta. Yhteistyöllä luodaan yhteisiä suuntaviivoja kasvatuksen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin suhteen. Huoltajien tulisi olla opiskeluhuoltoryhmän pysyviä jäseniä ja heillä pitäisi olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin ja tuoda esille omia näkemyksiään. Myös erityistä tukea tarvitsevien ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden huoltajille tulisi mahdollistaa osallisuus opiskeluhuollon toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. (Hietanen-Peltola ym. 2018, 13.)

Huoltajien osallisuutta voidaan edistää perustamalla vanhempainyhdistyksiä tai luokkakohdaisia vanhempaintiimejä. Näiden avulla luodaan lapsille turvallista kasvuympäristöä ja kannustetaan huoltajia yhteistyöhön lasten hyväksi. (Hietanen-Peltola ym. 2018, 13.) Vertais-tuen tarjoaminen ja saaminen on yhtä tärkeää huoltajille ja opiskelijoille. Huoltajat ovat mukana yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutuksessa edelleenkin liian vähän. Tavallisimpia osallistamistapoja ovat olleet vanhempainillat ja vanhempien vartit. (Lahtinen & Haanpää 2015, 143.)

Suomen vanhempainliitto ja Förbundet Hem och Skolan ovat toteuttaneet vuonna 2018 vanhempien barometrin, jossa on kartoitettu vanhempien näkemyksiä lapsen koulunkäynnistä ja oppilaitoksen välisestä yhteistyöstä. Viidennes vastanneista oli sitä mieltä, että oppilaitos oli tarjonnut mahdollisuuden ottaa osaa oppilaitoksen kasvatustavoitteiden määrittelyyn ja oppilaitoksen opetussuunnitelman suunnitteluun ja arviointiin. Vain joka kymmenes vastaaja oli sitä mieltä, että heille oli tarjottu mahdollisuus osallistua oppilaitoksen yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnitteluun ja kehittämiseen. Kyselyssä nousi esille, että oppilaitos on saanut huoltajia osallistumaan enemmän käytännön toimintaan, kuten varainhankintaan, mutta kehittämis- ja suunnittelutyöhön osallistaminen jää hyvin vähäiseksi. (Mertaniemi 2018, 36.) TEA – viisarin tulokset tuovat esiin saman tuloksen. Lukuvuonna 2020–2021 huoltajien osallisuus oppilaitoksen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa oli vähentynyt kahden vuoden takaiseen arviointiin verrattuna. (THL 2022, 4.)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on toteuttanut sitouttavan koulu yhteistyön arviointia vuosina 2021–2023. Arvioinnissa nousi esille, että huoltajilla ei yleensä ole tietoa

oppilaitoksen hyvinvointia tukevista käytännöistä. Huoltajat kokivat oppilaitoksen ja kodin yhteistyön toimivan pääsääntöisesti hyvin, mutta alle puolet vastaajista (48 %) osallistui aktiivisesti kodin ja oppilaitoksen yhteistyöhön. (Markkanen 2023, 3.)

Karvin arvioinnissa suositellaan, että huoltajia tiedotetaan tarkemmin siitä, millaista työtä koulussa tehdään opiskelijoiden yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Näin huoltajat pystyisivät käymään lastensa kanssa keskustelua siitä, miten lapset kokevat toimien vaikuttavan heidän kouluhyvinvointiinsa. Lisäksi huoltajat tulisi ottaa entistä enemmän mukaan kehittämään oppilaitoksen yhteisöllistä työtä erityisesti kouluun kiinnittymiseen liittyen. (Markkanen 2023, 9.)

Lapin yliopiston Monitoimisuus koulussa – hankkeessa on tutkittu huoltajien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä ja etsitty keinoja tukea huoltajien osallisuutta oppilaitoksissa. Hyvään yhteistyöhön tarvitaan avointa ja välittävää vuorovaikutusta ja selkeitä toimintatapoja kodin ja oppilaitoksen välisen viestinnän suhteen. Huoltajat toivoivat, että heitä otettaisiin enemmän mukaan oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen ja, että heitä tiedotettaisiin enemmän oppilaitoksen hyvinvointityön käytännöistä. (Hietanen ym. 2014, 92–94.) Huoltajat tunnistavat hyvin kouluhyvinvoinnin ongelmia ja haluavat auttaa omaa lastansa ja oppilaitosta näissä asioissa, mutta heillä ei ole tietoa, miten he voisivat sitä tehdä. Opiskeluhoitosuunnitelma tulee laatia yhteistyössä opiskelijoiden ja huoltajien kanssa. Näin ollen on tärkeää kiinnittää yhdessä huomiota esimerkiksi turvallisuuteen liittyviin riskien ennakointi- ja toimintamallien suunnitteluun ja niiden harjoitteluun käytännön kouluarjessa. (Lahtinen & Haanpää 2015, 144.)

5 Menetelmälliset lähtökohdat

5.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellista kehittämistä. Toikko ja Rantanen (2009, 21–23) kuvaavat tutkimuksellisen kehittämistoiminnan käsitettä yleiskäsitteenä tutkimustoiminnan ja kehittämistoiminnan yhteydelle, eräänlaiseen risteyskohtaan. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat tiedontuotantoa. Tietoa tuotetaan käytännötoiminnassa hyödyntäen tutkimuksellisia asetelmia ja menetelmiä. Näin painotetaan kehittämistoiminnan tutkimuksellista luonnetta. Tutkimuksellinen kehittäminen painottaa enemmän kehittämistyötä, jossa käytännön ongelmat ja kysymykset määrittävät tiedon tuottamista. Tieto pohjautuu aidoissa tutkimusympäristöissä tuotettuun tutkimukselliseen tietoon. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa kysymyksen asettelut nousevat käytännön toiminnasta ja rakenteista. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa pyritään konkreettiseen muutokseen perustiedon tuottamisen ohella. Tutkimuksellisessa kehittämisessä hyödynnetään tarpeen mukaan tutkimuksen logiikkaa ja menetelmiä, mutta ne eivät ole pääosassa. On kuitenkin tärkeää, että kehittämistoiminnan tulokset ja johtopäätökset esitetään käsitteellisessä muodossa, jotta niitä voidaan myös tarkastella laajemmin yleisen merkityksen kannalta.

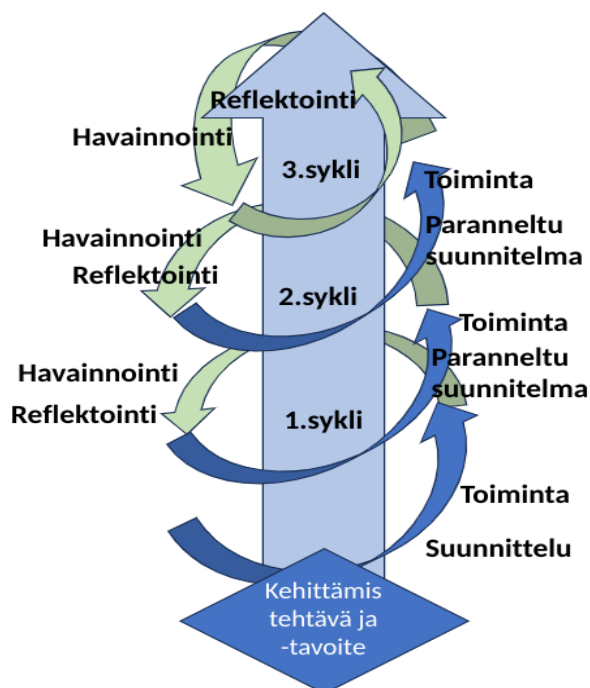
Ojasalon ym. (2014, 19–20) mukaan tutkimuksellinen kehittämistyö voi saada alkunsa organisaation kehittämistarpeista tai muutoshalusta. Tutkimuksellinen kehittämistyö on käytännön ongelmien ratkaisua sekä uusien ideoiden, käytäntöjen, tuotteiden tai palveluiden tuottamista ja toteuttamista. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä painotetaan tehdyn työn dokumentointia, jolloin on mahdollista luoda uutta ammatillista tietoa. Työelämän ”hiljaisen tiedon” dokumentoinnilla voidaan kehittää uutta työelämän osaamista. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarvitaan projektityön ja kehittämisen osaamista.

Kehittämistyön tutkimuksellisia piirteitä ovat järjestelmällisyys, teoreettisen ja käytäntölähtöisen tiedon hankinta, analyttinen tietojen hankinta ja tarkastelu, kriittinen tietojen ja tulosten arviointi sekä uuden tiedon synnyttäminen ja systemaattinen jakaminen. (Ojasalo ym. 2014, 22.) Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tutkimus ja kehittäminen voidaan kytkeä eri tavalla toisiinsa. Ne voivat olla sisäkkäisiä tapahtumia, jossa kehittämishankkeeseen sisältyy yksi tai useampi tutkimusosio. Tutkimus ja kehittäminen voivat olla myös osittain päällekkäisiä osioita tai ne etenevät peräkkäisinä toimintoina, joissa vuorottelee tutkimuksellisuus ja kehittäminen. (Heikkilä ym. 2008, 24–25.)

5.2 Lähestymistapana toimintatutkimus

Tämän opinnäytetyön tutkimuksellisenä lähestymistapana on toimintatutkimus. Toimintatutkimuksen lähtökohtana on toiminnan kehittämisen ja tutkimuksellisuuden tasapainoinen suhde. Toimintatutkimuksen näkökulmasta toiminnan kehittäminen ei saa korostua liiaksi, jotta tutkimuksellinen ote ei jää vähemmälle. Toimintatutkimuksessa tapahtuu aina uuden oppimista ja oivaltamista, jolloin käytännön elämässä tapahtuu muutosta parempaan. Tällöin myös toimintatutkimuksen tutkimusongelmaan liittyvän teoreettisen ymmärryksen tulisi vahvistua. (Juuti & Puusa 2020.)

Toimintatutkimukselle on ominaista reflektiivisyys ja usein myös yhteisöllisyys. Reflektoinnilla tarkoitetaan oman toiminnan, ajatustapojen ja kokemusten tarkastelua. Toimintatutkimus keskittyy refleктоimaan nykyisiä toimintatapoja sekä niiden toimivuutta ja tarkoitusta palvelukentässä. Reflektoinnin avulla yritetään myös ymmärtää uudenlaista toimintaa ja tämän myötä kehittää sitä. Reflektion tärkeys toimintatutkimuksessa voidaan mieltää myös itsereflektiivisenä kehänä, jossa toiminta, toiminnan havainnointi, reflektointi sekä uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan spiraalimaisena jatkumona (kuvio 2). (Heikkinen 2015, 211–212.) Toimintatutkimuksellisessa tiedontuotannossa korostuu näin prosessimaisuus, jonka vuoksi tutkimusprosessia ei voi tarkasti suunnitella etukäteen. Kehittämisprosessin havainnot määrittävät tutkimusprosessin etenemistä. (Toikko & Rantanen 2009, 30.)

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen spiraalimainen eteneminen (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 67)

Yhteisöllisyys korostuu toimintatutkimuksessa siten, että tutkimukseen osallistujat ja tutkija osallistuvat tutkimusprosessiin yhdessä. Toimintatutkimus tavoittelee sellaisia tutkimustilanteita, joissa tutkimukseen osallistuneiden osallisuus ja itsereflektio voi näkyä. Näin tutkimukseen osallistuneet nähdään oman elämänsä asiantuntijoina. Heidän näkökulmiensa arvostetaan ja luotetaan, että he osaavat ymmärtää ja reflektoida omaa toimintaansa, tunnistaa kehityskohteita sekä löytää ratkaisukeinoja niihin. (Juuti & Puusa 2020.) Toikko ja Rantanen (2009, 90–91) korostavat tutkimukseen osallistuneiden osallisuutta toimintatutkimuksessa tärkeänä, koska se lisää osallistujien sitoutumista kehittämiseen. On myös hyvin tärkeää nähdä osallisuus tutkimukseen osallistujan oikeutena olla vaikuttamassa niihin asioihin ja kehittämiskohteisiin, jotka häntä esimerkiksi työntekijänä tai asiakkaana koskevat.

Näin ollen toimintatutkimus on parhaimmillaan yhteiskehittämistä, joka nähdään prosessina, jossa jatkojalostetaan olemassa olevia toimintamalleja sekä luodaan uusia toimintamalleja ja käytäntöjä yhdessä varsinaisten käytännön toimijoiden ja loppukäyttäjien kanssa. Yhteiskehittäminen ei ole enää osallistamista, vaan siinä korostetaan aktiivista osallisuutta ja konkreettista yhdessä tekemistä. (Ahlstrand 2019.) Tasavertaisuuteen perustuen kaikenlaiset hierarkkiset valta-asetelmat unohdetaan ja näin kaikilla on oikeus osallistua ja tulla kuulluksi. Asiakkaat ovat parhaita asiantuntijoita kertomaan, mitä erilaiset palvelut ovat heille tuottaneet ja miten palveluita kehitetään heidän todellisiin tarpeisiinsa. Asiakkaat nähdään arvokkaina kokemusasiantuntijoina yhteiskehittämisessä. (Kauppinen ym. 2020, 5, 7.) Yhteiskehittämisessä yhdistyy yhteistutkimus ja kokemusarviointi ja siinä luodaan yhdessä asiakkaiden ja ammattilaisten kanssa uutta tietoa ja ymmärrystä valitusta teemasta. Yhteiskehittämisessä tavoitellaan työntekijöiden ammatillista kehittymistä. (Hietala & Rissanen 2017, 110.)

Toimintatutkimus tutkimuksen lähestymistapana sopii erittäin hyvin kehittämistyöhön, sillä toimintatutkimuksen avulla pyritään selvittämään, miten asiat voisi tehdä paremmin ja miten arjen työn käytäntöjä voisi kehittää eteenpäin. Toimintatutkimus ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan ennemminkin lähestymistapa kehittämiseen. Käytäntöjen kehittämiseen käytetään erilaisia tutkimusmenetelmiä. Toimintatutkimuksen tarkoitus on tutkia tai lähestyä ihmisten välistä sosiaalista toimintaa. (Heikkinen 2015, 204–205.)

Toimintatutkimuksessa ei riitä erilaisten ilmiöiden toteaminen, koska tarkoituksena on muuttaa tai kehittää toimintamalleja ja asioita. Tutkijan kannalta muutoksen aikaansaaminen on vaikeampaa, sillä se edellyttää tutkittavan ilmiön syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä ja

niihin vaikuttamista ja puuttumista. Toimintatutkimuksen näkökulmasta ymmärtäminen ei pelkästään riitä, mutta se on edellytys toiminnan muutokselle. Toimintatutkimus soveltuu parhaiten ryhmän ja sen toiminnan kehittämiseen. (Kananen 2012, 37–41.) Toimintatutkimus pyrkii jatkuvaan muutokseen. Muutos on aina lupaus jostain paremmasta. Toimintatutkimus pyrkii ratkaisemaan käytännön ongelmia erilaisissa yhteisöissä. Toimintatutkimuksen tavoitteena on, että muutosta ja kehittämistä toivovat yhteisöt ja yritykset voisivat yhteistyössä löytää ratkaisut kehittämiskohteisiinsa. Yhteistyön edellytyksenä on yhteinen tavoite, mikä onkin olennainen osa toimintatutkimusta. (Kananen 2014, 11.) Heikkinen (2015, 207) toteaa viitaten Toikon ja Rantasen (2009) tutkimukseen, että toimintatutkimuksellista lähestymistapaa voidaan kutsua myös tutkimukselliseksi kehittämistoiminnaksi, joka on kehitetty nimenomaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden tutkimukselliseksi viitekehyykseksi.

5.3 Tutkimus- ja kehittämismenetelmät

Toimintatutkimuksessa käytetään yleensä laadullisia tutkimus- ja kehittämismenetelmiä. Määrällisiä aineistonkeruumenetelmiä voidaan myös hyödyntää toimintatutkimuksellisessa lähestymistavassa. (Ojasalo ym. 2014, 61.) Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus perustuu todellisen elämän kuvaamiseen. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on löytää tai paljastaa tosiasioita tai kehittämiskohteita tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Laadullisessa tutkimuksessa ei yleistetä tutkimustuloksia, vaan sen tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää syvällisesti ilmiötä sekä antaa mielekästä tulkintaa tutkittavasta aihealueesta (Kananen 2012, 29–30).

Määrällisiä tutkimusmenetelmiä ovat erilaiset lomakekyselyt tai strukturoidut lomakehaastattelut. Määrälliset menetelmät sopivat hyvin erilaisten teorioiden testaamiseen. Teoriasta mielletään erilaisia hypoteeseja, joiden paikkaansa pitävyyttä kyselyillä testataan. Laadullisia tutkimusmenetelmiä ovat erityyppiset haastattelut sekä osallistuva havainnointi. Laadullisia menetelmiä käytettäessä tutkittavia on yleensä vähän, mutta analysoitavaa aineistoa hyvin paljon. Suppeasta aineistosta yritetään saada mahdollisimman paljon tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Ojasalo ym. 2014, 104–105.)

Kehittämistyössä on hyvä käyttää monipuolisia tutkimus- ja kehittämismenetelmiä; erityisesti myös sellaisia, joita ei tieteellisessä tutkimuksessa yleensä käytetä. Koska toimintatutkimuksen tarkoituksena on toiminnan kehittäminen tutkittavien osallisuutta korostaen, tulee tutkimus- ja kehittämismenetelmien olla myös osallistavia. Osallistavien menetelmien käyttäminen tutkimus- ja kehittämistyössä voi edistää tutkimuskohteen työntekijöiden hiljaiseen tietoon pääsemistä. Näin kehittämistyön näkökulmat syventyvät käytännönläheisiksi verrattuna esimerkiksi vain viralliseen aineistoon perustuviin näkökulmiin. (Ojasalo ym. 2014, 61–62, 93.)

Työpajatyöskentely ja toiminnalliset menetelmät

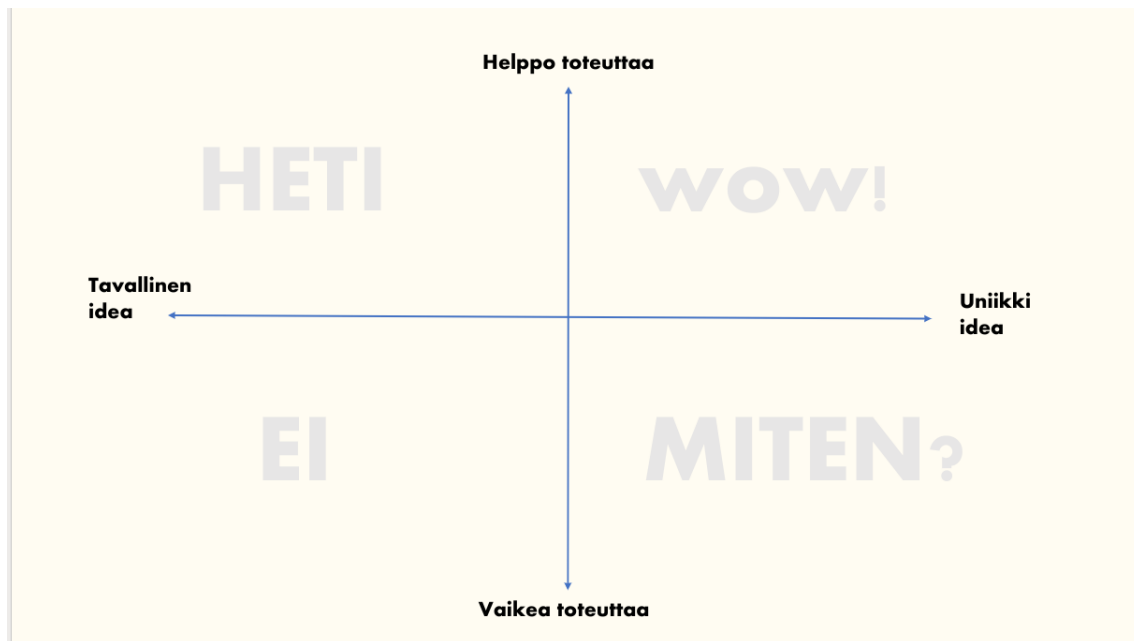
Salonen ym. (2017, 63) määrittelevät työpajatyöskentelyn esimerkiksi tapaamiseksi tai tapahtumaksi, jossa osallistujat yhteistoiminnallisesti jakavat ajatuksiaan, ideoitaan ja tietoa toimien ja keskustellen. Työpaja toteutetaan monipuolisilla ja vuorovaikutuksellisilla menetelmillä ja välineillä. Työpaja on syventävä tutkimusmenetelmä, jonka tarkoituksena on jakaa, lisätä, syventää ja prosessoida erilaista tietoa (Haukijärvi ym. 2014, 9). Työpajat ovat tutkimusmenetelmänä hyvä ja osallistava tapa kehittämistyössä työyhteisöjen sisällä tai myös eri sidosryhmien välillä (Kyyrö 2019, 25). Tutkimukseen tai kehittämistyöhön on hyvä valita sellaisia osallistujia, joilla on parhain tieto ja osaaminen tutkittavasta tai kehitettävästä ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Learning Café eli oppimiskahvila on yhteistoimintamenetelmä, jonka tarkoituksena on ideoida ja oppia yhteistoiminnallisesti keskustellen sekä kehittää ja ratkaista yhdessä esillä olevia teemoja. Yhteisissä keskusteluissa luodaan ja siirretään uutta tietoa sekä tuodaan esille omia näkemyksiä. Tarkoituksena on opetella yhteisten ratkaisujen tekemistä ja löytää yhdessä ryhmän yhteinen mielipide. Mahdollisimman monien eri ideoiden synnyttäminen on tärkeintä, ei niinkään niiden laatu. Luovuus sekä muiden ideoiden kehittäminen ja arvostus nähdään tärkeänä. Learning Café-menetelmässä osallistujat jaetaan noin 4–6 henkilön pienryhmiin eri pöytäkuntiin. Jokaisesta pöytäkunnasta valitaan puheenjohtaja, joka pysyy omassa pöydässään koko ajan. Pienryhmät ideoivat ja kehittävät annetun teeman mukaisia asioita ja ilmiöitä. Ideat kirjoitetaan esimerkiksi fläppitauluun tai pöydällä olevaan isoon paperiin. Pienryhmät siirtyvät tietyn ajan jälkeen seuraaviin pöytiin. He pohtivat ja ideoivat edellisten ryhmien tuotoksia eteenpäin. Yleensä yhden pöytäkunnan työpaja on ollut kestoltaan 15–30 minuuttia. (Innokylä.)

Haukijärvi ym. (2014, 39) vertailevat Learning Café-menetelmän hyviä ja huonoja puolia. Hyvinä puolina menetelmässä nähdään teorian ja käytännön yhteen nivoutuminen, käsiteltävän aiheen perusteellinen tarkastelu, ryhmätyöskentelyn tehokkuus ja toisilta oppiminen sekä työskentelyn visuaalisuus. Lisäksi menetelmä sopii kaikenlaisille kohderyhmille. Menetelmän haasteeksi saattaa nousta suuri informaation määrä ja kilpailuhenkisyys. Pienryhmien väsähtäminen tai kiinnostuksen lopahtaminen laskee työskentelyn tasoa, jos kiertäviä pöytiä on liian paljon. Ideoiden koonti saattaa vaikeutua, jos pöytäkunnalla ei ole johtajaa. Työskentelyn haasteena voi olla myös keskusteltavasta aihealueesta pois ajautuminen. Tässä on puheenjohtajalla suuri vastuu.

Arviointimatriisia (kuva 1) käytetään kehittämistyön ideointivaiheessa, kun työstetyistä ideoista täytyy tunnistaa ja löytää kaikista toimivimmat ja sopivimmat. Arviointimatriisissa lähdetään tutkimaan aiemmin syntyneitä ideoita ja luokitellaan ne arviointimatriisin ruutuihin

sen mukaan, onko idea helppo vai vaikea toteuttaa ja onko se tavallinen vai ainutlaatuinen idea. Arviointimatriisiruudukosta nousee lopulta esille ne ideat, jotka ovat heti toteuttamiskelpoisia, ideat, joita kannattaa lähteä jatkojalostamaan ja myös ne ideat, jotka eivät ole kehittämistyön kannalta toteuttamiskelpoisia. (Alhonen & Iloranta 2021, 18.)

Kuva 1. Arviointimatriisi (mukailtu Alhonen & Iloranta 2021)

Heti-ruutuun sijoitetaan ne ideat, jotka ovat käytännönläheisiä ja helppoja toteuttaa. Jos idea on vaikea toteuttaa ja se ei ole sillä hetkellä toimintakelpoinen, sijoitetaan se Ei-ruutuun. Miten-ruutuun laitetaan vaikealta, mutta toteuttamiskelpoisilta tuntuvat ideat, joita joudutaan ehkä vielä ideoida lisää ja miettimään tarkempia jatkosuunnitelmia. Wow-ruutuun taas tulee ideat, jotka ovat toteuttamiskelpoisia ja lisäksi vielä ainutlaatuisia ideoita. (Alhonen & Iloranta 2021, 18).

Erilaiset työpajat ja niissä käytettävät menetelmät vaativat myös työskentelyn tavoitteellista ohjaamista, jota kutsutaan myös fasilitoinniksi. Fasilitoinnin tarkoitus on saada kaikki ryhmän jäsenet osallistumaan työpajatyöskentelyyn aktiivisesti ja tasapuolisesti. Fasilitaattorin (eli ryhmänohjaajan) tehtävä on mahdollistaa tämä hyvällä suunnittelulla ja monipuolisia ryhmätyöskentelymenetelmiä käyttäen sekä kiinnittämällä erityistä huomiota turvallisen ja osallistavan ilmapiirin muodostumiseen ja ylläpitämiseen työskentelytilanteessa. Yksi tärkeä fasilitoinnin lähtökohta on ymmärtää ja hyödyntää ryhmän sisältä löytyvä ammattitaito ja viisaus sekä tukea ryhmän sitoutumista kohti yhteistä päämäärää. Tavoitteena on saada

aikaiseksi konkreettinen päätös esimerkiksi tietynlaiseen haasteeseen, toimenpidesuunnitelmaan, erilaisiin rooleihin tai vastuualueisiin. Ohjatuissa työpajatyöskentelyissä ryhmä itse keksii ja tuottaa ideansa, pohtii tunnistettuja haasteita ja löytää niihin ratkaisuja sekä tekee niihin liittyvät päätökset. (Sipponen-Damonte 2020.)

Hyvä fasilitaattori mahdollistaa ja varmistaa olosuhteet (tila, aika, paikka ja tunnelma) ryhmätyöskentelyyn keskittymiseen, yhdessä tekemiseen ja kehittämiseen sekä siihen, että jokainen ryhmän jäsen sekä ryhmä kokonaisuutena pystyisi tuomaan työskentelyyn parhaan osaamisensa. Fasilitaattorin tehtävä on varmistaa, että asetettuja kysymyksiä ja keskusteluteemoja käsitellään niihin sopivilla menetelmillä. Valittujen menetelmien täytyy tukea ja viedä eteenpäin työskentelylle määritellyjä tavoitteita. (Sipponen-Damonte 2020; Ideapakka 2021.)

Kysely

Kyselylomake on yleisin aineiston keräämismenetelmä määrällisessä tutkimuksessa. Lomakekyselyssä vastaaja lukee kirjalliset kysymykset ja vastaa niihin kirjallisesti. Tällainen aineistonkeruutapa on hyvä suurelle ja hajallaan olevalle joukolle vastaajia. Kysely soveltuu erityisen hyvin myös arkaluontoisten asioiden tutkimiseen. (Vilka 2015, 94.) Lomakekyselyistä kerätyllä aineistolla voidaan testata helposti etukäteen määritellyjä oletuksia ja väitteitä. Lomakekysely on täysin strukturoitu kysymysten osalta. Tavoitteena on saada jokaiseen kysymykseen vastaus. Lomakekyselyn kysymykset pohjautuvat ainoastaan tutkimuksen tarkoitukseen, ongelmanasetteluun sekä tutkimuksen teoreettiseen viitekehyykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Kysely on nopea ja tehokas tutkimusmenetelmä, jolla saadaan numeroihin perustuvia tuloksia tilastolliseen käsittelyyn. Tiedonkäsittelyyn on olemassa valmiita tilastollisia analysointitapoja, -ohjelmistoja ja raportointitapoja, jotka nopeuttavat analysointivaihetta. (Ojasalo ym. 2014, 108.)

Kyselyn heikkous saattaa olla se, että tuotettu tieto on turhan pinnallista. Kyselytuloksista on myös vaikea arvioida, kuinka tosissaan vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen. Riskinä kyselytutkimuksessa nähdään myös ymmärrettävien ja oikeanlaisten vastausvaihtoehtojen luominen vastaajien näkökulmasta sekä vastaajien ymmärrys ja perehtyneisyys tutkittavasta aiheesta. (Ojasalo ym. 2014, 108.) Kyselylomakkeen käyttämisen riskinä on myös alhainen vastausprosentti, josta käytetään termiä ”aineiston kato”. Samoin vastauslomakkeiden palauttamisessa voi tulla helposti viivettä, mikä saattaa vaikuttaa tutkimuksen aikatauluun ja on näin hyvä huomioida ja ennakoita aikataulutuksessa. (Vilka 2015, 94.)

Valmiin mittarin löytäminen tutkimusaineiston keräämiseen ei ole välttämättä helppoa. Tällöin tutkijan täytyy rakentaa oma mittari tai muokata vanhaa. Käytettävät mittarit perustuvat aina teoretietoon. On tärkeää miettiä, mitä tutkittavaa asiaa halutaan mitata ja miten se

tulisi tehdä. Käsitteet mitattavasta asiasta täytyy olla selvät ja ymmärretyt, jotta luotettava mittari voidaan rakentaa. (Valli 2015.)

Kyselytutkimus alkaa perehtymällä aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta. Kyselylomaketta suunniteltaessa on tärkeää muistaa, että kyselyn täytyy perustua tutkimus- ja kehittämissuunnitelmiin. Kyselylomakkeessa tulee olla vain oleelliset kysymykset tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kysymysten täytyy olla mahdollisimman tarkasti ja yksinkertaisesti esitettyjä, jotta kaikki vastaajat ymmärtävät ne samoin tavoin ja pystyvät vastaamaan niihin tasavertaisesti. Kysymyslomake on hyvä olla mahdollisimman selkeä ulkoasultaan ja vastausohjeet kysymyksiin täytyvät olla mahdollisimman tarkat. Kyselyyn vastaamisaika kannattaa olla enintään 15–20 minuuttia. Kysymyslomaketta tehtäessä on tärkeää miettiä, onko kysymyksissä valmiit vastausvaihtoehdot vai mahdollisesti avoimia kysymyksiä. Kyselylomake kannattaa testata pienellä koevastaajajoukolla ja tehdä siihen tarpeelliset muutokset ennen varsinaista tutkimusta. (Ojasalo ym. 2014, 115–118.)

Otannan onnistumisella on tärkeä merkitys kyselytutkimuksessa, koska määrällinen tutkimus pyrkii vertailemaan ja yleistämään tutkimustuloksia suurempaan perusjoukkoon. Otantamenetelmien ja otannan koon on tärkeää olla oikeanlaiset tutkimuksen onnistumisen kannalta. Tutkimuksen yleistettävyyden on luotettavampaa, kun otannan koko on ollut riittävän suuri. Kyselyyn tulevat kysymykset täytyvät olla niin tarkasti rakennetut, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavoin, sillä väärinymmärrykset voivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Erilaisia kysymyksenasettelumenetelmiä on monia. Tutkija voi luoda omia vastausvaihtoehtoja oman tutkimuksensa lähtökohdista ja ennako-oletuksista. Tällaisia monivalintavastausvaihtoehtoja käytettäessä vastausvaihtoehtojen tulee olla mahdollisimman erilaiset toisiinsa nähden, jotta vastaaja pystyy valitsemaan helposti sopivimman vastausvaihtoehdon. Tämän vuoksi on myös tärkeää, että valmiissa vastausvaihtoehdoissa olisi myös ”Muu, mikä?”-vaihtoehto. Tarkasti mietityt ja sopivat vastausvaihtoehdot helpottavat myös aineiston analyysia ja tulkintaa. (Valli 2018.)

Kyselytutkimuksessa voi olla myös avoimia vastausvaihtoehtoja, joita voidaan analysoida tilastollisilla menetelmillä. Vastauksia voidaan joko luokitella tilastollisin menetelmin tarkkoihin ryhmiin ja koodata ne numeeriseen muotoon tai teemoitella vastaukset laadullisin aineiston analyysimenetelmillä. Avoimilla kysymyksillä on mahdollista saada uusia ja hyviä ideoita sekä vastaajien tarkkoja mielipiteitä tutkittavasta asiasta. Avointen kysymysten heikkous voi olla, että niihin jätetään usein vastaamatta tai vastaukset ovat epätarkkoja tai vaikeasti tulkittavia. Vastaaja voi myös vastata kysymyksen vierestä. (Valli 2018.)

Kysely voidaan tehdä puhelinhaastatteluna tai sähköposti- tai internetkyselynä (Vilka 2015, 95.) Sähköisen kyselyn edut liittyvät mahdollisuuteen saada parempi

vastausprosentti kuin esimerkiksi kirjeenä lähetettävällä kyselyllä sekä sen taloudellisuuteen. Lisäksi sähköisen kyselyn vastaukset on mahdollista saada nopeasti. Sähköisen kyselyn visuaalisuus voi toimia myös positiivisena houkuttimena saada kohderyhmä vastaamaan kyselyyn. Sähköistä kyselyä laadittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että se toimisi erilaisilla laitteilla ja helppokäyttöisesti. (Valli & Perkkilä 2018.) Tutkimusaineistoa voidaan kerätä kyselylomakkeella myös erilaisissa tapahtumissa tai käyntihaastatteluina yrityksissä ja organisaatioissa. Nämä ovat kasvokkain toteutettuja kyselyitä. Kaikkiin kyselyihin liittyy anonymiteettiongelma. Tutkijan tulee tuoda tutkittaville selkeästi esille ennen kyselyyn vastaamista, että hän on vaitiolovelvollinen tutkimukseen osallistujista. Erityisesti yrityksissä ja organisaatioissa tutkijan on lisäksi varmistettava tutkimukseen osallistujille, ettei yritys tai organisaatio saa tietoa kyselyyn osallistumisesta. (Vilka 2015, 95–96.)

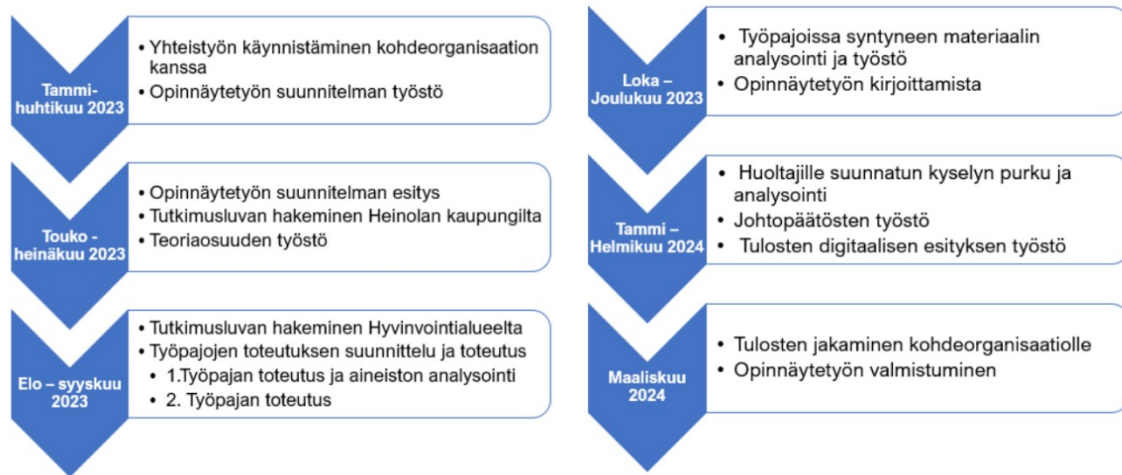
6 Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus

6.1 Kehittämistyön aikataulu ja kulku

Kehittämistyöprosessi käynnistyi vuoden 2023 alussa. Vuoden 2022 lopulla varmistui, että Heinolan kaupunki sai valtion rahoituksen yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämishankkeeseen vuodelle 2023. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kehittämiseen on haluttu yhteiskunnallisesti panostaa jo pitkään. Koulutyön sekä opiskeluhoitotyön näkökulmasta on nähty, miten suuri merkitys yhteisöllisellä työllä on ennaltaehkäisevän työhön kouluhyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi. Yhteistyöpalaveri kehittämistyöstä pidettiin Heinolan kaupungin hyvinvointipäällikön kanssa helmikuussa 2023. Maaliskuussa 2023 Heinolan kaupungin yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämishankkeeseen palkattiin hanketyöntekijä, jonka kanssa pidettiin tapaaminen ja saatiin hyviä ehdotuksia kehittämistyötä varten. Kehittämistyösuunnitelma valmistui maaliskuussa 2023 ja esitettiin opinnäytetyön ohjaajalle toukokuussa 2023.

Kehittämistyö sijoittui Heinolan kaupungin perusopetuksen yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Tutkimuslupa opinnäytetyöhön anottiin Heinolan kaupungilta toukokuun lopussa 2023. Tutkimuslupa saatiin Heinolan kaupungilta koulujen alkaessa 10.8.2023. Päijät-Hämeen hyvinvointialueelta saatiin tutkimuslupa 22.8.2023. Kesän 2023 aikana aloitettiin kehittämistyön teoreettisen viitekehyksen työstäminen ja elokuussa 2023 suunniteltiin työpajojen sisällöt. Työpajakertoihin liittyvät sähköiset loppukyselyt valmisteltiin syyskuun alussa 2023.

Kehittämistyö toteutettiin yhteistyössä Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulun opiskelija-huoltoryhmään kuuluvien työntekijöiden ja koulun opiskelijoiden kanssa. Aineistossa hyödynnettiin myös Lyseonmäen koulun tekemää kyselyä huoltajille kouluhyvinvoinnin kehittämisestä. Kehittämistyön työpajojen toteutusaikataulut syyskuulle sovittiin toukokuussa 2023 Lyseonmäen apulaisrehtorin kanssa. Kaksi erillistä työpajaa toteutettiin kahden viikon välein syyskuussa 2023. Ensimmäisen Learning cafe- työpajan jälkeen saatua aineistoa analysoitiin pelkistämällä sitä toista työpajaa varten. Toinen työpaja toteutettiin arviointimatriisityöskentelyllä. Aineiston analyysivaihe aloitettiin syyskuun lopulla 2023 pelkistämällä ja ryhmittelemällä aineisto sekä luomalla aineiston teoreettiset käsitteet. Opinnäytetyöraportti työstettiin ja kirjoitettiin lopulliseen muotoonsa lokakuun 2023 – maaliskuun 2024 aikana. Kehittämistyön aikataulu on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3. Kehittämistyön aikataulu

6.2 Kehittämistyön aineistonkeruu

Ensimmäinen työpaja: Learning Café

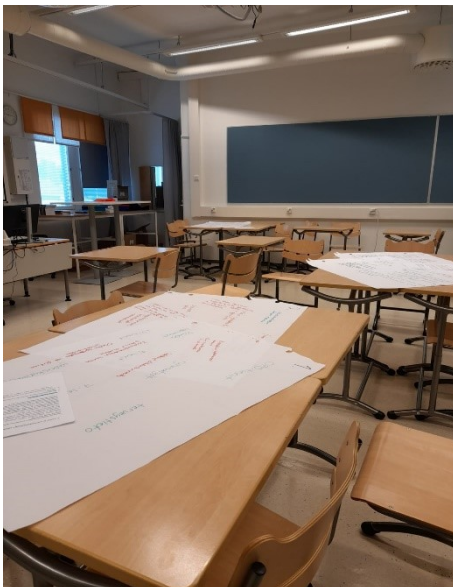
Ensimmäisen työpajan kehittämistehtävänä oli löytää yhteiskehittämisen keinoin jo toimivia sekä uusia malleja yhteisölliseen opiskeluhoultotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Ensimmäinen aineiston keruu tapahtui kehittämistyöpajassa, jossa hyödynnettiin Learning Café-menetelmää. Työpajassa kerättiin tietoa siitä, millaisia yhteisöllisiä toimintatapoja Lyseonmäen koululla on jo käytössä ja samalla ideoitiin yhdessä uusia yhteisöllisen työn toteuttamistapoja.

Työpaja toteutettiin Lyseonmäen koululla 6.9.2023 klo 13.15–14.50. Työpajojen aikataulutukset oli sovittu opiskelijahuoltoryhmän vetäjän kanssa jo toukokuussa 2023. Opiskeluhoultoryhmän jäsenille lähetettiin erillinen tiedote työpajoista ja opiskelijat kutsuttiin työpajaan Wilma-viestillä, joka lähetettiin heille kaksi viikkoa ennen työpajan ajankohtaa. Työpajaan osallistui 11 koulun opiskeluhoultoryhmään kuuluvaa työntekijää ja 7 opiskelijaa. Työntekijöistä muutama kutsuttu oli estynyt tulemaan ensimmäiseen työpajaan.

Työpaja aloitettiin rennolla ja hyväksyvällä ilmapiirillä luomisella sekä kahvi-, tee-, mehu- ja keksitarjoilulla, jotta työntekijät voisivat hetken hengähtää kupposen kanssa ja nuorten osalta mahdollinen jännitys vähän helpottaisi. Työpajan tarkoitus oli välittää aitoa ja tasa-vertaista kohtaamisen ja osallisuuden tunnetta erityisesti nuorille. Ennen työskentelyn aloitusta kehittämistyön tekijät kertoivat osallistujille itsestään sekä kehittämistyöstä. Varsinkin opiskelijoita ajatellen selvennettiin muutamalla sanalla, mitä tarkoittaa yhteisöllinen

opiskeluhoitotyö, yhteiskehittäminen ja Learning Café – työskentely. Alustuksessa kerrottiin kaikille osallistujille iltapäivän työskentelyrunko ja aikataulu.

Pajatyöskentelyä varten luokkatilaan oli muodostettu pultteista, tuoleista ja sohvaryhmistä ennen työskentelyn aloitusta neljä eri työskentelypistettä Learning Café-ryhmiä varten (kuva 2). Learning Café-ryhmät päätettiin muodostaa vasta työskentelyn alkaessa tiedettäessä tarkat osallistujamäärät ja minkä verran on työntekijöitä suhteessa opiskelijoihin. Neljä ryhmää muodostettiin niin, että jokaisessa ryhmässä oli sekä työntekijöitä että opiskelijoita. Opiskelijat olivat melko jännittyneitä ryhmien muodostamisesta ja saivat näin päättää, kenen kaverin kanssa menevät samaan ryhmään. Opiskelijoita oli pariton määrä, mutta yksi opiskelija oli vapaaehtoinen olemaan ainoana opiskelijana ryhmässään. Ryhmissä oli 4–5 osallistujaa.

Kuva 2. Luokkahuone ja pöytäryhmät

Aihealuetta rajattiin etukäteen, jotta se olisi helpommin selitettävissä ja ymmärrettävissä kaikille osallistujille. Aiheen rajauksessa oli hyödynnetty yhteisöllisen opiskeluhoitotyön ja kouluhyvinvoinnin teoriaa, sekä Heinolan kaupungin opiskeluhoitosuunnitelman ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen alueellisen suunnitelman tavoitteita. Aihe oli rajattu neljään eri osa-alueeseen ja näistä osa-alueista muodostettiin Learning Cafén työskentelypisteet. Osa-alueet olivat:

1. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen
2. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja vähentäminen

3. Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen sekä terveellisten elintapojen edistäminen
4. Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden edistäminen

Jokaiselle työskentelypisteelle oli jaettu valmiiksi fläppipaperia, tusseja ja erillisen tehtäväohjeen valittujen työskentelyteemojen mukaisesti (liite 1). Ennen varsinaisen ideoinnin ja ryhmäkeskusteluiden alkua ryhmät tutustuivat tehtäväohjeessa oleviin eri teemojen mukaisiin teoriatiivistelmiin (esimerkiksi, mitä tarkoittaa tunne- ja vuorovaikutustaidot). Näin varmistettiin, että kaikki osallistujat ymmärtävät työskentelyissä käytettävät käsitteet osallistumisen helpottamiseksi. Tämän jälkeen ryhmät saivat tehtäväkseen pohtia, miten koululla jo tuetaan ja edistetään kyseistä teemaa (esim. tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielen-terveyden edistäminen) ja millä uusilla ja toimivilla keinoilla koulussa voitaisiin tulevaisuudessa tukea ja edistää kyseistä teemaa. Ryhmillä oli 15 minuuttia aikaa työstää kutakin teemaa ja heitä kannustettiin keskittymään enemmän uusien ideoiden työstämiseen. Jokainen ryhmä kiersi kaikki neljä pistettä, joten kokonaisuudessaan yhteinen työskentelyosuus kesti 60 minuuttia.

Osallistujille korostettiin yhteiskehittämisen periaatteiden mukaan sitä, että ensimmäisellä työpajakerralla on vain tärkeintä ideoida mahdollisimman paljon. Ensimmäisessä työpajassa ei tarvinnut miettiä ideoiden toteuttamiskelpoisuutta tai resursseja, vaan tärkeintä oli olla luova ja rohkea kaikille mieleen tuleville ideoille. Osallistujille kerrottiin etukäteen, että toisessa työpajassa keskitytään ideoiden jatkojalostamiseen.

Kehittämistyön tekijöiden oma rooli työpajoissa oli keskittyä fasilitointiin. Toinen tekijöistä otti aikaa ja vaihdoskohdat ohjattiin yhdessä. Jokaisen eri työpajatyöskentelyteeman aikana muistuteltiin, minkä verran aikaa on vielä jäljellä, jotta ryhmät pystyisivät paremmin ohjaamaan eri kysymyksiin käytettyä aikaa. Fasilitoijat kiertelivät ryhmissä kuunnellen ja välillä osallistuen varovaisesti keskusteluun. Fasilitoijat pysyttelivät ulkopuolella ryhmien päätöksenteosta. Fasilitoijat seurasivat tarkasti, että ryhmissä kaikki pääsivät osallistumaan ja kertomaan mielipiteitään ja ideoitaan sen verran kuin itse kokivat hyväksi. Fasilitoijat tarkkailivat, että ryhmät pysyivät käsiteltävässä aiheessa.

Learning Café-työskentelyn jälkeen pidettiin pieni loppuyhteenveto. Loppukyselyä varten tehtiin QR-koodi, jonka kautta osallistujat pääsivät parin minuutin Google Forms-kyselyyn. Loppukysely sisälsi kysymyksiä työpajojen yleisestä tunnelmasta, ryhmän vuorovaikutuksesta, kehittämisideoiden tuottamisesta ja yhteiskehittämistyöskentelyn hyödyllisyydestä. Näissä kysymyksissä oli vastausasteikko välillä 1–5 (eri mieltä – täysin samaa mieltä). Avoimessa kysymyksessä toivottiin sanallista palautetta työpajasta (mikä toimi hyvin tai ei

toiminut hyvin). Learning Café – työpajassa oli 18 osallistujaa, joista 13 vastasi loppukyselyn monivalintakysymyksiin ja 11 vastasi avoimeen kysymykseen.

Toinen työpaja: Arviointimatriisi

Toisen kehittämistyöpajan kehittämistehtävänä oli kehittää yhteiskehittämisen keinoin toimivia käytäntöjä yhteisölliseen opiskeluhoultotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Toisessa kehittämistyöpajassa oli tarkoitus ”jatkojalostaa” ensimmäisen työpajan kehittämisideoita, eli etsiä niistä toteuttamiskelpoiset ideat, joiden avulla olisi mahdollisuus lähteä kehittämään Lyseonmäen koulun yhteisöllistä opiskeluhoultotyötä eteenpäin. Toisen kehittämistyöpajan työskentelymenetelmäksi valittiin arviointimatriisi, jonka avulla osallistajat pääsivät etsimään työstetyistä ideoista sopivimmat ja tärkeimmät.

Toinen työpaja toteutettiin Lyseonmäen koululla kaksi viikkoa ensimmäisen työpajan jälkeen, eli 20.9.2023 klo 13.15–14.50. Työpajoihin osallistujia oli informoitu kahdesta työpajasta, joten uusia kutsuja toiseen työpajaan ei lähetetty. Toiseen työpajaan osallistui 11 koulun opiskeluhoultoryhmään kuuluvaa työntekijää ja 8 opiskelijaa. Työpajojen osallistujissa oli hieman vaihtuvuutta poissaolojen takia. Lisäksi ensimmäiseen työpajaan osallistuneet opiskelijat toivat toiseen työpajaan uusia osallistujia.

Toinen työpaja aloitettiin jo hyväksi koetulla välipalatarjoilulla. Tämän jälkeen pidettiin esittäytymiskierros hyödyntäen eläinaiheisia tunnekuvia, ja jokainen sai kertoa, millaisissa tunnelmissa on tullut työpajaan. Esittäytymiskierroksen jälkeen käytiin läpi ohjeistus päivän työskentelyä varten. Ensimmäisestä työpajasta oli koottu PowerPoint-esitys, jossa ensin esiteltiin ensimmäisessä työpajassa esiin nousseet jo toimivat yhteisöllisen opiskeluhoultotyön toimintamuodot. Tämän jälkeen osallistujia pyydettiin jakautumaan suurin piirtein samoihin neljään ryhmään, kuin ensimmäisessä työpajassa. Kokoonpanoissa oli hieman vaihtelua, koska osa osallistujista ei ollut mukana ensimmäisessä työpajassa. Jokaisessa ryhmässä oli 4–5 osallistujaa; sekä työntekijöitä että oppilaita.

Kun osallistujat olivat jakaantuneet ryhmiin, jokaiselle ryhmälle jaettiin arviointimatriisipohja. Jokainen ryhmä sai käsiteltäväkseen yhden ensimmäisessä työpajassa työstetyistä aihealueista. Aihealueet olivat tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mielenterveyden edistäminen, kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja vähentäminen, opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen sekä terveellisten elintapojen edistäminen ja oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistäminen. Ryhmillä oli 20 minuuttia aikaa keskustella ja sijoittaa aiemmassa työpajassa syntyneet uudet ideat arviointimatriisiin. Fasilitaattorit kiersivät luokkahuoneessa, seuraten keskustelun kulkua ja pitäen huolta aikataulusta. Työpajassa keskityttiin erityisesti helposti toteutettaviin (Heti) ja ainutlaatuisiin ideoihin (Wow).

Näihin kohtiin sijoitettiin eniten kertyneitä ideoita. Arviointimatriisien koostamisen jälkeen Heti-ideat ja Wow-ideat koottiin yhteiseen PowerPoint-pohjaan. Fasilitaattorit jakoivat puheenvuoroja, esittivät tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä, toimivat kirjurina ja pitivät huolta aikataulusta. Fasilitaattorien tehtävänä oli huolehtia myös siitä, että kaikki saavat äänensä kuuluviin. Kokoamisvaiheessa käytiin yhteistä keskustelua nousseista ideoista. Aikataulullisista syistä ei- ja miten-ideoiden käsittelyt jätettiin hyvin vähäiseksi.

Heti- ja Wow-ideat koottiin yhteen ja pohdittiin, mitä näistä ideoista voitaisiin lähteä työstämään eteenpäin. Osa ideoista oli helppo saada heti käytäntöön esimerkiksi tiedottamalla opettajia. Ideoiden työstäminen käytäntöön jää opiskeluhuoltoryhmän tehtäväksi. Iltapäivän loppuksi pidettiin arviointikysely työpajasta (Google Forms-kysely). Kyselyn täyttämiseen meni aikaa osallistujilta muutama minuutti.

Kysely

Lyseonmäen koululla on lukuvuonna 2023–2024 lähdetty kehittämään keinoja huoltajien osallistamiseen koulun toimintojen suunnittelussa. Yhdeksi osallistamisen keinoksi on otettu lyhyet minuuttikyselyt, joiden avulla kerätään huoltajien mielipiteitä ajankohtaisiin teemoihin. Kyselyt eivät pelkästään kerää huoltajien mielipiteitä, vaan kyselyiden avulla huoltajat tulevat tietoisiksi siitä, mitä ajankohtaisia teemoja koulussa työstetään.

Kehittämistyön aiheeseen ja kouluhyvinvoinnin kehittämiseen liittyen koulu toteutti joulukuussa 2023 kyselyn, jossa kerättiin huoltajien näkemyksiä kouluhyvinvoinnin vahvistamisen keinoista. Koulun luvalla kehittämistyön tekijät saivat analysoida ja hyödyntää kehittämistyössä kyselyn aineistoa. Kyselyn tulokset täydentävät kehittämistyön aineistoa ja tuovat siihen mukaan huoltajien näkökulmaa.

Kyselyn avulla haettiin vastausta ensimmäiseen kehittämistehtävään, eli löytää yhteiskehittämisen keinoin jo toimivia sekä uusia malleja yhteisölliseen opiskeluhuoltotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Kyselyn mittari pohjautui kehittämistyön ensimmäisessä työpajassa käytettyyn teoriaan ja työpajoissa syntyneisiin aineistoihin. Kysely koostui viidestä strukturoidusta monivalintakysymyksestä (kuva 3) ja yhdestä avoimesta kysymyksestä. Monivalintakysymyksissä oli 5–10 vastausvaihtoehtoa ja niistä oli mahdollista valita enintään kolme vastaajan mielestä parhaiten sopivaa vaihtoehtoa. Avoimiin kysymyksiin vastaamalla oli mahdollisuus tuoda esiin muita toimivia kehittämisen kohteita. Koska kyselyn kaikki kysymykset vastasivat ensimmäiseen kehittämistehtävään, ei muuttujaluetteloa ollut tarpeen tehdä. Kysely oli toteutettu Microsoft Forms-ohjelmalla ja vastaaminen tapahtui anonyymisti.

⋮

1. Parhaat tavat tukea oppilaiden tunne- vuorovaikutustaitojen kehitystä *

Valitse 3 vaihtoehtoa.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu sisällytetään oppitunteihin (esim. terveystieto, yhteiskuntaoppi)

Ryhmätyöt ja muut vuorovaikutusta tukevat työskentelytavat

Erilaiset ryhmäytymistä edistävät tapahtumat (7- ja 8-leirit, teemapäivät)

Opettajien aito kiinnostus ja nuorten kohtaaminen oppitunneilla ja välitunneilla

Sosiaalisten taitojen ryhmä

Oppilaiden järjestämät teemapäivät ja koulun yhteiset projektit (esim. tasa-arvopäivä, yhteinen seinämaalaus)

Kaverisuhteiden tukeminen

Muu

Kuva 3. Esimerkki huoltajille suunnatun kyselyn monivalintakysymyksestä

Kyselyssä ei kerätty taustamuuttujia, koska niillä ei katsottu olevan koulun järjestämän kyselyn kannalta merkitystä. Kysely oli kohdennettu tietyille kohderyhmälle (huoltajat) ja muuta olennaista taustatietoa vastaajista ei ollut tarpeellista kerätä.

Koulu lähetti kyselylinkin joulukuussa 2023 kaikille koulun opiskelijoiden huoltajille Wilma-viestintäjärjestelmän kautta. Kyselyyn vastasi 94 huoltajaa, joten voidaan olettaa, että noin 20 % koulun opiskelijoiden huoltajista vastasi kyselyyn.

6.3 Aineiston analyysi

Analyysin voidaan ajatella olevan ongelman pilkkomista pieniin osiin. Pilkotut ongelmat ratkaisemalla pyritään tarttumaan ja ratkaisemaan kokonaisongelma. Aineiston analyysi voi olla aineiston järjestelyä, käsittelyä, muokkaamista tai tiivistämistä. Aineistoa voi muokata esimerkiksi litteroimalla, koodaamalla, luokittelemalla tai teemoittamalla. Aineiston osat saavat omat merkityksensä ja pohdintansa koodauksesta, luokittelusta ja teemoittelusta. Edellä mainitut aineiston analyysimenetelmät vievät analyysia jo pidemmälle verrattuna esimerkiksi mekaaniseen litterointiin. (Kananen 2014, 105.)

Laadullisessa tutkimuksessa, jossa aineistoa kerätään monessa vaiheessa ja eri menetelmillä, aineistoa analysoidaan koko tutkimuksen tai kehittämishankkeen ajan (Hirsjärvi ym. 2009, 223). Näin ollen aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti (Metsämuuronen 2008, 242). Aineiston analyysi ei ole laadullisen tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan analyysia tehdään kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa, jolloin se ohjaa koko

tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta (Kananen 2014, 21). Tällainen aineiston analysointitapa sopii erityisesti toimintatutkimukselle, jossa toiminta, toiminnan havainnointi, reflektointi ja toiminnan uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan spiraalimaisesti (Heikkinen 2015, 211–212). Aineiston keruun jälkeen tutkija tarkastelee aineistoaan ja pohtii, millaisiin luokkiin, teemoihin tai kategorioihin hän voisi aineistoaan ryhmitellä. Samanaikaisesti tutkija kerää lisää tietoa tutkimuksensa aihealueista. Kirjallisuudesta noussut tieto ohjaa myös, millaisia kategorioita hän pyrkii löytämään tutkimusaineistostaan. Tutkijan aineiston analyysiin vaikuttavat siis kerätyn aineiston yksityiskohdat ja merkitykset sekä kirjallisuuden teorioista nousseet näkökulmat. Aineiston analyysin laatuun vaikuttaa olennaisesti tutkijan kyky tulkitä ja ymmärtää oman tutkimuksensa ilmiöitä. (Juuti & Puusa 2020.)

Kehittämistyön analyysimenetelmäksi valikoitui toimintatutkimuksessa yleisesti käytetty sisällönanalyysi. Sisällönanalyysissä painottui erityisesti aineiston ryhmittely eli teemoittelu. Sisällönanalyysin tarkoitus on saada tutkittavasta tai kehitettävästä ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa. Sisällönanalyysillä järjestetään kerätty aineisto johtopäätösten tekemistä varten. Pyrkimyksenä on kuvata aineiston sisältö sanallisesti ja järjestellä se tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, että aineiston sisältämä tieto ei kuitenkaan katoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Asetetut tutkimusongelmat ja niistä johdetut tutkimuskysymykset määräävät sen, mitä aineistosta etsitään. Aineiston käsittely vaikuttaa siihen, mitä aineistosta löydetään. Aineiston käsittelyssä on tärkeää palata koko ajan tutkimuskysymyksiin, minkä tuloksena aineistosta nousevat vastaukset ja kehittämisideat esiin. (Kananen 2014, 113.)

Kehittämistyön aineiston analyysi toteutettiin osittain Miles & Hubermanin (1994) määrittelemän aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti. Analyysin kolmiosaiseen vaiheeseen kuuluvat 1. aineiston pelkistäminen, 2. aineiston ryhmittely sekä 3. aineiston teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämässä aineistosta karsitaan kaikki epäolennainen materiaali pois tiivistäen tai pilkkoen. Aineistosta etsitään kaikki kehittämistehtäviä kuvaavat ilmaukset omiksi ryhmiksi (alkuperäisilmaukset). (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkijan tehtävä pelkistämävaiheessa on luoda ja koota alkuperäisestä ja suuresta aineistomateriaalista ymmärrettävä, yhtenäinen ja tiivistetympi kokonaisuus, josta tutkija pystyy tekemään johtopäätökset tutkimukselleen. Pelkistämisen tarkoitus on lisätä uutta tietoa aineistosta. (Puusa 2020.)

Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään. Alkuperäisilmauksista etsitään eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Puusa (2020) kutsuu ryhmittelyä teemoitteluksi. Teemoja voi muodostua aineiston keruuvaiheessa määriteltyjen teemojen kautta. Tutkimusaineistosta voi myös muodostua uusia teemoja. Kiinnostavia ja valittuja teemoja

on tärkeää käydä huolellisesti lävitse, jotta voidaan varmistua oman tutkimuksen oikeanlaisesta tulkinnasta ja pätevydestä. Teemoittelun tarkoituksena on saada kerätty aineisto selkeämpään ja tiivistetympään muotoon (Kananen 2014, 151).

Lopuksi alkuperäisilmauksista kootaan teoreettiset käsitteet ja johtopäätökset (aineiston teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi). Ryhmittelyvaihe on jo yksi osa teoreettisten käsitteiden luomista. Teoreettisten käsitteiden luominen jatkuu alkuperäisen aineistosta nousseiden ilmausten ja teemojen tulkinnasta ja nimeämisestä kohti teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Uusia käsitteitä luodaan niin pitkään kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta tarpeellista ja mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineiston pelkistämistä tapahtui jo työpajojen suunnittelussa, kun kehittämistyön tekijät loivat neljä aihealuetta, joihin etsittiin yhteiskehittämisen keinoin toteuttamisideoita. Näin vältettiin epäolennaisen aineiston kertymistä ja osallistujien ajatukset suunnattiin selkeästi tiettyyn aiheeseen.

Ensimmäisessä kehittämistyöpajassa kertyi aineistoa yhteensä kahdeksalle fläppitaulupohjalle. Aineisto koostui osallistujien kirjaamista ideoista ja ajatuksista. Aineisto oli laadultaan jo pelkistettyä ja osittain luokiteltua, koska ideat oli koottu neljän eri teeman alle. Työpajan jälkeen ideat koottiin Word-tiedostolle aiempien teema-alueiden mukaisesti. Näitä materiaaleja lähdettiin jatkotyöstämään toisessa kehittämistyöpajassa.

Ensimmäisen työpajan pelkistetyt kehittämisideat toimivat toisen työpajan työskentelymateriaalina. Toisen työpajan arviointimatriisimenetelmä toimi myös yhtenä aineiston analyysimenetelmänä. Toisen työpajan osallistujat luokittelivat aineistoa toimiviin ja ei toimiviin ideoihin.

Aineiston ryhmittelyä tehtiin tässä kehittämistyössä yhdessä osallistujien kanssa toisessa työpajassa arviointimatriisi-menetelmän keinoin. Yhteiskehittämisen lähtökohtana on, että kehittämisprosessi tapahtuu yhdessä kohdeorganisaation työntekijöiden, asiakkaiden ja tutkijoiden kanssa (Ahlstrand 2019). Osallistujat ryhmittelivät pienryhmissä ensimmäisessä työpajassa työstetyt ideat arviointimatriisin ruudukkoihin sen mukaan, kokivatko he idean helpoksi vai vaikeaksi toteuttaa ja onko idea tavallinen vai ainutlaatuinen. Tällä luokittelulla osallistujat haastettiin nostamaan ideoista esiin ne, jotka ovat toteuttamiskelpoisia heti ja myös ne ideat, joita kannattaa lähteä lähitulevaisuudessa jatkojalostamaan. Kun kaikki neljä eri kehittämisteemaa oli luokiteltu, HETI- ja WOW! -ideat koottiin yhdessä yhteen ja pohdittiin, mitä niistä olisi tärkeää lähteä kuluvana lukuvuotena viemään eteenpäin.

Työpajojen aikataulu oli rajallinen, joten jatkotyöstö luokitteluiden ja teoreettisten käsitteiden luomiselle jäi kehittämistyön tekijöille. Kehittämistyön tekijät jatkoivat luokittelua ja samalla

teoreettisten käsitteiden luomista käymällä molemmissa työpajoissa syntyneitä aineistoa läpi ja ryhmittelemällä värikoodein nousseita teemoja esille (taulukko 1). Ryhmittelyvaiheessa huomattiin, että osa aineiston aiheista sopi usean teeman alle, mutta jokaiselle aineiston aiheelle pyrittiin etsimään yksi pääteema.

Aineisto	Luokittelu		Teemat
Opettajat kohtaisivat nuoria käytävillä	Oppilaiden ja aikuisten väliset suhteet Luotettavan aikuisen tuki		
Nuorten ääni kuuluville	Oppilaan osallisuuden vahvistaminen		Sosiaaliset toimintamallit
Lisää ryhmä- ja paritöitä	Tuntien sisällölliset menetelmät Vuorovaikutustaitojen kehittäminen		
Oppilaskunnan kehittämät teemapäivät	Olla osa yhteisöä Oppilaan osallisuuden vahvistaminen		
Sosiaalisten taitojen ryhmä	Mahdollisuus kehittää vuorovaikutustaitoja Joukkoon kuuluminen		Pedagogiset toimintamallit
Tasa-arvopäivä	Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen Turvallisuuden tunteen vahvistaminen		
Lyskan (koulun) maineen puhdistaminen	Turvallisuuden tunteen vahvistaminen		
Harjoitteita, joilla opittaisiin eri tilanteisiin sopivia toimintatapoja	Oppituntien sisällölliset menetelmät Vuorovaikutustaitojen vahvistaminen		
Huuteluun ja nimitelyyn tulisi puuttua, pelkät häiriömerkinnät eivät auta	Turvallisuuden tunteen vahvistaminen Oppilaiden ja aikuisten väliset suhteet		Psykologiset toimintamallit
Toiminnallisuus tunteilla lisäisi aktiivisuutta	Oppituntien sisällölliset menetelmät Terveellinen oppimisympäristö		
Häirintäyhdyshenkilö	Luotettavan aikuisen tuki Turvallisuuden tunteen vahvistaminen		
Tiedotusta välituntiaktiiviteeteista	Joukkoon kuuluminen Mahdollisuus kehittää vuorovaikutustaitoja Oppilaan osallisuuden vahvistaminen		Fyysiset toimintamallit
Luokkien viihtyvyyden parantaminen	Turvallinen oppimisympäristö Rakennuksen laaja-alainen hyödyntäminen		

Taulukko 1. Esimerkki aineiston ryhmittelystä ja teoreettisten käsitteiden luomisesta.

Huoltajille suunnattu kysely oli toteutettu Microsoft Forms-ohjelmalla ja se koostui viidestä monivalintakysymyksestä ja yhdestä avoimesta kysymyksestä. Koulu toimitti kyselyyn määräaikaan mennessä tulleet vastaukset kehittämistyön tekijöille. Kyselyn analysointi aloitettiin tutustumalla Forms-ohjelman kokoamaan tietoon, kuten vastaajamäärään (otanta), vastausaikaan ja vastausprosenttilukuihin. Tämän jälkeen aineisto vietiin Microsoft Exel-ohjelmaan laajempaa analyysia varten ja siitä tarkasteltiin prosenttilukuja ja moodeja. Aineistosta muodostettiin kuvaajia, joiden avulla tarkasteltiin aineiston jakaumia. Avoimen kysymyksen vastaukset pelkistettiin, luokiteltiin ja teemoiteltiin samaan tapaan, kuin työpajojen aineisto.

Työpajojen ja kyselyn aineistoista nousi esille erilaisia pääteemoja yhteisölliseen opiskelu- huoltotyöhön, opiskeluympäristöön ja kouluhyvinvointiin liittyen. Ryhmitellessä aineistosta nousevia aiheita, nämä pääteemat nimettiin **sosiaalisiksi, pedagogisiksi, psyykkisiksi sekä fyysisiksi toimintamalleiksi**. Näiden pääteemojen käsitteiden luomisessa hyödynnettiin työn teoriaosuutta, yleisiä yhteisöllisen opiskelu- huoltotyön käsitteitä sekä Konun (2002) luomaa kouluhyvinvointimallia.

7 Tulokset

7.1 Ensimmäisen työpajan tulokset

Ensimmäisen työpajan tavoite oli vastata ensimmäiseen kehittämistehtävään, eli löytää jo käytössä olevia toimivia malleja sekä kehittää uusia malleja yhteisöllisen opiskeluhoitotyön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi yhteiskehittämisen keinoin.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen

Työpajoihin osallistuneet opiskeluhoitoryhmän työntekijät ja opiskelijat pohtivat Learning Cafe-työskentelyssä, miten omassa luokassa ja oppilaitoksessa on toteutunut tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen ja edistäminen. Työpajoissa koettiin, että kaikilla yläkoulun oppitunneilla opetetaan ja edistetään tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Eri-tyisesti terveystiedon, yhteiskuntaopin, oppilaanohjauksen ja luokanvalvojan tunneilla opetetaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja näiden taitojen harjoitteluun ja edistämiseen kiinnitetään huomiota.

Jokapäiväinen kanssakäyminen välitunneilla kavereiden kanssa, ryhmätöiden tekeminen sekä väittelyiden järjestäminen oppitunneilla koettiin hyvin tärkeäksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun ja kehittymisen kannalta. Lukuvuoden alussa perinteeksi muodostuneet leiripäivät 7. ja 8. luokkalaisille koettiin työpajatyöskentelyssä myös hyvänä mahdollisuutena opettaa ja edistää tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Learning Cafe – ryhmässä korostettiin myös kouluvalmentajan tuen merkitystä opiskelijoiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa ja edistämässä. Kouluvalmentajalta (tai vastaavasti muulta opiskeluhoitotyöntekijältä) saatuun tukeen tunne- ja vuorovaikutusasioissa viitaten opiskeluhoitoryhmän työntekijät halusivat kuulla työpajassa opiskelijoiden ajatuksia siitä, miten he kokivat itselleen vaikeista asioista puhumisen opettajille. Opiskelijat kertoivat pystyvänsä kertomaan tunteuksiaan esimerkiksi omaan jaksamiseen liittyen osalle opettajista riippuen siitä, miten opiskelijat kokivat opettajien kohtaavan, kuuntelevan ja ymmärtävän heitä.

Osalle opettajista voi puhua jaksamisesta.

Learning cafe-työskentelyssä keskusteltiin ja pohdittiin, millaisilla uusilla ja konkreettisilla keinoilla tunne- ja vuorovaikutustaitoja voitaisiin vahvistaa Lyseonmäen koulussa. Eri-tyisesti toivottiin työpajatyöskentelyssä pohdittavan keinoja ja malleja koulun yhteenkuuluvuuden, koulun ja yksittäisen luokan työrauhan sekä myönteisen keskustelukulttuurin vahvistamiseen. Työpajatyöskentelyn keskustelujen perusteella tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista ja kehittymistä vahvistaisi yhteenkuuluvuuden näkökulmasta se, että opettajat

kohtaisivat aidosti nuoria koulun käytävillä ja ylipäätään nuorten ääni tulisi kuuluville kaikessa.

Opettajat vois olla oppilaiden kanssa ihmisinä esim. välkällä tai käytävillä.

Sosiaalisten taitojen ryhmän perustaminen opiskelijoille tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi koettiin erittäin tärkeäksi. Työpajakeskusteluissa ehdotettiin ja kehiteltiin myös oppilaskunnan järjestämiä erilaisia teemapäiviä ja yhteisiä projekteja vahvistamaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä yhteenkuuluvuutta. Yksi erimerkki tästä voisi olla tasa-arvopäivän tai jonkinlaisen yhteisen projektin (esimerkiksi taideteos) järjestäminen.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista vahvistaisi koulun tai luokan työrauhan näkökulmasta ryhmä- ja paritöiden sekä väittelytilanteiden lisääminen oppitunneilla. Opiskelijat toivoivat erityisesti väittelyiden toteutusta niin, että kaikki luokan opiskelijat osallistuisivat siihen.

Väittelyitä, mutta niin, että muut ei kuuntele, vaan kaikki väittelee yhtä aikaa.

Työpajoissa koettiin myös tärkeäksi, että oppitunneilla olisi toiminnallisia harjoitteita tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi erilaisissa tilanteissa. Työpajakeskusteluiden perusteella koulun myönteistä keskustelukulttuuria voitaisiin vahvistaa puhdistamalla Lyseonmäen koulun maine sekä puuttamalla vahvemmin huuteluun ja nimittelyyn. Pelkkien Wilman häiriömerkintöjen ei koettu tehoavan huuteluun ja nimittelyyn.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja vähentäminen

Toisessa Learning cafe- pisteessä pohdittiin, miten koulussa ja myös yksittäisissä luokissa puututaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään sekä miten näitä ehkäistään. Osallistujat nostivat monia eri puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinoja, joita tällä hetkellä koulussa toteutetaan teemaan liittyen. KiVa - keskustelut, ”Mitä kuuluu?” – tunnit, koulurauhan julistus lukuvuoden alussa, kouluterveydenhuollon terveystarkastukset, kiusaamiseen ja väkivaltaan liittyvät luennot ja 7- ja 8 - leirit (ryhmytymisen näkökulmasta) koettiin tärkeiksi tavaksi puuttua kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään sekä ennaltaehkäistä sitä.

Työpajakeskusteluista nousi esiin, että koulun konkreettisia toimia kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa ovat olleet järjestyssääntöjen läpikäynti lukuvuoden ensimmäisenä koulupäivänä sekä turvakävelyt. Keskusteluissa painotettiin Wilma-merkintöjen kotiinpäin viemistä, luokanvalvoja-opiskelija-keskusteluiden sekä kasvatustieteiden (kake) kuumista Lyseonmäen koulun vakiintuneisiin toimintatapoihin kiusaamis- ja väkivaltatilanteissa. Koulun henkilökuntaan kuuluvat osallistujat painottivat työpajakeskustelussa, että henkilökunta puuttuu aina kiusaamiseen ja väkivaltaan sitä huomatessaan. Tästä yhtenä

esimerkkinä mainittiin ”ysien sohvien” poisvieminen. Sohvilla istuvat yhdeksäsluokkalaiset saattoivat huudella 7. ja 8. luokkalaisille sopimattomasti, sohvien luona alkoi olla roskaamista ja ilkivaltaa ja sohvilla ”oli lupa istua” vain tiettyjen opiskelijoiden tai kaveriporukoiden.

Ysien sohvat vietiin pois.

Ryhmäkeskusteluissa todettiin opiskelijoiden puolelta myös se, ettei kiusaamisen puuttuminen aina lopeta kiusaamista.

Kiusaamiseen puuttuminen ei välttämättä auta.

Näin ollen olikin erittäin tärkeää keskustella ja ideoida, millaisilla uusilla konkreettisilla keinoilla kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää voisi koulussa ja luokassa vähentää. Tämän lisäksi pyysimme työpajakeskusteluissa vielä mietittävän, millaisin konkreettisoin keinoin voitaisiin vahvistaa turvallista kouluympäristöä. Aikuisten näkyvyys nousi keskusteluissa useasti esille liittyen keinoihin vähentää kiusaamista. Tämän koettiin luovan turvaa ja rauhoittavan välitunteja ja käytävillä olemista.

Aikuisia riittävästi näkyvillä.

Useissa keskusteluissa tuotiin esille toivetta myös jonkinlaisen ”häirintäyhdyshenkilön” nimeämisestä kouluun. Häirintäyhdyshenkilön nimeäminen voisi madaltaa kynnystä tulla kertomaan kiusaamisesta, väkivallasta ja häirinnästä ja luottamuksen synnyttäminen häneen ajateltiin olevan helpompaa opiskelijoiden puolelta.

Olis helpompi puhua, jos olisi nimetty aikuinen kenelle häirintä, kiusaaminen yms. kuuluu.

Yhdessä työpajakeskustelussa pohdittiin myös uudenlaisen ”anonyymikanavan” lanseeraamista kiusaamisen ilmoittamisesta. Opiskelijat kokivat, että kynnys ilmoittaa kiusaamisesta voisi madaltua, jos koulun henkilökuntakaan ei tietäisi, kuka ilmoituksen on tehnyt.

Toisessa keskustelussa pohdittiin syitä kiusaamiselle ja todettiin kaikenlaisen erilaisuuden olevan osan mielestä pelottavaa. Osallistujat pohtivat, että tästä saattaa monesti syntyä kiusaamista ja häirintää, kun asioista ja ilmiöistä ei tiedetä tarpeeksi. Tämä saattaa synnyttää myös ennakkoluuloja tai erilaisia uhkakuvia.

Erilaisuus on pelottavaa. Toiseen voisi tutustua paremmin.

Työpajakeskustelussa koettiin tärkeäksi ennakkoluulojen hälventäminen eri asioista ja ilmiöistä kiusaamisen ja häirinnän vähentämisessä. Työpajassa ideoitiin tähän teemaan liittyen oppitunteja tai muuta vastaavaa tapaa puhua ja keskustella erilaisista seksuaalisuuden käsitteistä, autismikirjosta ja nepsy-asioista tai erilaisista kiinnostuksen kohteista ja arvoista

esimerkiksi 8. luokalla. Työpajakeskustelun perusteella MOK-tunteja (monialainen oppimiskokonaisuus) voisi hyvin käyttää näiden teemojen kanssa työskentelyyn. Keskustelusta nousi myös toive, että näitä teemoja olisi hedelmällisempää työstää MOK-tunneilla niin, että työskentely tapahtuisi yli luokkarajojen, jolloin samoissa ryhmissä olisi 7.– 9- luokkalaisia. Tämä lisäisi myös yhteenkuuluvuutta ja voisi vähentää kiusaamista ja syrjintää.

Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen

Kolmannessa Learning cafe-pisteessä pohdittiin, miten tällä hetkellä opintojen ja työskentelyn järjestelyissä huomioidaan opiskelijoiden hyvinvoinnin tukeminen. Osallistujat toivat esille monia konkreettisia esimerkkejä, joiden avulla kohennetaan erityisesti oppilaiden hyvinvointia. Oppitunneilla hyvinvointia edistetään osallistujien mielestä tarjoamalla oppilaille erilaisia keinoja opiskelun sujuvoittamiseen, kuten musiikin kuuntelun salliminen kuulokkeista hiljaisen työskentelyn aikana ja yliviivaustussien käyttäminen muistiinpanovälineinä. Osassa luokissa on myös käytössä seisomapöytiä tai säkkituoleja ja opiskelijat saavat valita heille sopivan työskentelypaikan. Osallistujat kokivat myös, että tänä syksynä tullut ohjeistus pitää puhelimet repussa tai puhelinparkissa tunnin aikana on tukenut opiskelua ja erityisesti keskittymistä opiskeluun.

Osallistujat löysivät koulupäivän rakenteista monia hyvinvointia tukevia käytänteitä. Ruokatauko ja välituntijaksotus koettiin riittäväksi ja sopivan pituiseksi tukemaan oppilaiden henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Erityisesti välituntiin liittyen nostettiin esiin monia sosiaaliin suhteisiin liittyviä näkökulmia. Oppilaille on tarjolla erilaisia opettajien ohjaamia välituntiaktiviteetteja, ja koulunuorisotyön tilat ovat avoinna opiskelijoille pidempien välituntien aikana. Välitunneilla on mahdollista viettää vapaata aikaa ystävien kanssa ja sosiaalisia suhteita on mahdollista pitää silloin yllä myös oman puhelimen välityksellä.

Osallistujat pohtivat hyvinvointiteemaan liittyen myös aikuisten saatavuutta ja läsnäoloa. Opiskelijat nostivat esiin opettajien myönteisiä tapoja kohdata opiskelijoita niin tunneilla, kuin välitunneillakin. Erityisesti yksi koulun opettaja nostettiin nimellä esille, kun pisteellä keskusteltiin opettajien positiivisesta ja rennosta tavasta kohdata opiskelijoita.

Ymmärtävät ja rennot opettajat.

Hyväksyvät opet!

Kysymyksen asettelussa oli erikseen pyydetty pohtimaan opiskeluhooltohenkilöstön saatavuutta. Osallistujat kokivat, että opiskeluhoollon saatavuus on tällä hetkellä hyvä koululla. Lisäksi oppilaiden hyvinvointia vahvistaviksi aikuisiksi nostettiin esille koulunuorisotyöntekijä ja kouluvalmentaja, jotka ovat päivittäin läsnä koulun arjessa ja erityisesti välituntisin näkyvästi mukana oppilaiden keskuudessa.

Kysymyksen asettelussa oli mainittu myös ruokailu, mutta vastauksissa nostettiin ruokailuun liittyen esille vain ruokailuun varatun ajan sopiva pituus ja todettiin, että ruokailutilanteessa ei ole mitään moitittavaa. Ravintoon liittyen vastauksissa mainittiin positiivisena asiana se, että välipalaa on myytävänä koulun ruokasalissa iltapäivisin.

Ruokailutilanne on OK.

Osallistujia pyydettiin pohtimaan millaisilla uusilla keinoilla voitaisiin tukea opiskelijoiden henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Osallistujat toivat esille paljon konkreettisia keinoja, joiden avulla lisätään opiskelijoiden hyvinvointia oppituntien aikana. Rentoutushetkillä, taukojumppilla ja erilaisilla toiminnallisilla opiskelutekniikoilla vahvistettaisiin oppilaiden fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia ja mielenkiinto opiskelua kohtaan säilyisi koko oppitunnin ajan.

Toiminnallisuus lisää aktiivisuutta.

Vastauksissa ja keskusteluissa nousi esille myös koulun tilojen laajempi hyödyntäminen oppituntien aikana. Pääasiassa opiskelu tapahtuu oppitunnin ajan luokassa, mutta välillä kaivataan rauhallisempaa tilaa itsenäisten tehtävien tai ryhmitöiden tekemiseen. Tässä voitaisiin hyödyntää enemmän esimerkiksi käytäviä tai suunnitella koululle erillisiä hiljaisen tilan koppeja. Osallistujat tosin nostivat keskusteluissa esille, että Lyseonmäen koulun vanhanaikaiset tilat eivät välttämättä taivu moderneihin tilaratkaisusuunnitelmiin ja lisäksi kaikki opiskelijat eivät välttämättä kykenisi työskentelemään itsenäisesti ilman valvontaa.

Koulun tiloihin liittyen osallistujat toivoivat, että luokkien ja käytävien viihtyvyyteen kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Osallistujat toivoivat, että tilojen viihtyvyyden suunnittelussa otettaisiin opiskelijat huomioon ja osallistutettaisiin heitä viihtyvyyden parantamisessa.

Opiskelijoiden vuorokausirytmiiin liittyen pohdittiin, että olisiko koulun mahdollista alkaa myöhemmin, jotta opiskelijat saisivat pidemmät yöunet ja olisivat näin tunneilla pirteämpiä.

Vastauksissa kannustettiin opettajia kiinnittämään enemmän huomiota palautteen antamiseen, jotta opiskelijat olisivat tietoisia siitä, mitä he jo osaavat ja mihin asioihin heidän pitäisi vielä kiinnittää enemmän huomiota. Vastauksissa nousi esille se, että opiskelijat toivoivat erityisesti positiivista palautetta onnistumisistaan. He olivat valmiita ottamaan palautetta myös kehitettävistä asioista, jos palaute annettaisiin asiallisesti ja perustellusti.

Enemmän palautetta opettajilta työskentelystä, esim. ONNISTUMISET.

Jo toimivissa käytänteissä nostettiin esiin paljon välituntiin liittyviä asioita ja kehittämideoissa nousi esiin välituntitoimintoihin liittyviä kehittämiskohteita. Välituntien toimintapisteitä on tarjolla paljon, mutta opiskelijat eivät aina muista milloin ja missä paikassa eri välituntipisteitä on ja mielenkiintoinen toiminta saattaa mennä ohi. Tiedottamisen lisäämistä

välituntitoiminnoista toivottiin esimerkiksi kuulutuksilla ja alkusyksystä toimintoihin voisi käydä luokittain tutustumassa oppituntien aikana.

Kehittämisehdotuksissa keskityttiin myös pohtimaan ruokailuun liittyviä käytäntöjä. Näissä keskusteluissa korostuivat sosiaaliset kontaktit ja yksinäisyyden vähentäminen. Kouluruokailu voi jäädä väliin, jos siihen joutuu osallistumaan yksin. Yhdessä ryhmässä pohdittiin, että isompien pöytien avulla yhteen pöytään mahtuisi useampi seurue ja yksin ruokailemaan tulevien voisi olla helpompi käydä istumaan isompaan pöytään. Myös ruokailukavereita ehdotettiin vähentämään yksinäisyyden kokemusta ruokailutilanteessa.

Ravintoon liittyen pohdittiin, miten voitaisiin lisätä välipalan kiinnostavuutta. Tällä hetkellä monet kokevat, että välipalan maksaminen sovelluksen avulla on hankalaa ja tämän takia välipalan ostaminen saatetaan jättää väliin. Ratkaisuksi ehdotettiin opiskelijoiden tarjoamaa välipalan osto-opastusta. Ruokailuun ja välipalaan liittyen toivottiin omien eväiden säilyttämiseen kylmäsäilytystä ja lämmittämismahdollisuutta.

Opiskeluhuollon palveluita koettiin olevan saatavilla riittävästi, mutta osallistujat pohtivat onko palveluihin toisinaan haastava päästä ja voisiko tätä kynnystä vielä madaltaa. Terveystenhoitajan avoimet vastaanottoajat koettiin toimivaksi ja tähän liittyen mietittiin, että voisiko koulussa työskentelevällä psykiatrisella sairaanhoitajalla olla päivystysaikoja, jolloin hänen luonaan voisi käydä ilman ajanvarausta ja asiakkuutta.

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen

Oppitunneilla opiskelijoiden osallisuus tulee esille siten, että opiskelijoille annetaan toisinaan mahdollisuus vaikuttaa omiin työtapoihin ja opettajille voi ehdottaa erilaisia tapoja tehdä oppitunnin tehtäviä. Esiin kuitenkin nostettiin, että opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuus oppituntien aikana riippuu paljon opettajasta. Toiset ottavat herkemmin huomioon oppilaiden toiveet ja pyrkivät mahdollistamaan toiveiden toteutumisen.

Opettajille voi jutella ideoista.

Vaikuttamismahdollisuudet riippuu opesta.

Lyseonmäen koululla on toiminnassa oppilaskunta, jonka kautta opiskelijat voivat vaikuttaa koulun asioihin ja oppilaskunnan toiminta nostettiin esille myös vastauksissa. Lisäksi vastauksissa nostettiin esille tukioppilaat (tukarit). Tukioppilaiden tehtäviin kuuluu vahvistaa opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja kouluviihtyvyyttä erilaisten teemapäivien avulla.

Opiskelijoiden osallisuus nähtiin monissa vastauksissa oman mielipiteen esiin tuomisena ja vastauksissa tuotiin esille keinoja, joilla tarjottiin opiskelijoille mahdollisuutta tähän. Vastauksissa mainittiin erilaiset kyselyt (joka luokan Mitä kuuluu-kyselyt, toistuvat

maakunnalliset kyselyt) ja ruokaraati, jonka avulla opiskelijat voivat vaikuttaa kouluruokaan ja ruokailuun liittyviin asioihin. Lisäksi koulun johtoryhmässä on mukana opiskelijaedustus, kun käsiteltävänä on opiskelijoihin liittyviä asioita.

Huoltajien osallisuudesta nostettiin esiin vanhempaintoimikunta ja tulevien seiskojen vanhemmille ja tuleville opiskelijoille järjestettävä ilta. Vastauksissa todettiin, että huoltajat ovat Wilma-viestintäjärjestelmän kautta osallisena lastensa koulupäivään seuraamalla Wilmaan tulleita tuntimerkintöjä. Lisäksi Wilman kautta huoltajat saavat informaatiota kouluun liittyvistä asioista ja he voivat viestitellä sen kautta opettajien kanssa.

Opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden vahvistamiseen ehdotettiin monia käytännönläheisiä keinoja. Opiskelijoiden ja huoltajien äänen esiin tuomista ehdotettiin lisättävän erilaisten kohdennettujen kyselyiden muodossa (kouluviihtyvyys, ruokakysely). Lisäksi nostettiin esille Heinolan alakouluissa käytössä oleva vanhemmille suunnattu minuuttikysely. Kyselyn ideana on tuoda huoltajien mielipiteitä esille lyhyellä ja tarkoin kohdennetulla kyselyllä. Kyselyn avulla tuodaan vanhemmille näkyväksi niitä aiheita, joita sillä hetkellä koulussa käsitellään.

Opiskelijoiden mielipiteitä ja ajatuksia pyritään selvittämään jo nyt erilaisilla kyselyillä ja heille on tarjottu keinoja vaikuttaa asioihin. Usein kuitenkin opiskelijoille jää epäselväksi, miten heidän vastauksensa ja toiveensa on otettu huomioon. Tähän ehdotettiin ”kysy rek-siltä” -tilaisuutta, jossa opiskelijoilla olisi mahdollisuus esittää rehtorille kysymyksiä, ja rehtori vastaisi kysymyksiin yhteisessä tilaisuudessa. Tilaisuus selkeyttäisi opiskelijoille sitä, miten heidän toiveitansa otetaan huomioon.

Esiin tuli myös konkreettisia keinoja vahvistaa opiskelijoiden osallisuutta heihin liittyvien asioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Osallistavalla budjetoinnilla oppilailla olisi päätäntävaltaa sen suhteen, mihin koulun opiskelijoihin suunnattua budjettia käytettäisiin. Yleisesti toivottiin, että opiskelijoita otettaisiin laajemmin mukaan kouluviihtyvyyden kohentamiseen. Osallisuuteen liittyen viime lukuvuonna poistettuja sohvia toivottiin vastauksissa takaisin.

Vaikuttava budjetointi; 1 % koulun budjetista oppilaiden päätettäväksi.

Oppilaat mukaan koulun viihtyisyyden parantamiseen.

Kehittämissuunnitelmissa pohdittiin myös huoltajien osallisuuden vahvistamista. Koko kaupungin vanhempainilloissa olisi mahdollisuus käsitellä laajemmin lapsia ja nuoria koskevia teemoja ja vahvistaa koko kylä kasvattaa – ajatusmallia. Vanhempaintoimikunnan uudistamista ja tulevien 7-luokkalaisten vanhempainillan kehittämistä toivottiin ja myös huoltajille tiedottamisen vahvistamista pohdittiin vastauksissa. Huoltajien osallisuuteen liittyvissä vastauksissa korostui halu saada laajemmin huoltajia mukaan koulun toiminnan suunnitteluun

ja yhteiseen kasvatustyöhön. Osallisuusteemaan liittyen vastauksissa ehdotettiin myös koulumummo- ja koulupappatoimintaa.

Ensimmäisen työpajan lopussa osallistujat vastasivat Google Forms – loppukyselyyn. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa työpajatyöskentelyn hyödyllisyyttä, oman työpajapienryhmän vuorovaikutusta sekä toimivien kehittämisideoiden tuottamista.

7.2 Toisen työpajan tulokset

Toisen työpajan tarkoituksena oli vastata toiseen kehittämistehtävään, eli kehittää yhteiskehittämisen keinoin toimivia käytäntöjä yhteisölliseen opiskeluhuoltotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Toisen työpajan tulokset ryhmiteltiin sosiaalisiin, pedagogisiin, psyykkisiin ja fyysisiin toimintamallikategorioihin. Heti – kohtaan, eli helppo ja nopea toteuttaa nostettiin yhteensä 14 ideaa (kuva 4) ja yhteisessä keskustelussa näistä ideoista nostettiin kuusi ideaa, joita lähdetään jo tämän lukuvuoden aikana työstämään Lyseonmäen koululla. Heti-ideoissa painottuivat sosiaaliset ja psyykkiset toimintamallit. Heti-kohdan ideat eivät vaadi runsasta järjestelyä tai niiden toteuttamiseksi ei tarvita välttämättä lupaa tai suostumusta koulun johtoryhmältä, mutta ne vaativat opiskeluhoitoryhmän jäsenten yhteistä tahtoa viedä suunniteltuja ideoita eteenpäin.

HETI		
1. Opettajat kohtaisivat nuoria käytävillä (1) !!	8. Vanhempainillat alakoululaisten vanhemmille, jotka ovat tulossa seiskalle (halu kehittää) (4)	11. Anonyymikanava kiusaamisen ilmoittamiseen (2)
2. Nuorten ääni kuuluville (1) !!	9. Kysely kouluviihtyvyydestä ja ruokakysely oppilaille ja huoltajille (4)	12. Aikuisia riittävästi näkyvillä (2) !!
3. Oppilaskunnan kehittämät teemapäivät (1)	10. Lisää ryhmä- ja paritöitä (1)	13. Häirintäyhdyshenkilö → luottamuksen rakentaminen aikuisen ja oppilaan välillä (2) !!
4. Tiedotusta välituntiaktiviteeteista (3) !!	Väittelyt tunneilla niin, että kaikki osallistuu (1)	14. Tarpeeksi iso pöytä ruokalassa (3)
5. Tutustuminen luokittain välituntiaktiviteetteihin (3) !!		
6. Huoltajille tiedottaminen (4)		
7. Ruokaraati (4)		

Kuva 4. Esimerkki arviointimatriisiin luokitelluista Heti-ideoista.

Sosiaalisiin toimintamalleihin vaikuttavissa ideoissa korostui osallisuuden vahvistaminen. Nuorten ääntä tahdottiin saada voimakkaammin kuuluville kaikissa koulun toimintaa

koskevista asioissa ja tämä nostettiin yhdeksi asiaksi, johon pyritään vaikuttamaan jo tämän lukuvuoden aikana. Heti-kohtaan oli nostettu esiin myös keinoja, joilla nuorten ääntä saataisiin enemmän kuuluviin. Esimerkiksi erilaiset opiskelijoille sekä huoltajille suunnatut kyselyt nostaisivat nuorten ääntä esille ja ne antaisivat kaikille opiskelijoille ja huoltajille mahdollisuuden tuoda omaa mielipidettään esille. Kyselyiden järjestäminen ei vaadi runsasta työaikaa, mutta se täytyy olla selkeästi organisoitua. Oppilaskunnan ideoimat teemapäivät mahdollistaisivat sen, että suunniteltu toiminta olisi opiskelijälähtöistä ja yhteisöllisyyttä lisäävää.

Välituntitoiminta on keino tukea opiskelijoiden sosiaalisia suhteita. Toimintaan toivotaan enemmän osallistujia ja Heti-kohtaan sijoitettiin ideat välituntitoimintojen laajemmasta tiedottamisesta ja niihin tutustumisesta luokittain. Yhteisessä keskustelussa todettiin, että nämä ideat ovat helppo viedä eteenpäin välituntitoiminnan järjestäjille ja he ottavat mielellään vastaan kehittämisideoita. Välituntitoimintaan liittyvät ideat nostettiin myös tänä lukuvuonna toteutettaviksi ideoiksi.

Huoltajien osallisuuden vahvistamiseen oli nostettu keinoja Heti-kohtaan. Huoltajien aktiivisempi tiedottaminen on helppo järjestää Wilman kautta. Myös tänä syksynä voimaan tullut poissaolojen seurantamalli tuo eteen velvoitteita huoltajien tiedotusta koskien. Tulevien seitsemäsluokkalaisten vanhempainiltojen kehittämistä ja suunnittelua on jo koululla suunniteltu, joten sen sijoittaminen heti-kohtaan sopi hyvin.

Psyykkisistä toimintamalleista korostuivat aikuisen läsnäolo ja tuen helpompi saatavuus. Aikuisia toivottiin olevan enemmän näkyvillä välituntisin, jotta opiskelijat eivät kokisi turvattomuutta ja mahdolliset häirintätilanteet huomioitaisiin ajoissa. Työpajassa todettiin, että aikuisia on tällä hetkellä jo paljon valvomassa välitunteja. Opiskelijat kokivat, että erityisesti siirtymätilanteet aiheuttavat eniten haasteita ja välitunneilta sisään siirryttäessä tulee usein tönimistilanteita. Tällöin ei välttämättä välituntivalvojaa ole enää paikalla. Tämä nostettiin myös yhdeksi tämän lukuvuoden kehittämistavoitteeksi.

Anonyymikanava kiusaamistilanteiden ilmoittamiseen ja häirintäyhdyshenkilön nimeäminen nousivat myös Heti-kohtaan. Todettu, että Heinolan toisen asteen kouluissa on nimetty häirintäyhdyshenkilö ja opiskelijat voivat olla häneen yhteydessä häirintätapauksissa. Tämä idea koettiin helpoksi ja tärkeäksi toteuttaa myös Lyseonmäen koululla ja se nostettiin myös tämän lukuvuoden kehittämiskohteeksi. Opiskelijoille halutaan tarjota helppoja ja turvallisia reittejä ilmoittaa ja saada tukea häirintä- ja kiusaamistilanteisiin.

Heti-kohtaan nousi pedagogisiin toimintamalleihin ideat ryhmätöiden ja väittelyiden järjestämisestä tunneilla niin, että kaikki osallistuvat väittelyyn. Keskusteluissa todettu, että

nämäkin ideat on helppo viedä eteenpäin opettajille ja niiden toteutus ei vaadi isoja järjestyttä.

Wow-kohtaan, eli ainutlaatuisiin ja suhteellisen helposti toteutettaviin kehittämiskohteisiin nostettiin työpajassa 15 ideaa (kuva 5). Wow-ideoissa korostuivat keinot, joiden avulla voidaan poistaa ennakkoluuloja ja stereotyyppisiä käsityksiä ja lisätä tietoa esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvistä käsitteistä, autismin kirjosta sekä erilaisista aatemaailmoista. On todettu, että näihin aiheisiin löytyy hyvin valmista materiaalia, jota voidaan hyödyntää oppitunneilla. Wow-kohtaan nostetuissa ideoissa oli paljon yhtäläisyyksiä ja ideoita yhdistelmällä (esimerkiksi erilaisuusteeman käsittely ja MOK-tunnit) voidaan saada luotua toimivia ja ajatuksia herättäviä kokonaisuuksia. Nämä ideat vaativat hieman enemmän yhteistä suunnittelua, mutta yhteisessä keskustelussa todettiin, että ideat ovat tärkeitä ja ajankoh- taisia ja niitä tulee viedä eteenpäin. Näissä ideoissa yhdistyvät sosiaaliset, psykologiset ja pedagogiset toimintamallit, sillä niiden avulla vahvistetaan oppilaiden kokemaa turvallisuutta, vuorovaikutustaitoja ja tuodaan oppitunneihin uudenlaisia sisältöjä.

WOW!

<p>1.Sosiaalisten taitojen ryhmä (1)</p> <p>2.Erilaisuus on pelottavaa: voisi tutustua toisiin paremmin (kehittää keinoja tätä varten). (2)</p> <p>3.Osallistava budjetointi (4)</p> <p>4.Kysy reksiltä tilaisuus (4)</p> <p>5.Huoltajille minuuttikyselyitä (4)</p> <p>6.Koko kaupungin vanhempainillat (4)</p> <p>7.Oppilaat mukaan kouluviihtyvyyden parantamiseen (4)</p>	<p>8.Ennakkoluulot seksuaalisuudesta (käsitteet), autismikirjosta yms. eri kiinnostuksen kohteista (arvoista) puhuminen esim. 8.luokalla. (2)</p> <p>9.MOK-tunneilla (Monialainen oppimiskokonaisuus) näiden teemojen kanssa työskentely yli luokkarajojen. (2)</p> <p>10.Enemmän palautetta opettajilta, ONNISTUMISET! Ei pelkkä koepalautte vaan palautetta pitkin jaksoa (3)</p>	<p>11.Opettajan taito antaa rakentavaa palautetta (3)</p> <p>12.Koulu alkaisi myöhemmin (3)</p> <p>13.Oppitunneilla voisi mennä käytäville tekemään tehtäviä (3)</p> <p>14.Luokkien viihtyvyyden parantaminen (3)</p> <p>15.Hiljaisen tilan koppeja (3)</p>
---	---	---

Kuva 5. Wow-ideat

Wow-kohdan ideoissa korostuivat myös toiveet opettajien palautteen antoon. Työpajaan osallistuneet opiskelijat olivat nostaneet esiin toiveet rakentavasta palautteesta, jonka

avulla he pystyisivät kehittymään oppijana. Tämän toiveen vienti eteenpäin on tärkeää ja sen toteuttaminen kehittää myös opettajien omaa ammattitaitoa.

Oppimisympäristöön vaikuttavia ideoita oli nostettu Wow-kohtaan. Ideat kouluviihtyvyyden ja erityisesti luokkien viihtyvyyden parantamisesta yhdessä opiskelijoiden kanssa vahvistavat opiskelijoiden kokemaa osallisuutta ja lisäävät kouluviihtyvyyttä. Työpajaan osallistujat kertoivat, että kouluympäristön ja erityisesti luokkien viihtyvyys on ollut viime aikoina muuallakin puheissa ja sen eteen ollaan tekemässä suunnitelmia. Ideat ovat siis jo menemässä eteenpäin. Ideat hiljaisista oppimisympäristöistä vaativat enemmän suunnittelua ja budjetointia, mutta ne koettiin Wow-kohdan ideaksi, koska niiden avulla voitaisiin tarjota erilaisille oppijoille toimivia ratkaisuja.

Osallistava budjetointi ja kysy rehtorilta – ideat koettiin ainutlaatuisiksi ja keskustelussa tuli esille, että osallistavaa budjetointia on hyödynnetty laajemmin Heinolan kaupungissa ja tämä voisi olla helposti tuotavissa myös koulumaailmaan. Kysy rehtorilta-tilaisuudesta on myös käyty aiemmin keskusteluita ja nostamalla idea Wow-kohtaan voi vahvistaa sen toteutusta.

Myös huoltajien osallisuuden vahvistaminen tuli näkyviin Wow-ideoissa. Minuuttikyselyt huoltajille on koettu alakoululla toimivaksi menetelmäksi ja yhteisessä keskustelussa tuli esille, että sitä ollaan kokeilemassa tänä lukuvuotena myös Lyseonmäen koululla. Koko kaupungin yhteiset vanhempainillat vaativat yhteistä tahtotilaa myös muiden koulujen ja kaupungin toimijoiden kanssa, mutta ideaa kannattaa pitää keskusteluissa esillä.

Miten?- osioon eli vaikeilta, mutta toteuttamiskelpoisilta tuntuviin ideoihin osallistujat sijoittivat yhteensä 11 ideaa (kuva 6). Näitäkin ideoita yhdisti se, että ne vaativat laajempaa tarkastelua ja ideointia koulun muiden työntekijöiden kanssa. Ideat koettiin kuitenkin varteenotettaviksi ja jatkojalostettaviksi.

MITEN?		
1. 1 % koulun budjetista oppilaiden päätettäväksi (4)	5. Harjoitteita, joilla opittaisiin eri tilanteisiin sopivia toimintatapoja (1)	8. Lyskan (koulun) maineen puhdistaminen (1)
2. Vanhempaintoimikunnan uudistaminen (4)	6. Toiminnallisuus tunneilla lisäisi aktiivisuutta (3)	9. Huuteluun ja nimittelyyn tulisi puuttua, pelkät häiriömerkinnät eivät auta (1)
3. Sohvia on pyydetty takaisin (4)	7. Taukojumppa tunneilla ja muuta liikuntaa päiviin (3)	10. Ruokailukaverit (3)
4. Tasa-arvopäivä (1)		11. Psykkarille voisi mennä ilman ajanvarausta (esim. Päivystysaika) (3)

Kuva 6. Miten? -ideat

Neljä Miten? -kohdan ideaa liittyivät koulun sosiaalisiin toimintamalleihin ja erityisesti opiskelijoiden sekä huoltajien osallisuuteen ja osallistumiseen. Opiskelijoiden osallisuus koulun budjetointiin olisi iso askel koti aitoa osallisuutta ja se lisäisi opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia omaan oppimisympäristöön ja -järjestelyihin. Yhteisessä keskustelussa tuli esille, että oppilaskunnan on ollut aika-ajoin mahdollisuus vaikuttaa koulun hankintoihin, mutta nämä asiat eivät ole aina tulleet esille niille, jotka eivät kuulu oppilaskunnan hallitukseen.

Vanhempaintoimikunnan uudistaminen nostettiin myös yhdeksi jatkosuunnittelua vaativaksi ideaksi. Työpajoihin osallistujilla ei ollut tietoa millä tavalla koululla vanhempaintoimikunta toimii tällä hetkellä, mutta osalla osallistujista olisi ollut halua lähteä kehittämään toimintaa.

Tasa-arvopäivä - idea koskettaa sosiaalisia toimintamalleja, mutta myös pedagogisia toimintamalleja. Erilaisilla kohdennetuilla teemapäivillä voidaan lisätä opiskelijoiden tietoisuutta tietyistä valikoiduista aiheista ja samalla ne lisäävät yhteisöllisyyden tunnetta. Opiskelijoiden osallisuuden kokemus lisääntyy, kun heidät otetaan konkreettisesti mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Teemapäivien toteuttaminen vaatii kuitenkin yhteistä keskustelua ja suunnittelua ja erityisesti yhteistä toteuttamishalua.

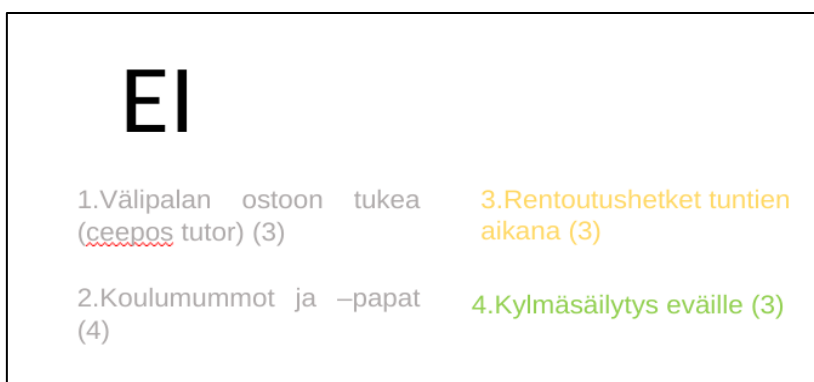
Muita pedagogisiin toimintamalleihin liittyviä ideoita Miten? -osioon nostettiin tuntien sisältöihin liittyviä toimintamalleja, joiden avulla voidaan lisätä aktiivisuutta tuntien rakenteisiin. Toiminnalliset opetusmenetelmät pitäisivät opiskelijoiden mielenkiinnon yllä ja samalla tunteihin saataisiin lisää liikkumista. Lisäksi nostettiin esille, että eri oppiaineidenkin sisälle voidaan rakentaa erilaisia harjoitteita, joiden avulla voidaan oppia esimerkiksi vuorovaikutustaitoja.

Psyykkisiin toimintamalleihin ja erityisesti opiskelijoiden kokemukseen koulun turvallisuudesta nostettiin iso teema, eli Lyseonmäen (Lyska) koulun maineen puhdistaminen. Tässä pohdittiin erityisesti sitä, miten tuleville seitsemäsluokkalaisille saataisiin luotua tunne siitä, että yläkouluun on turvallista tulla eikä siellä tarvitse pelätä. Samaan teemaan liittyy myös idea siitä, että huuteluun ja muuhun epäasialliseen kohteluun tulisi puuttua näkyvämmiin. Työpajaan osallistuneet nuoret nostivat esille sen, että pelkillä Wilmaan kirjatuilla häiriömerkinnöillä ei saada toivottua tulosta aikaan.

Ruokailukaveri-idea nostettiin Miten? -osioon, koska sen toteuttaminen vaatii erityistä aktiivisuutta myös opiskelijoilta. Lisäksi idean toteuttamisessa täytyy miettiä tarkasti, vähentääkö toimintatapa oleellisesti yksinäisyyden tunnetta vai onko sillä opiskelijoita leimaava vaikutus.

Psykiatrisen sairaanhoitajan (psykykarin) mahdollinen päivystysaika sijoitettiin Miten? -osioon, koska koulutoimi ei voi määritellä psykiatrisen sairaanhoitajan työnkuvaa ja ajankäyttöä. Tämä toteutus vaatii keskustelua psykiatrisen sairaanhoitajan ja hänen esihenkilönsä kanssa.

Työpajaan osallistujat suhtautuivat ideoihin avoimin mielin, sillä vaikeiksi ja ei-toteuttamiskelpoisiksi nostettiin ainoastaan neljä kohtaa (kuva 7). Yhteiskeskustelussa näistäkin kohdista käytiin keskustelua ja todettiin, että mikään ideoista ei ole toteuttamiskelvoton, mutta ne tulevat vaatimaan enemmän suunnittelua ja yhteistä pohdintaa koulun muun henkilökunnan kanssa. Esimerkiksi koulumummo- ja pappa -idean kohdalla pohdittiin, onko toimintaa jo käytössä joissain Heinolan alakouluilla ja samalla mietittiin, että sen toteuttamista olisi hyvä pohtia laajemmin kaupunkitasoisesti.

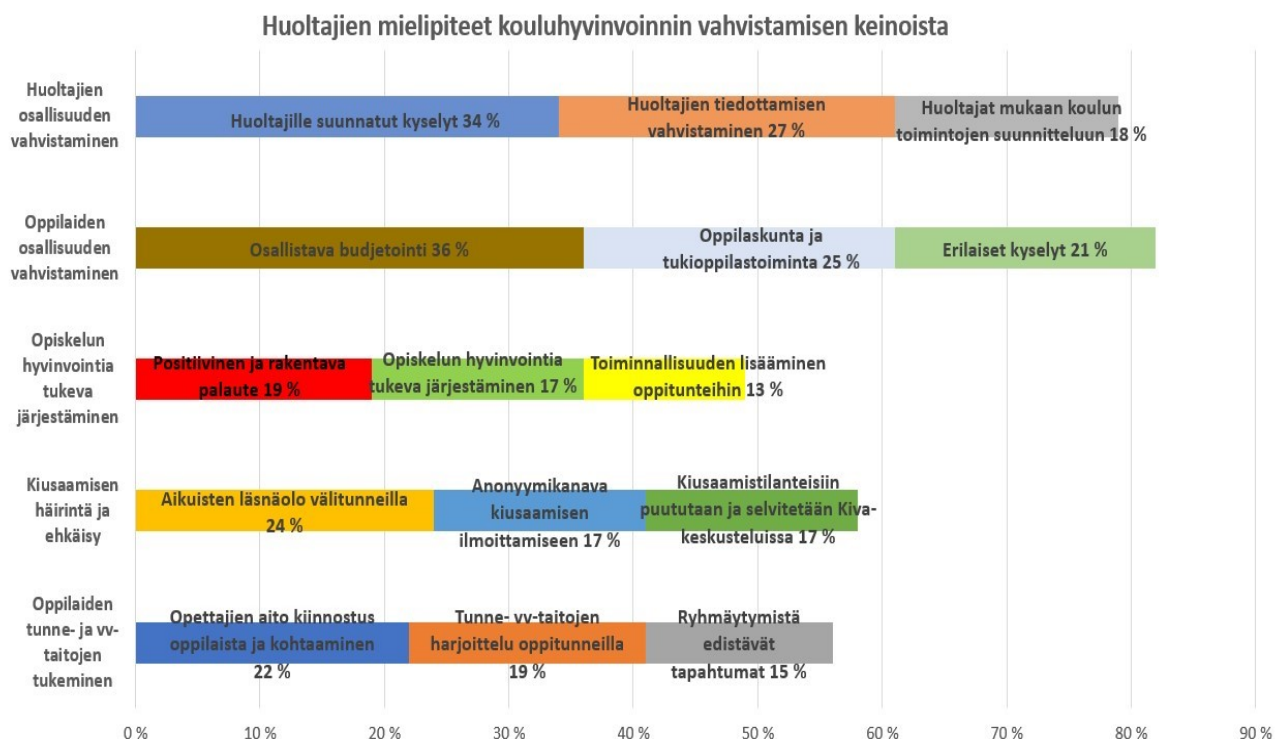

Kuva 7. Ei – kohdan ideat

Ei-kohtaan sijoittui ideoita, jotka koskettavat pientä joukkoa opiskelijoita, kuten välipalan ostoapu ja eväiden säilytysmahdollisuus. Luultavasti nämä asiat eivät koskettaneet työpa- jaan osallistuneita ja tästä syystä ne sijoitettiin Ei-kohtaan. Tulevaisuudessa näitä ideoita on hyvä pohtia uudelleen, varsinkin jos välipalan menekki näyttää laskevan hankalan osto- järjestelyn takia.

7.3 Kyselyn tulokset

Koulun toteuttamalla huoltajien kyselyllä haettiin huoltajien näkemyksiä opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin kehittämiseen. Kyselyn aineisto tuki kehittämistyön ensimmäistä kehittämistehtävää eli löytää jo toimivia, sekä uusia malleja yhteisölliseen opiskeluhuoltotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Kyselyssä huoltajat valitsivat viidestä eri kategoriasta heidän mielestään toimivimmat keinot opiskelijoiden hyvinvoinnin vahvistamiseen (Liite 3). Valituissa keinoissa korostuivat osallisuuden vahvistamisen keinot ja opiskelijoiden kohtaamisen tärkeys (kuvio 4).

Kuvio 4. Eniten ääniä saaneet vaihtoehdot huoltajille suunnatussa kyselyssä

Ensimmäisessä monivalintakysymyksessä pyydettiin huoltajia valitsemaan ehdotuksista heidän mielestään enintään neljä toimivinta tapaa tukea opiskelijoiden tunne- ja

vuorovaikutustaitojen kehitystä. Eniten ääniä saaneissa vaihtoehdoissa korostuivat opiskelijoiden aito kohtaaminen ja erilaisia vuorovaikutustaitoja tukevat toiminnot.

Avoimissa vastauksissa tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen liittyen pohdittiin opiskelijoiden ja opettajien toimivan vuorovaikutuksen tärkeyttä ja opiskelijoiden tasapuolista kohtelua. Aikuiset toimivat nuorille mallina omalla käytöksellään. Huoltajat pohtivat myös, voisiko koulu hyödyntää kurinpidossa enemmän konkreettisia seuraamuksia (esim. työn teettäminen), joiden avulla opiskelijat ymmärtäisivät vastuun omasta käytöksestään.

Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin monen opiskelijan kokema yksinäisyys ja heille toivottiin järjestettävään kohdennettua ryhmätoimintaa. Lisäksi toivottiin opiskelijoille enemmän ajanviettopaikkoja, joissa he voivat kohdata ystäviä ja tunnetaitojen tärkeyden esiin nostamista kohdennettujen oppituntien avulla.

Tunnetaidoista ja puhumisen tärkeydestä lisää keskustelua oppilaiden kanssa, vaikka nuorisotyöntekijä ja pienryhmissä kaikki kasiluokkalaiset.

Toisessa monivalintakysymyksessä pyydettiin huoltajia valitsemaan heidän mielestään toimivimmat keinot kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn ja puuttumiseen. Toisen monivalintakysymyksen vastauksissa oli enemmän hajontaa ja useampi vaihtoehto oli saanut runsaasti ääniä. Huoltajien valinnoissa korostuivat aikuisen valvonta ja selkeä puuttuminen kiusaamistilanteisiin. Eniten valintoja kahdeksasta vastausvaihtoehdosta oli saanut aikuisten riittävä läsnäolo välitunneilla (24 %).

Kiusaamiseen painottuvissa avoimissa vastauksissa korostettiin voimakkaampia keinoja kiusaamiseen puuttumiseen, nollatoleranssia kiusaamiseen ja nuorten aitoa kuuntelua. Vastauksissa peräänkuulutettiin opettajan vastuuta ryhmätehtävien ryhmäjaossa, jotta yksinäisten ei tarvitsisi kokea ulkopuolelle jäämistä.

Koulukiusaamiseen puuttuminen napakasti.

Kiusaamiseen liittyvään ennaltaehkäisevään työhön ehdotettiin "ketään ei jätetä yksin" -teeman esiin nostamista yhdessä opiskelijoiden kanssa. Myös koulun ulkopuolisia vierailijoita ehdotettiin kiusaamisen vastaista työtä tukemaan.

Ketään ei jätetä yksin - teeman vahvistamista koulussa yhdessä oppilaiden kanssa. Miten yksinäiset huomataan ja mitä sille asialle on tehtävissä?

Kolmannen kysymyksen teemana oli opiskelun hyvinvointia tukeva järjestäminen. Huoltajat nostivat tärkeimmiksi keinoiksi oppitunteihin ja opetukseen vaikuttavat asiat, kuten kannustavan palautteen annon, koulun tilojen laajemman hyödyntämisen ja toiminnallisuuden lisäämisen.

Opiskelun hyvinvointia tukevaan järjestämiseen liittyvissä avoimissa vastauksissa toivottiin positiivisen pedagogiikan hyödyntämistä ja pohdittiin toiminnallisuuden tärkeyttä. Erilaiset taideaineiden yhteisprojektit tuotiin esiin keinoina vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia ja digitaalisten laitteiden käyttö opetuksen välineenä koettiin hyvinvointia heikentävänä.

Ruutuajalla opettaminen vähemmälle.

Taideaineiden, tanssin ja liikunnan yhteisprojektit

Terveellisen oppimisympäristön tärkeys oppilaiden hyvinvointiin liittyen nostettiin esille ja terveydenhoitajan läsnäoloa koululla toivottiin enemmän.

Neljännessä kysymyksessä huoltajat saivat pohtia parhaimpia keinoja opiskelijoiden osallisuuden vahvistamiseen. Kuudesta vaihtoehdosta selkeästi eniten kannatusta sai opiskelijoiden osallistaminen kouluviihtyvyyden parantamiseen osallistavan budjetoinnin keinoin (36 %). Seuraavaksi eniten kannatusta saivat oppilaskunta- ja tukioppilastoiminta sekä erilaiset kohdennetut kyselyt tärkeimpinä keinoina tukea oppilaiden osallisuutta.

Avoimissa vastauksissa opiskelijoiden osallisuuteen liittyen toivottiin, että hiljaisempia opiskelijoita huomioitaisiin osallisuuden toteuttamisessa ja nostettiin esille se, että opiskelijoiden osallisuus tulee tehdä näkyväksi, jotta he ovat tietoisia siitä, miten heidän mielipiteitään on otettu huomioon. Vastauksissa ehdotettiin, että opiskelijoita voitaisiin innostaa erilaisten kilpailuiden avulla keksimään heidän tarpeistaan nousseita toimintoja ja lisäksi koulun ja vapaa-ajan toimintojen välillä voisi olla enemmän yhteyksiä. Myös oppitunneilla kannustettiin ottamaan opiskelijat mukaan tuntien suunnitteluun ja toteuttamiseen ja vahvistamaan näin heidän opiskelutaitojaan ja itseohjautuvuutta.

*Nuorten osallistaminen oppituntien suunnitteluun ja toteuttamiseen!
Enemmän projektiluonteisia tehtäviä.*

Viidennessä kysymyksessä huoltajat saivat pohtia, mitkä esitetyistä keinoista tukisivat parhaiten huoltajien osallisuutta. Kuudesta kohdasta yli kolmasosan kannatusta sai huoltajille suunnatut kyselyt (34 %). Huoltajien tiedottamisen vahvistaminen nousi toiseksi tärkeimmäksi keinoksi (27 %) ja kolmanneksi huoltajien osallisuuden vahvistaminen koulun toiminnan suunnittelussa (18 %).

Huoltajien osallisuuden vahvistamiseen nousi avoimissa vastauksissa useampi idea. Huoltajat ehdottivat keinoja, joiden avulla koulun toiminta tulisi heille tutummaksi (iltakoulut ja avoimet ovet koulupäivän aikana). Avoimissa vastauksissa pohdittiin koulun ja kodin välistä kommunikointia ja nostettiin esiin kasvokkain tapahtuvan kommunikoinnin tärkeys Wilma-

viestien ohella (vanhempainvartit). Huoltajille suunnattuja asiantuntijaluentoja ja infotilaisuuksia ehdotettiin järjestettäväksi etätoteutuksella.

Joku vanhempainvartti tms, seiskan alussa tai miksei vaikka joka vuosi heti syksyllä oman opettajan, vanhempien ja oppilaan kanssa.

Koululla pidettävien asiantuntijaluentojen / murkkufoorumien sisällöt oli ihan huippumielenkiintoista.

Tämän kyselyn tarkemmat tuloskuviot löytyvät liitteestä 3.

8 Johtopäätökset ja ehdotukset toimintamalleista yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön toteuttamiselle

Kehittämistyössä nousi työn tavoitteen ja tarkoituksen pohjalta kehittämistehtäväksi löytää ja kehittää toimivia ja uusia malleja sekä käytäntöjä yhteisölliseen opiskeluhuoltotyöhön ja opiskelijoiden kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Työpajatyöskentelyistä ja kyselystä saatiin aineistoa, jota analysoitiin ja reflektointiin aiheeseen liittyvään teoreettiseen tutkimustietoon peilaten. Aiempaan tutkimustietoon, aineiston analyysiin, kehittämistyön tuloksiin sekä koko kehittämistyöprosessiin pohjautuen muodostettiin johtopäätökset. Johtopäätösten pääteemat nimettiin **sosiaalisiksi, pedagogisiksi, psyykkisiksi ja fyysisiksi toimintamalleiksi** yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön kehittämisessä. Pääteemojen alle sijoitettiin työpajatyöskentelyssä ideoidut toimintatavat ja käytännöt.

Sosiaaliset toimintamallit

Sosiaaliin toimintamalleihin liittyvät asiat ja ilmiöt nähtiin tärkeimpinä ja merkityksellisimpinä kehityskohteina yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä sekä kouluhyvinvoinnin edistämisessä. Toisen työpajan arviointimatriisityöskentelyssä erityisesti moniin sosiaaliin toimintamalleihin kuuluvia ideoita pidettiin tärkeinä ja haluttiin heti toteutettavien listalle. Opiskelijat kokivat erittäin tärkeänä, että **opettajat kohtaisivat opiskelijoita** koulun käytävillä. Sergejeffin (2023, 54) tutkimuksessa korostettiin myös kouluarjen kohtaamisten sekä aikuisten mallin merkitystä tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä yhteistyötaitojen vahvistamisessa.

Kohdatuksi tuleminen liittyy hyvin vahvasti osallisuuden kokemukseen. Rautava ja Lahtinen (2019) näkevät osallisuuden toteutumisen edellyttävän aitoa kohtaamista, toisen kunnioittamista, yhdenvertaisuutta ja luottamuksen synnyttämistä. Opiskelijoiden osallisuuden tunne on todellista, kun heidän toiveensa ja mielipiteensä huomioidaan yksilökohtaisessa työskentelyssä ja kohtaamisissa sekä opiskeluhuollon ja koulun kehittämistyössä. (Rautava & Lahtinen 2019, 64–65.) Kehittämistyön tuloksissa nousi esille opiskelijoiden ja opiskeluhuoltoryhmään kuuluvien työntekijöiden näkökulmasta toive siitä, että **nuorten ääni saataisiin enemmän kuuluville** kaikissa koulun toiminnoissa, mutta erityisesti opiskelijoiden itselle sopiviin opiskelumenetelmiin ja -tapoihin vaikuttamalla, koulun oppilaskunnan, tukioppilastoiminnan tai koulun johtoryhmän opiskelijaedustuksen kautta tai erilaisiin kyselyihin vastaamalla. Myös opiskelijoiden mukaan ottaminen kehittämään kouluviihtyvyyttä koettiin tärkeäksi osallisuuden kehittämisessä. Opiskelijoiden osallisuuden lisääminen nähtiin niin tärkeänä, että työpajatyöskentelyissä se nostettiin HETI-toteuttaviin ideoihin jo tämän lukuvuoden aikana. Lahtisen ja Haanpään (2015, 142–143) tutkimustulokset osoittavat hyvin samaa edellä mainittujen kehityskohteiden merkityksestä osallisuuden kokemuksessa. Jonesin ja Bubbin (2021, 238, 242) tutkimus osallisuudesta norjalaisissa kouluissa osoitti

sen, että oppilaitoksen päättävissä elimissä ja toimikunnissa opiskelijaedustajana mukana oleminen on erittäin tärkeää, koska opiskelijat pitävät tärkeänä erityisesti päätöksenteossa mukana olemista. Pelkkä kuulluksi tuleminen ei riitä. Osallisuuden tunne lisää opiskelijan kokemusta siitä, mikä merkitys omalla itsellä on opiskeluyhteisössä ja vahvistaa kouluun kiinnittymistä (Perälä ym. 2015, 87).

Myös huoltajien osallisuuden vahvistaminen nähtiin tärkeänä ja monilta osin helposti ja HETI-toteutettavina kehittämisideoina opiskelijoiden ja opiskeluhuoltoryhmän työntekijöiden näkökulmasta. Huoltajien aktiivisempi tiedottaminen, osallisuuden vahvistaminen oman nuoren koulupäivään liittyvissä asioissa sekä yhteistyön tekemisessä kodin ja koulun välillä koettiin helpoksi kehittämissasiaksi Wilmaa hyödyntäen. Huoltajien osallisuuden lisääminen koulutoiminnan ja meneillään olevien ilmiöihin liittyen koettiin hyväksi ja helpoksi erilaisten kyselyiden ja vanhempainiltojen avulla. Myös Lyseonmäen koulun huoltajat kokivat vanhemmille suunnatut kyselyt ja tiedottamisen tärkeimpinä asioina huoltajien osallisuuden vahvistamisesta (Kysely Lyseonmäen koulun huoltajille kouluhyvinvoinnin vahvistamisesta 2023). Nämä kehittämisideat liittyivät enemmän tiedottamiseen ja huoltajien kuulemiseen. Vanhempaintoimikunnan kautta Lyseonmäen koulun huoltajilla on ollut mahdollisuus osallistua myös päätöstentekoon. Hietanen-Peltola ym. (2018, 13) korostavat vanhempaintoimikuntien tai luokkakohtaisten vanhempien tiimien tärkeyttä huoltajien osallisuuden edistämässä, lasten turvallisen kasvuympäristön luomisessa sekä yhteistyöhön kannustamisen näkökulmasta lasten ja nuorten parhaaksi. Kodin ja koulun yhteistyö voi parhaimmillaan lisätä opiskelijan kouluviihtyvyyttä ja koulun turvallisuutta.

Kehittämistyön tuloksissa korostui opiskelijoiden ja opiskeluhuoltoryhmän työntekijöiden kokemus ja mielipide tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen tärkeydestä yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön kehittämisessä. Myös Markkasen ja Pusan (2023, 80) tutkimuksessa sitouttavan kouluyhteistyön arvioinnista korostettiin tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista ja kehittämistä yhtenä tärkeimpänä yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön tavoitteena ja tehtävänä. Työpajatyöskentelyissä ajateltiin ja toivottiin **tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen** vaikuttavan positiivisesti koulun yhteenkuuluvuuden kokemukseen, työrauhaan sekä myönteisen keskustelukulttuurin edistämiseen. Perälä ym. (2015, 81–82) näkevät tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen erittäin positiivisena luokan ilmapiirin, opiskelu- ja oppimistaitojen, itsetunnon kehittymisen, ristiriitojen ratkaisutaitojen, kaverisuhteiden sekä oppilaitoksen ja kodin yhteistyön kehittymisen kannalta.

Työpajatyöskentelyissä koettiin tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisen vaikuttavan positiivisesti myös erilaisuuden hyväksymiseen ja ennakkoluulojen hälventämiseen. Erityisesti opiskelijat toivoivat ja ideoivat oppitunteja ja työpajoja erilaisuuden käsittelemiseen.

Tunne- ja vuorovaikutustaitoja ei voi koskaan harjoitella liikaa. Perälä ym. (2015, 81–82) painottavat myös hyvien tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä yhtenä tärkeimpänä tekijänä kouluhyvinvoinnin ja mielenterveyden edistämisessä. Hyvillä tai riittämättömillä tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on vaikutusta kaverisuhteiden muodostumiseen ja kehittymiseen. Janhusen (2013, 59–60) väitöskirjatutkimuksessa lapset ja nuoret kokivat kaverisuhteet ja vertaisryhmät tärkeimmiksi vahvistaviksi tekijöiksi kouluhyvinvoinnissa.

Pedagogiset toimintamallit

Erilaisilla pedagogisilla toimintamalleilla voidaan vaikuttaa merkittävästi yhteisöllisyyden ja kouluhyvinvoinnin vahvistumiseen. Tässä on opettajilla, opiskeluhoitopalveluiden työntekijöillä sekä muulla oppilaitoksen henkilökunnalla tärkeä ja suuri työ. Opiskelijoiden ja oppilaitoksessa työskentelevien kaikkien aikuisten välisillä rakentavilla vuorovaikutussuhteilla koettiin kehittämistyön tulosten perusteella olevan suuri merkitys koulussa viihtymiseen, yhteenkuuluvuuden tunteeseen, oppimiseen sekä opiskelijoiden kokonaisuhyvinvointiin. **Opiskelijat kaipaavat luotettavia ja ymmärtäviä aikuissuhteita opiskelunsa tueksi.**

Kyselyssä Lyseonmäen koulun huoltajille kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi (2023) myös huoltajat pitivät tärkeimpänä asiana opiskelijoiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa opettajien aitoa kiinnostusta opiskelijoita kohtaan sekä nuorten kohtaamista oppitunneilla ja välitunneilla. Ulmasen (2017) tutkimustulokset osoittivat myös, kuinka suuri merkitys opettajan ja opiskelijan välisellä aidolla, välittävällä ja oikeudenmukaisella vuorovaikutussuhteen luomisella voi olla opiskelijan kouluun kiinnittymiseen. Opettajan ja opiskelijan vastavuoroinen vuorovaikutussuhde auttaa opettajaa löytämään opiskelijan mahdolliset tuen tarpeet ja tarjoamaan oikeanlaista tukea ja opetusta. (Ulmanen 2017, 75–76.) Virtasen (2016, 60) tutkimuksessa kouluun kiinnittymiseen vaikuttavista tekijöistä nostettiin opiskelijan ja opettajan toimiva vuorovaikutussuhde yhdeksi tärkeimmistä suojaavista tekijöistä kouluun kiinnittymisessä sekä koulu-uupumuksen ennaltaehkäisyssä.

Kehittämistyön tuloksista nousi esiin myös se, kuinka paljon enemmän **opiskelijat kaipaavat ja haluavat opettajilta positiivista palautetta työskentelystään ja onnistumisistaan** verrattuna siihen, minkä verran he kokevat sitä nyt saavansa. Opiskelijat halusivat tietää tarkemmin, mitä jo osaavat, jotta he voisivat reflektoida tarkemmin, mihin asioihin vielä pitäisi panostaa lisää. Opiskelijat halusivat myös asiallista ja perusteltua palautetta kehitettävistä asioista opiskelussaan. Huoltajat pitivät Lyseonmäen koulun kyselyssä (2023) opettajien palautteenantoa (erityisesti positiivisen palautteen annon osalta) opiskelijoille tärkeimpänä asiana opiskelun hyvinvointia tukevilla järjestelyillä. Leskisenojan (2016, 8) tutkimustuloksissa oppilaiden kouluilosta todettiin, että vahvuusperusteisilla ja positiiviseen

psykologiaan perustuvilla toiminta- ja opetusmalleilla on mahdollista edistää kouluiloa ja -viihtyvyyttä.

Kehittämistyön tuloksissa näkyi vahvasti myös se, miten paljon työpajojen teemojen kehittämissideat pohjautuivat ja tarkentuivat opiskelijoiden näkökulmasta joko erilaisten pedagogisten toimintatapojen vahvistamiseen tai muutostoiveisiin. Eli **oppituntien sisällöllisillä pedagogisilla menetelmillä** oli merkitystä opiskelijoiden parempaan oppimiseen ja kouluhyvinvointiin. Pedagogisten toimintatapojen ja -menetelmien vahvistaminen tai muuttaminen liittyivät opiskelijoiden osallisuuden vahvistamiseen kuulemalla ja huomioimalla enemmän nuoria, vuorovaikutustaitojen kehittämiseen ja aktiivisuuden lisäämiseen toiminnallisien menetelmin oppitunneilla sekä luokkien viihtyvyyden parantamiseen erilaisilla oppimisympäristöön liittyvillä pedagogisilla ratkaisulla. Lyseonmäen koulun huoltajille suunnatussa kyselyssä (2023) huoltajat pitivät myös yhtenä tärkeänä opiskelijoiden hyvinvointia tukevana järjestelynä toiminnallisuuden ja opiskelijoiden aktivoinnin lisäämistä oppitunneilla.

Myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan monipuolista opiskelutapojen ja toiminnallisten menetelmien käyttöä opetuksessa. Toiminnalliset menetelmät lisäävät uudenlaisia näkökulmia, iloa ja motivaatiota oppimiseen sekä vahvistavat opiskelijoiden luovuutta ja omaa ajattelua. (Opetushallitus 2014, 30.) Janhusen (2013, 61) väitöskirjan tutkimustuloksissa opiskelijat toivat esille opettajien opetusmenetelmien vaikutuksen opiskelijoiden kouluhyvinvointiin. Nuoret kokivat kouluviihtyvyyteen vaikuttavan eniten opettajien ammattitaidon ja suhtautumisen opiskelijoihin. Opiskelijat pitivät tärkeänä myös opettajien kasvatuksellista otetta sekä selkeää aikuisen roolia opiskelijoiden turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi.

Psyykkiset toimintamallit

Kehittämistyön tulosten perusteella **aikuisten riittävä läsnäolo välitunneilla** ja erityisesti siirtymätilanteissa mahdollisten kiusaamis-, häirintä- tai väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyssä ja selvittelyssä nähtiin tärkeänä tekijänä opiskelijoiden turvallisuuden tunteen kehittymisessä ja vahvistamisessa. Huoltajat painottivat kouluhyvinvointikyselyssä aikuisten riittävää läsnäoloa välitunneilla koulun ulko- ja sisätiloissa tärkeimmäksi ennaltaehkäisykeinoksi kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Turvallisuuden tunteen heikentyminen tai puuttuminen vaikuttaa kouluhyvinvointiin alentavasti. Janhusen (2013, 59–60) mukaan kiusaamisen kokemukset heikensivät kouluun lähtemisen mielekkyyttä, kouluviihtyvyyttä sekä opintojen edistymistä. Satri (2015, 29–30) painottaa kaikenlaisten kiusaamisen ja väkivallan muotojen vaikuttavan vahingoittavasti lapsen ja nuoren itsetuntoon ja minäkuvan rakentumiseen. Myös Perälä ym. (2015, 83) korostavat kiusaamisen ehkäisyyn panostamisen tärkeyttä, koska sillä on positiivinen vaikutus opiskelijoiden

hyvinvointiin. Oppilaitosten opiskeluhoitosuunnitelmissa tulee panostaa erityisesti suunnitelmaan kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisystä, vähentämisestä ja poistamisesta.

Kehittämistyön tutkimustuloksissa nousi **opiskelijoiden tarve löytää ja muodostaa luotettavia aikuissuhteita erilaisissa kiusaamiseen liittyvissä tilanteissa**. Kiusaamistilanteiden ilmoittamiseen kaivattiin myös mahdollista anonyymikanavaa tai yksittäistä häirintäyhdyshenkilöä opiskelijan omaa turvallisuutta ja luottamusta tukemaan ja vahvistamaan. Huoltajat kokivat kouluhyvinvointikyselyssään tällaisen anonyymikanavan perustamisen toiseksi tärkeimmäksi ennaltaehkäisykeinoksi kiusaamisen ja häirinnän vastaisessa työssä. Rumpu ym. (2023, 39–40) toteavatkin Revon (2015) aikaisempaan tutkimukseen viitaten, että kunnioittavan ja luotettavan suhteen rakentuminen oppilaitoksen työntekijöiden ja opiskelijoiden välille on erittäin tärkeää kiusaamisen ehkäisyssä.

Opiskeluhoollon työntekijöillä on iso rooli opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin tukemisessa. Opiskeluhoollon työntekijöiden tehtävänä on tarjota opiskelijoille varhaista ja matalan kynnyksen tukea, jonka avulla edistetään opiskelijan hyvinvointia. (Wiss ym. 2017, 1.) Työpajoihin osallistujat nostivat esille opiskeluhoollon työntekijöiden avovastaanottojen tarpeellisuuden ja Lyseonmäen huoltajille suunnatussa kyselyssä (2023) toivottiin terveydenhoitajan tiiviimpää läsnäoloa koululla. Avovastaanottojen avulla madalletaan kynnystä avun hakemiselle ja ne mahdollistavat nopean konsultoivan ohjauksen ja neuvonnan niin opiskelijoille, kuin myös koulun henkilöstölle.

Fyysiset toimintamallit

Opiskelutiloilla ja opiskeluympäristöllä on myös suuri merkitys kouluhyvinvointiin (Janhunen 2013, 61). Kehittämistyön tutkimustuloksissa painotettiin fyysisten toimintamallien osalta **koulun tilojen laajempaa ja monipuolisempaa hyödyntämistä opiskeluun**. Rauhallisia tiloja kaivattiin itsenäiseen työskentelyyn ja ryhmitöihin. Luokkatilojen viihtyisyyteen kaivattiin myös parannusta. **Opiskelijoiden osallisuus kouluviihtyvyyden parantamisessa ja kehittämisessä** koettiin hyvin tärkeäksi ja kouluhyvinvointia edistäväksi. Myös Lyseonmäen huoltajien kyselyssä kouluviihtyvyyden parantamiseen ja kehittämiseen osallistuminen nähtiin tärkeimmäksi teemaksi opiskelijoiden osallisuuden lisäämisessä ja kehittämisessä. Niemen (2021, 4) tutkimusten perusteella oppilaitoksen oppimisympäristön monipuolinen hyödyntäminen vaikuttaa positiivisesti opiskelijoiden oppimiseen ja koulussa viihtymiseen. Tämän lisäksi oppimisympäristön suunnittelulla voidaan vahvistaa monenlaisia vuorovaikutusmahdollisuuksia ja -taitoja sekä tukea kaikkia oppimisen taitoja.

Tutkimustulosten perusteella on myös hyvä pohtia kouluaamujen myöhempää aloitusaikaa levon, vireystason ja jaksamisen näkökulmasta koulupäivissä. Hietanen-Peltola ym. (2015, 36) painottavat koulutyön ja opintojen järjestämistapojen vaikutusta opiskelijoiden

hyvinvointiin. Näin ollen opetuksen järjestäjän on aina tärkeää tarkastella koulutyön rakenteita. Koulutyöskentelyn ja opintojen järjestämistavoilla voidaan oleellisesti vaikuttaa opiskelijoiden vireystasoon, jaksamiseen ja oppimiskykyyn. Työpajoissa nostettiin esille vireystasoa ja jaksamista nostattavat välituntitoiminnat, joiden kehittämistyön toivottiin jatkuvan. Samoin tunneille toivottiin lisää toiminnallisuutta vireystilan ylläpitämiseen.

9 Pohdinta

9.1 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksellisen kehittämistyön viimeinen vaihe perustuu valmiin työn arviointiin. Työn arviointia on tehty koko kehittämisprosessin ajan reflektoiden työn kulkua ja etenemistä. Arviointi on tärkeää kehittämisprosessin aikana myös palautteeksi kehittämistyöhön osallistuneille. Loppuarvioinnin tarkoitus on reflektoida kehittämistyön onnistumista kehittämistyön suunnittelun, tavoitteiden toteutumisen, kehittämismenetelmien, johdonmukaisuuden, vuorovaikutuksen ja sitoutumisen näkökulmasta. (Ojasalo ym. 2014, 47.)

Kehittämistyön aihe nousi suoraan työelämän tarpeista vahvistaa yhteisöllistä opiskeluhoilto-työtä sekä opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta koulun toimintojen suunnittelussa ja kehittämisessä. Tämä tarve nousi kohdeorganisaation tarpeista sekä paikallisista ja valtakunnallisista tavoitteista yhteisöllisen opiskeluhoillon kehittämisessä.

Kehittämistyön tulosten ja niistä tehtyjen johtopäätösten perusteella yhteisöllisessä opiskeluhoilto-työssä sekä kouluhyvinvoinnissa nähtiin tärkeimpinä asioina ja kehityskohteina oppilaitoksen henkilökunnan ja opiskelijoiden kohtaaminen, opiskelijoiden kuuleminen ja osallisuus, tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen (sosiaaliset toimintamallit), kannustavan ja positiivisen palautteen saaminen opiskelusta, opetuksen sisällölliset ja pedagogiset menetelmät (pedagogiset toimintamallit), luotettavat ja opiskelijoita ymmärtävät aikuiset, riittävä aikuisten läsnäolo ja tästä muodostuva turvallisuudentunne opiskelijoille (psykkiset toimintamallit) sekä oppilaitoksen tilojen monipuolisempi hyödyntäminen opiskeluun (fyysiset toimintamallit). Edistettäviä ja tärkeinä pidettyjä tavoitteita yhteisöllisen opiskeluhoilto-työn ja kouluhyvinvoinnin edistämiseen nousi tuloksista paljon ja niiden kautta mietittiin konkreettisia toimintatapoja oppilaitoksen arkeen sovellettavaksi.

Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda yhteiskehittämisen keinoin toimivia toimintamalleja ja -tapoja yhteisöllisen opiskeluhoilto-työn toteuttamiselle Heinolan kaupungin Lyseonmäen koululla. HETI-toteutettavia toimintatapoja Lyseonmäen koululla olivat erilaiset kyselyt, teemapäivät, osallistava budjetointi sekä ”kysy rehtorilta”-tunnit opiskelijoiden osallisuutta vahvistamaan, välituntitoiminnan vahvistaminen, ryhmätöiden ja väittelyiden lisääminen sekä MOK-tunnit erilaisuusteemalla tukemaan sosiaalisia suhteita. Aikuisten läsnäolon lisäämistä välitunneilla, anonymikanavaa kiusaamien ilmoittamiseen ja häiritäyhdyshenkilöä toivottiin opiskelijoiden turvallisuuden tunteen lisäämiseksi. Huoltajien osallisuuden vahvistamiseksi haluttiin enemmän tiedottamista ja minuuttikyselyitä huoltajille sekä myös kaupungin yhteisten vanhempainiltojen kehittämistä. Koulun psykiatriselle sairaanhoitajalle toivottiin päivistysaikoja ja tämä toteutuikin pian työpajatyöskentelyn jälkeen.

Kehittämistyöstä nousseet tulokset yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisestä sekä kouluhyvinvoinnin edistämisestä olivat hyvin samansuuntaisia verrattuna kehittämistyön teoreettisen viitekehyksen aiempiin tutkimustuloksiin. Yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön kehittäminen tukee ja vahvistaa kouluhyvinvointia. Konun (2002, 44–46), Janhusen (2013, 77–79) ja Leskisenojan (2016, 8) tutkimustulosten perusteella kouluhyvinvointi ja kouluilo koostuvat fyysisen oppilaitosympäristön ja opiskeluympäristön mahdollisuuksista, viihtyvyydestä sekä turvallisuudesta, kouluilmapiiiristä, vuorovaikutussuhteista luokkatovereiden ja opettajien kanssa, huoltajilta saadusta tuesta opiskeluun, yhteisöllisyydestä, osallisuuden tunteesta, positiivisista oppimisen ja itsensä toteuttamisen kokemuksista sekä omasta terveydentilasta. Myös erilaiset pedagogiset toimintamallit sekä opettajan persoona ja tapa toimia ovat tärkeitä tekijöitä opiskelijan kouluilon kokemuksessa. Kehittämistyön tulosten osalta painotettiin sitä, että tämän työn kehittämis ehdotukset olivat Lyseonmäen koulun opiskelijoiden ja opiskeluhoitoryhmään kuuluvien työntekijöiden ajatuksia ja toiveita yhteisöllisen opiskeluhuollon ja kouluhyvinvoinnin vahvistamiseksi. Kehittämis ehdotukset ja toiveet eivät ole suoraan verrattavissa johonkin toiseen oppilaitokseen.

Kehittämistyössä pidettiin tärkeänä, sekä myös tavoiteltiin käytännönläheisyyttä ja työpajoihin osallistujien osallisuutta, jotta kehittämistyön tulokset olisivat lähtöisin aidosti toimintaan osallistuvien toiveista ja ajatuksista. Samalla oli tarkoitus tuoda kohdeorganisaatioon uusia mahdollisia yhteiskehittämisen toimintatapoja, joita voisi hyödyntää myös jatkossa. Toimintatutkimuksessa tutkimukseen osallistuneiden asiantuntemusta ja näkökulmia arvostetaan sekä myös heidän kykyään tunnistaa ja löytää ratkaisukeinot kehittämistä vaativiin asioihin (Juuti & Puusa 2020). Kehittämistyön tavoitteena oli myös parantaa ja vahvistaa opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta kouluhyvinvoinnin kehittämisessä. Tämän vuoksi työpajatyöskentelyjen lopuksi oli erittäin tärkeää saada osallistujien palautetta työskentelystä ja osallisuuden tunteesta. Työpajatyöskentelyn loppukyselyssä vastaajista 25 % oli täysin samaa mieltä ja 75 % melko samaa mieltä siitä, että työpajat vahvistivat opiskelijoiden osallisuutta yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä. Näin voidaan ajatella, että tässä kyselyssä työpajatyöskentelyyn osallistuneiden osallisuus vahvistui yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä.

Huoltajien osallisuuden vahvistaminen kouluhyvinvoinnin kehittämisessä toteutui Lyseonmäen koulun tekemän kyselyn kautta. Huoltajien kyselyyn vastaamisprosentti ei ollut korkea (20 %), mutta vastausten määrä (94 vastausta) koettiin tutkimustulosten arvioinnin kannalta korkeaksi ja riittäväksi peilattuna kehittämistyön työpajoihin osallistuneiden lukumäärään (18 ja 19 osallistujaa). Oli erittäin tärkeää saada huoltajat osallisiksi kouluhyvinvoinnin kehittämiseen, sillä Lahtisen ja Haanpään (2015, 143) mukaan vanhempien osallisuus yhteisöllisen opiskelijahuollon toteutuksessa on ollut vielä vähäistä. Hietanen-Peltola ym.

(2018, 13) muistuttavat, että hyvä ja toimiva kodin ja koulun välinen yhteistyö vahvistaa opiskelijoiden koulussa viihtymistä ja lisää oppilaitoksen turvallisuutta. Huoltajien osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta olisi tärkeää, että huoltajat otettaisiin tulevaisuudessa aktiivisemmin mukaan esimerkiksi oppilaitosten opiskeluhuoltoryhmien pysyviksi jäseniksi suunnittelemaan ja arvioimaan oppilaitoksen toimintaa. Näin ollen tutkimustuloksiin perustuen voidaan todeta, että tässä kehittämistyössä vahvistettiin opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta yhteisöllisen opiskeluhuollon ja kouluhyvinvoinnin kehittämisessä. Osallisuuden tunteen pysyvä edistäminen ja kehittäminen vaatii pidempiaikaista seurantaa ja lisätutkimusta, joten kehittämistyön tekijät eivät pystyneet arvioimaan osallisuuden vahvistumista tämän laajemmin.

Huoltajien osallisuutta olisi voinut vahvistaa enemmän, jos huoltajia olisi otettu mukaan kehittämistyön työpajatyöskentelyihin. Näin huoltajat olisivat saaneet suunnitella, arvioida ja kehittää oppilaitoksen toimintaa (Hietanen-Peltola ym. 2018, 13). Työpajoissa syntyneisiin kehittämisideoihin olisi voinut tulla toisenlaisia näkökulmia huoltajilta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan kehittämistyöntekijät halusivat ja tavoittelivat huoltajien osallistumista työpajoihin, mutta siitä luovuttiin aikataulujen vuoksi. Työpajojen aikataulutus oli sovittu jo keväällä 2023 ja kehittämistyöntekijät pelkäsivät, etteivät saa huoltajia mukaan koulupäivän aikana. Ylipäätään huoltajien kutsuminen työpajoihin olisi jäänyt liian myöhäiseksi, koska tutkimuslupien saaminen viivästyi hyvin lähelle työpajojen alkamisajankohtaa. Näin ollen huoltajien mielipiteiden huomioiminen ja osallisuus yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön ja kouluhyvinvoinnin kehittämisessä jäi tässä kehittämistyössä kyselyn kautta arvioitavaksi.

Kehittämistyön työpajatyöskentelyissä käsiteltiin paikallisia kehityskohteita ja ilmiöitä, ja niihin löydettiin paljon konkreettisia ja helposti toteutettavia ideoita ja menetelmiä, joita voidaan lähteä toteuttamaan Lyseonmäen koulussa sekä mahdollisesti muissa Heinolan kaupungin kouluissa. Lisäksi tutkimusaineistona käytettiin Lyseonmäen koulun joulukuussa 2023 tekemää sähköistä kyselyä huoltajille. Kyselyn tavoitteena oli kuulla huoltajien näkemyksiä tärkeimmistä kehittämiskohteista kouluhyvinvoinnin edistämisessä. Näillä ideoilla ja menetelmillä on mahdollista lähestyä Heinolan kaupungin yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisprojektin sekä Lyseonmäen koulun opiskeluhuollon kehityskohteiden tavoitteita. Kehittämistyöprosessin loppupuolella kehittämistyön tekijät pohtivat, että työn aihetta olisi voinut yhdistää ja rajata yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön ja kouluhyvinvoinnin näkökulmasta koulupoissaoloihin puuttumisen ja sitouttavan kouluyhteistyön suuntaan, sillä nämä aiheet ovat olleet yhteiskunnallisesti ajankohtaisia ja pinnalla olevia (Markkanen & Pusa 2023; Sergejeff 2023). Kehittämistyön tekijät huomasivat, että edellä mainitulla uudella työn rajauksella myös teoreettiseen viitekehykseen olisi ollut mahdollista saada tuoreita lähteitä.

Ennen varsinaisen kehittämistyön ja aineistonkeruun aloittamista perehdyttiin kattavasti työn aiheeseen liittyvään lähdeaineistoon. Lähdeaineistoa tutkittiin ja kerättiin lisää koko kehittämistyön ajan. Lähdeaineistosta muodostui kehittämistyön teoreettinen viitekehys. Ojasalon ym. (2014, 34–35) mukaan tutkimuksellisen kehittämistyön onnistumisen vuoksi on tärkeää perehtyä kunnolla teoreettiseen aihealueeseen ja löytää sen kautta tutkimuksellinen näkökulma kehittämistyöhön. Teoreettinen viitekehys muodostuu kehittämistyön aihealueen tärkeimmistä teorioista ja niihin liittyvistä malleista sekä uusimmista tutkimustuloksista.

Teoreettisen viitekehukseen valittiin mahdollisimman uusia lähteitä. Tutkimuslähdemateriaalin oli tarkoitus olla alle kymmenen vuotta vanhaa ja pääsääntöisesti siinä onnistuttiinkin. Muutaman yli kymmenen vuotta vanhan lähdemateriaalin käyttö tämän kehittämistyön teoreettisessa viitekehyksessä oli perusteltua, kun oli kyseessä hyväksi havaitun ja suositellun tutkimusmenetelmäkirjallisuuden käyttö tai tiettyyn aihealueeseen liittyvän uranuurtajan tutkimus, johon perustuivat myös uudemmat alan tutkimukset.

Tutkimuksellinen kehittäminen ja toimintatutkimuksellinen lähestymistapa tutkimuksessa olivat sopiva valinta kehittämistyön tutkimukselliselle linjaukselle, koska tutkimuksellinen kehittäminen lähtee usein organisaation kehittämistarpeista tai muutoshalusta ja tähtää käytännön ongelmien ratkaisuun sekä uusien ideoiden ja käytäntöjen tuottamiseen ja toteuttamiseen (Ojasalo ym. 2014, 19–20). Toimintatutkimuksessa tapahtuu uuden oppimista ja oivaltamista, jolloin käytännön elämässä tapahtuu muutosta parempaan (Juuti & Puusa 2020).

Tutkimuksellisessa kehittämisprosessissa on tarpeen analysoida ja reflektoida monessa kohdassa tavoitetta ja siihen pyrkimistä ja pääsemistä (Toikko & Rantanen 2009, 83). Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus olivat ohjenuoria siinä, että tutkimus meni koko ajan oikeaan suuntaan eikä lähtenyt harhateille tavoitteeseen nähden. Tämä oli monessa kohdassa haastavaa ja vaati tietoista työtä sekä jatkuvaa reflektointia pysyä tavoitteessa ja tarkoituksessa. Kehittämistyön aiheen ja tavoitteen sisäistäminen ja sen prosessointi vei aikaa ja vaati tekijöiltä intensiivistä ja rakentavaa keskinäistä vuorovaikutusta sekä kokoaikaista reflektointia työn sisällöistä. Kehittäminen muotoutui koko kehittämisprosessin ajan edellisten vaiheiden ja havaintojen perusteella, jolloin kaikkea ei voinutkaan suunnitella tarkasti etukäteen (vrt. Toikko & Rantanen 2009, 30).

Kehittämisessä korostuu toiminnan, ajatustapojen ja kokemusten reflektointi. Toimintatutkimuksessa reflektoinnin kautta yritetään nähdä ja kehittää uudenlaisia toimintatapoja kehityskohteissa. Tähän perustuen toimintatutkimuksessa reflektiivisyys usein mielletään spiraalimaisena kehänä, jossa toiminta, toiminnan havainnointi, reflektointi sekä

uudelleensuunnittelu kiertävät kehää ja seuraavat kehittämisprosessin eri vaiheissa toisi-aan. (Heikkinen 2015, 211–212.) Tässä kehittämistyössä kehittämisprosessin syklisyys näkyi työn alusta loppuun. Teoreettinen viitekehys muotoutui työn tarkoituksen ja tavoitteen pohjalta. Työpajatyöskentelyn aihealueet ja teemat nousivat työn tarkoituksesta ja tavoitteesta, lähdeaineistosta sekä alueellisista opiskeluhoitotyötä ohjaavista Päijät-Hämeen hyvinvointialueen ja Heinolan kaupungin opiskeluhoitosuunnitelmista. Ensimmäisen työpajan tulokset arvioitiin ja reflektoidiin, jotta niistä voitiin muodostaa toisen työpajan työskentelyaiheet ja -tavoitteet. Koko kehittämistyöprosessin ajan kaikkia päätöksiä ja vaiheita peilattiin ja reflektoidiin työn tavoitteisiin ja tarkoitukseen. Työn jatkuvalla arvioinnilla ja reflektoinnilla pyrittiin ymmärtämään ja kehittämään uusia ideoita ja kehittämisehdotuksia (Heikkinen 2015, 211–212).

Työpajatyöskentelymenetelmien valinta tämän kehittämistyön aineistonkeruumenetelmiksi tuntui selvältä ja luontevalta, sillä kehittämistyössä oli tarkoitus vahvistaa erityisesti työhön osallistuneiden opiskelijoiden osallisuuden tunteen kokemusta motivaation ja sitoutumisen näkökulmasta heille tärkeiden asioiden parantamisessa ja kehittämisessä (Toikko & Rantanen 2009, 90–91; Kyrrö 2019, 25). Tässä työssä korostettiin toimintatutkimukselle ominaista yhteiskehittämistä. Yhteiskehittämisessä painotettiin käytännön asioiden yhdessä tekemistä ja edistämistä palveluiden loppukäyttäjien kanssa (Ahlstrand 2019).

Learning Café-työskentelyssä sopiva ryhmäkoko on 4–6 jäsentä (Innokylä). Tämän kehittämistyön työpajatyöskentelyryhmissä oli 4–5 osallistujaa. Fasilitaattorien tulee miettiä tarkasti, miten työskentelyyn varatuissa tiloissa voidaan mahdollistaa monipuolinen työskentely, liikkuvuus ja työrauha. Myös vuorovaikutuksellisen ja luotettavan ilmapiirin luominen on tärkeää. (Sipponen-Damonte 2020.) Työpajatyöskentelyn tila oli suuri ja se mahdollisti väljien pöytäryhmämuodostelmien järjestämisen, millä haluttiin tavoitella pienryhmille omaa rauhaa sekä luottamuksellisen ilmapiirin mahdollistumista. Ennen kummankin työpajatyöskentelyn aloittamista yhteisellä toiminnallisella kevennysharjoitteella sekä tarjoilulla tavoiteltiin vapautumista ja rentoutumista. Rentouttavalla taustamusiikilla ennen työskentelyn aloittamista olisi voinut myös tukea vapaan ja luottamuksellisen ilmapiirin syntyä (Sipponen-Damonte 2020).

Kehittämistyön tekijät miettivät etukäteisuhkana sitä, jos työpajoihin ei saataisi tarpeeksi tai ylipäätään yhtään opiskelijaa mukaan, koska työpajoissa haluttiin saada erityisesti nuorten ääni kuuluville. Tämän eteen tehtiin paljon työtä, mutta lopulta mukaan tulleiden opiskelijoiden määrä yllätti kehittämistyön tekijät positiivisesti, sillä edellisenä päivänä ennen työpajoja yhdenkään opiskelijan tulo oli vielä epävarmaa. Opiskelijoiden numeraalinen määrä (7–8 opiskelijaa, 11 työntekijää) oli kuitenkin sopuoinnussa työpajoihin osallistuneiden

työntekijöiden kanssa, vaikka alun pitäen tavoitteena oli saada työpajoihin enemmän opiskelijoita mukaan. Ihanteellista olisi ollut, jos opiskelijoita olisi ollut saman verran tai jopa enemmän kuin työntekijöitä opiskelijoiden osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta. On tärkeää pohtia, millaista työskentelyä ja kehittämisideoiden esiintuomista työpajoissa olisi ollut, jos opiskelijoita olisi ollut jopa enemmän kuin työntekijöitä? Olisivatko nuoret tällöin uskaltaneet rohkeammin tuoda esille kehittämisideoitaan ja toiveitaan opiskelutarkeensa ja hyvinvointiinsa liittyen? Tai vastaavasti, olisivatko kehittämistyön tulokset olleet erilaiset, jos työpajat olisivat olleet erilliset työntekijöille sekä opiskelijoille?

Yhteiskehittämisen periaatteiden sekä kehittämisideoiden syntymisen kannalta oli tärkeää, että fasilitaattorit muodostivat työpajatyöskentelyryhmät niin, että jokaisessa pöytäryhmässä oli sekä työntekijöitä että opiskelijoita, jotta kaikki kuulisivat toistensa ajatuksia ja mielipiteitä (Ahlstrand 2020; Kauppinen ym. 2020, 5, 7.) Fasilitaattorien tavoitteena oli rakentaa ja ylläpitää turvallista ja osallistavaa ilmapiiriä työpajatyöskentelyssä (Sipponen-Damonte 2020). Työntekijät halusivat kuulla opiskelijoiden ajatuksia, ja saada heidät osallisiksi keskusteluun. Fasilitaattorien tehtäväksi jäi ryhmätyöskentelytilanteiden aktiivinen seuranta ja tukeminen tarpeen tullen.

Learning Café-työskentelyssä luottamuksen syntyminen, vuorovaikutteisuus, toiminnallisuus ja työskentelyn visuaalisuus tehostivat ideointia ja toisilta oppimista (Haukijärvi ym. 2014, 39). Toisia huomioivan ja yhteisöllisen työskentelykulttuurin nopea löytyminen helpotti ryhmän yhteisen mielipiteen muodostumista sekä yhteisiä ratkaisuja (Innokylä). Toisella työpajakerralla ryhmäytyminen ja alkuun pääseminen oli jo helpompaa, vaikka pöytäryhmien jäsenet eivät olleetkaan samoja.

Learning Café-työskentelyssä kierrettiin neljässä eri pöydässä (4 x 15 min.), mikä oli fasilitaattorien näkökulmasta havaittuna enimmäismäärä jaksamisen ja kiinnostuksen säilymiseksi. Pöytäkunnilla ei ollut nimettyä johtajaa, vaikka se nähdäänkin tärkeänä, jotta työskentely ei lopahda tai lähde harhateille (Haukijärvi ym. 2014, 39). Fasilitaattorit eivät halunneet pöytäkunnille johtajia, jotta kaikilla ryhmän jäsenillä olisi tasapuolinen mahdollisuus osallistua kaikkien pöytäteemojen työskentelyyn. Jokaisesta ryhmästä löytyi yksi tai useampi muodollinen johtaja, joka piti huolta työskentelyn edistymisestä ja asiassa pysymisestä.

Työpajatyöskentelyn suunnittelussa korostuu tarkka aikataulutus. Aikaa on hyvä varata riittävästi työskentelyn alustukseen sekä sulkemiseen (Sipponen-Damonte 2020.) Työpajoihin suunniteltu aikataulutus oli riittävä ja kehittämistyön tekijät pitivät fasilitaattoreina kiinni aikataulussa pysymisestä nimeämällä etukäteen toisen fasilitaattoreista vastaamaan aikataulutuksesta. Fasilitaattoreilla oli alusta asti syvä luottamus ryhmien taitoon ideoida itse

kehitettävät asiat, käytäntöön soveltuvat toimintatavat sekä tekemään yhteisymmärryksessä näistä omat päätökset (Sipponen-Damonte 2020). Tässä kehittämistyössä käytettyjen työpajatyöskentelymenetelmien käyttöä on jatkettu Lyseonmäen koulun kehittämistyössä tämän lukuvuoden aikana.

Lopuksi arvioitiin vielä kehittämistyön johdonmukaisuuden, vuorovaikutuksen sekä sitoutumisen onnistumista (Ojasalo ym. 2014, 47). Kehittämistyöprosessin johdonmukaisessa etenemisessä oli haasteita ja se hankaloitti monessa kohdassa opinnäytetyöraportin johdonmukaista kerrontaa kehittämistyöprosessista. Toimintatutkimukseen kuuluva prosessimaisuus vaikuttaa kehittämistyön kulkuun (Toikko & Rantanen 2009, 30; Heikkinen 2015, 211–212). Vaikka kehittämistyön tekijät tämän tiedostivatkin ja oppivat paljon uutta koko kehittämisprosessista, työn eri vaiheet, takapakit sekä uudelleensuunnittelu tuntuivat monessa kohdassa raskaalta. Kehittämistyöhön sitoutumista ja orientoitumista vaikeuttivat kehittämistyöprosessin monet pitkät tauot. Kehittämistyön tekeminen työn ohella tuntui vaativalta ja taukojen pitämisen jälkeen työn uudelleen aloittamiseen ja siihen sisään pääsemiseen meni aikaa. Kehittämistyöhön sitoutumista helpotti ja tuki kehittämistyön tekijöiden keskinäinen hyvä ja kannustava vuorovaikutus, sillä vuorovaikutuksen onnistumisella on merkitystä kehittämistyön tuloksiin sekä tekijöiden oppimiseen ja hyvinvointiin (Laajalahti 2014, 326–327).

9.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on asettanut määrittelyt tieteellisen tutkimuksen eettisiin lähtökohtiin ja ohjeistuksiin. Sen mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Tutkijan on huolehdittava koko tutkimuksen ajan hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta erilaisten hyvien tieteellisten menettelytapojen avulla. Näihin sisältyy muun muassa tarvittavien lupien ja suostumusten hankkiminen ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden turvallisuuden huomioiminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11–13.)

Ihmisiin kohdistuvissa tieteellisissä tutkimuksissa on aina noudatettava tutkimuksen eettisiä periaatteita, joissa painotetaan tutkimukseen osallistuvien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Osallistuminen tutkimukseen tulee olla vapaaehtoista. Osallistujalle tulee antaa selkeä kuva tutkimuksen lähtökohdista, tarkoituksesta sekä siitä, miten tutkimuksessa kerättävää aineistoa käytetään. (Kohonen ym. 2019, 5,7.) Jos tutkimukseen osallistuu alaikäisiä, täytyy tutkijan pitää huolta siitä, että edellä mainitut asiat esitetään alaikäisille ymmärrettävällä tavalla. Jos tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja eikä dokumentoinnissa käytetä videointia, riittää, että alaikäisten huoltajia on informoitu tutkimukseen osallistumisesta. (Kohonen ym. 2019, 9–10.)

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tutkimustyön eettisyys ja avoimuus varmistettiin huolehtimalla tutkimuslupien hankinnasta ja tiedottamalla osallistujia kehittämistyön lähtökohdista ja tavoitteista. Koska kehittämistyöpajoihin osallistui alaikäisiä opiskelijoita, kiinnitettiin huomiota siihen, että kehittämistyöhön liittyvät asiat kerrottiin heidän ikätasonsa huomioon ottaen. Alaikäisten osallistujien huoltajia tiedotettiin työpajoihin osallistumisesta ja siihen liittyvästä tutkimustyöstä.

Tämän kehittämistyön keskiössä oli yhteisöllisen opiskeluhuollon toimintatapojen yhteiskehittäminen. Osallistujia oli tiedotettu, että dokumentointi keskittyy yhteiskehittämisellä syn-tyneisiin ideoihin. Koko tutkimusprosessin ajan painotettiin osallistujien anonyymiutta eikä missään vaiheessa tutkimusprosessia kerätty osallistujien henkilötietoja.

Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Luotettavuus varmistetaan kehittämistyössä kehittämistehtävien oikeanlaisella laatimisella eli tutkimalla vain kehittämistehtäviin liittyviä asioita ja ilmiöitä sekä oikeanlaisilla tutkimus- ja kehittämismenetelmien käytöllä. (Kananen 2014, 125.) Luotettavuutta parantaa tekijöiden totuudenmukainen kuvailu kehittämistyön toteuttamisen vaiheista. Tässä tulee ottaa huomioon kaikki tutkimukseen mahdollisesti vaikuttavat seikat, kuten olosuhteet ja paikat, joissa kehittämistyö on toteutettu. Lisäksi tutkijan on tärkeää harjoittaa itsearviointia koko tutkimustyön ajan. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Luotettavuuden lisäämiseksi tässä raportissa kuvattiin selkeästi kehittämistyön eri vaiheet ja toteutukseen vaikuttaneet asiat. Tämän kehittämistyön luotettavuutta voi heikentää se, että kehittämistyön tekijät eivät tehneet työpajatyöskentelystä ja siihen liittyvistä havainnoista kirjallisia muistiinpanoja, koska se olisi vaikeuttanut fasilitaattorina olemista. Kaikki havainnot olivat tekijöiden oman muistin ja työpajoissa tuotettujen materiaalien (fläppitaulupaperit) varassa. Tämän vuoksi aineiston analyysivaihe täytyi tehdä mahdollisimman pian työpajatyöskentelyiden jälkeen. Jonkinlaisen oppimispäiväkirjan pitäminen koko kehittämistyön ajan olisi ollut työn luotettavuuden ja reflektoinnin vahvistamisen kannalta tärkeää. Kehittämistyön ajan työn etenemistä kuitenkin reflektointiin kehittämistyön tekijöiden välisessä hyvässä ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa ja tekijöiden omaa toimintaa arvioitiin suhteessa tutkimustuloksiin.

Toimintatutkimuksessa tulosten yleistettävyyden pohjautuu perusteelliseen tulosten, menetelmien ja aineistonkeruun dokumentointiin, koska tulosten siirrettävyyttä tarkastellaan tutkimuksen alkutilanteen sekä dokumentoinnin kautta. Tieteellisen kehittämistoiminnan luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin pohjalta. Tutkimuksen validiteetilla (pätevyys) tarkoitetaan oikeiden asioiden tutkimista. Tutkimus- ja kehittämistyö on pätevä, kun se on hyvin suunniteltu, siinä on käytetty sopivia tutkimus- ja kehittämismenetelmiä ja analyysivaihe on tehty luotettavasti. Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen

pysyvyyttä eli tutkimustulokset pitäisi olla yhteneväiset toistettaessa tutkimus. (Kananen 2014, 126.) Toimintatutkimuksessa ei korosteta yleistettävyyttä tai siirrettävyyttä ja tulokset ovat päteviä vain kyseessä olevaan tutkimukseen (Kananen 2014, 134). On tärkeää ymmärtää ihmisiä tutkittaessa, että ihmisen käytökseen vaikuttaa suuresti tutkimustilanne ja sen eroavaisuudet. Näin ollen on melko mahdotonta saada täysin samat tulokset kahden eri tutkijan havainnoilla tai saman tutkijan erilaisilla tutkimusmenetelmillä toistettaessa tutkimus. (Aaltio & Puusa 2020.)

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö kohdistui tiettyyn ympäristöön, ja kehittämistyön tuloksiin vaikuttivat kyseisen ympäristön toimintatavat ja –kulttuuri. Tästä syystä kehittämistyön tuloksista ei voida tehdä laajoja yleistyksiä ja toisessa ympäristössä tutkimustulokset olisivat erilaisia. Opinnäytetyöraportissa on pyritty kuvailemaan tarkasti kehittämistyön toimintaympäristö sekä siihen vaikuttavat säädökset, jotta lukija voi arvioida missä tilanteissa tulokset ovat hyödynnettävissä. Siirrettävyyttä voidaan tulkita vain, jos tutkimuksen lähtötilanne on riittävän tarkasti kuvattu, jolloin on mahdollista päätellä, millaisiin tilanteisiin tulokset ovat siirrettävissä. (Kananen 2014, 134–135).

Kananen (2014, 131) esittää Mäkelän (1990) tutkimukseen viitaten laadullisen tutkimuksen arviointiperusteiksi aineiston riittävyttä, kattavuutta, arvioitavuutta sekä toistettavuutta. Aineisto on kattava, kun aineiston määrä on tarpeeksi suuri analyysiin ja siitä johdetuttuihin tulkintoihin nähden. Kehittämistyön tekijät arvioivat kriittisesti koko kehittämistyöprosessin ajan, onko työn aineisto riittävän suuri kehittämistyön luotettavuuden kannalta. Tuloksia kirjoittaessa kehittämistyön tekijät arvioivat aineiston suuruuden kuitenkin riittäväksi ja kattavaksi, koska aineistosta pystyttiin analyysin ja johtopäätösten kautta nostamaan tarkkoja kehitysehdotuksia. Aineiston tulokset olivat myös hyvin samansuuntaiset aiempiin tutkimuksiin peilattuna (esimerkiksi Konu 2002; Janhunen 2013; Perälä ym. 2015; Leskisenoja 2016 ja Ulmanen 2017). Aineiston analyysivaiheessa pyrittiin löytämään toimivimmat analyysimenetelmät ja kuvaamaan yksityiskohtaisesti analyysin eri vaiheita. Analyysivaiheen kuvaamisessa hyödynnettiin taulukoita ja aineiston suoria lainauksia, jotka selkeyttävät lukijalle tutkimusprosessin kulkua ja aineiston kattavuutta.

Laadullisen tutkimuksen arviointiperusteena käytetään myös uskottavuutta. Tutkimuksen uskottavuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin tutkimukseen osallistuneet tai jokin tiedeyhteisö uskovat tutkimustulokset ja koko kirjoitetun tutkimusraportin oikeiksi, todellisiksi ja riittävän tieteellisesti kirjoitetuksi. (Aaltio & Puusa 2020.) Tämä kehittämistyö oli yhteiskehittämistä, jossa osallistujat olivat tiiviisti mukana tuottamassa aineistoa. Tämä tukee tulosten uskottavuutta kehittämistyöhön osallistuneiden kannalta.

Triangulaation (monimenetelmällisyys) katsotaan lisäävän myös tutkimuksen luotettavuutta. Useampaa tutkimusmenetelmää käyttämällä pyritään vahvistamaan aineiston analyysissa perusteellisempaa aineiston tulkintaa. (Kananen 2014, 135; Aaltio & Puusa 2020.) Kehittämistyössä käytettiin luotettavuuden arvioinnissa menetelmätriangulaatiota, jolla tarkoitetaan useiden eri tiedonhankintamenetelmien käyttämistä luotettavuuden parantamiseksi (Aaltio & Puusa 2020). Tutkimusaineisto kerättiin työpajoista Learning cafe- ja arviointimatriisimenetelmiä käyttäen. Tämän lisäksi tutkimusaineistona käytettiin Lyseonmäen koulun tekemää Forms-kyselyä huoltajille kouluhyvinvoinnin kehittämistä. Kyselyaineistoa haluttiin hyödyntää kehittämistyössä lisämateriaalina aineiston tulkinnassa ja mahdollisimman luotettavien tutkimustulosten saamiseksi. Tämän kehittämistyön tutkimusaineisto oli monipuolisesti kerätty. Myös kehittämistyön teoreettinen viitekehys muodostettiin monipuolisista tutkimuslähteistä. Kehittämistyön tekijät halusivat panostaa ulkomaalaisten lähteiden etsimiseen. Teoreettisessa viitekehyksessä käytettiin melko paljon ulkomaalaisia lähteitä. Nämä kaikki asiat lisäsivät kehittämistyön luotettavuutta.

Triangulaation käyttö voi parhaimmillaan paljastaa tutkijalle mahdolliset virheet tiedonkeruussa ja analyysivaiheessa, koska eri tutkimusmenetelmät voivat tuoda esiin keskenään ristiriitaisia tuloksia. Toisaalta on myös tärkeää ymmärtää, että eri aineistonkeruumenetelmät itsessään voivat tuottaa erilaisia tutkimustuloksia. (Kananen 2014, 136.) Tässä kehittämistyössä erilaiset tutkimusmenetelmät toivat esiin hyvin samankaltaisia tutkimustuloksia. Ristiriitaisia tutkimustuloksia ei havaittu.

Kehittämistyössä käytettiin luotettavuuden arvioinnin parantamiseksi myös aineistotriangulaatiota, jossa nähdään tärkeäksi monipuolinen teoreettisen tiedon ja aiempien tutkimustulosten esiintuominen, hyödyntäminen ja vertaaminen uuden tutkimuksen tulosten tarkastelussa (Aaltio & Puusa 2020). Tulosten tarkastelussa tämän kehittämistyön tuloksia verrattiin suhteessa aiempien vastaavien tutkimusten tuloksiin ja teoreettiseen tietopohjaan tieteellisesti ja monipuolisesti reflektoiden.

Tutkimuksen luotettavuudessa arvioidaan myös tutkijan objektiivisuutta. Tutkimuksen tulokset saavat nousta vain aineistosta. Tutkijan omat mielipiteet eivät saa näkyä tutkimustuloksissa. Laadullisessa tutkimuksessa voi olla monia tulkintoja, jolloin se ei voi olla täysin objektiivinen. Myös tutkija tuo tutkimukseensa aina oman persoonansa. Objektiivisuuteen voi kuitenkin vaikuttaa erilaisilla tutkimusprosessiin kuuluvilla valinnoilla (aineistonkeruumenetelmät, aineistonkeruuseen osallistuvat tutkittavat ja analyysimenetelmät). Tutkijan tiedoilla, koulutuksella, kokemuksella ja osaamisella on merkitystä tutkimusprosessiin ja objektiivisuuteen. (Kananen 2014, 136.) Aineiston keruussa varmistettiin objektiivisuus niin, että kehittämistyön tekijät ottivat fasilitaattorin roolin kehittämistyöpajoissa ja ohjasivat

osallistujia itse tuottamaan aineistoa. Näin tekijät välttivät omien mielipiteiden näkymisen tutkimustuloksissa. Aineistonkeruumenetelmien ja aineiston keruuseen osallistuneiden tutkittavien valintaan vaikutti kehittämistyön tekijöiden asiantuntemus ja kokemus opiskeluhuoltotyöstä. Nämä valinnat tehtiin sen perusteella, mitä asioita tekijät kokivat tärkeimmiksi tutkimuksellisen kehittämistyön aineistonkeruun ja koko työn luotettavuuden kannalta. Johdopäätöksissä kehittämistyön tuloksia peilattiin ainoastaan teoreettiseen tietopohjaan sekä aiempiin tutkimuksiin.

9.3 Hyödynnettävyys ja jatkokehittämisisideat

Kehittämistyön viimeisessä vaiheessa tulee arvioida, miten kehittämistyön tuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää ja miten niiden levitys toteutetaan (Salonen ym. 2017, 67). Kehittämistyön tuloksena syntyi monia toimintamalleja ja – tapoja yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön toteuttamiselle Heinolan kaupungin Lyseonmäen koululla. Kehittämistyössä syntyneet tulokset koottiin digitaaliseen esitykseen (liite 2), joka jaetaan Heinolan kaupungin Lyseonmäen koulun opetushenkilöstölle sekä opiskeluhuollon työntekijöille. Koontia voidaan hyödyntää yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön suunnittelussa. Jo työpajojen aikana osa kehittämistyössä nousseista ideoista nostettiin esiin ja niitä hyödynnettiin kohdeorganisaation toiminnassa. Kehittämistyön loppuraportti toimitetaan Heinolan kaupungin opetuksen järjestäjälle, Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhuollon johdolle ja kehittämistyössä mukana olleille. Loppuraportti julkaistaan Theseus-järjestelmässä, josta se on vapaasti luettavissa ja hyödynnettävissä.

Kehittämistyön keskiössä oli myös opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen. Työpajoihin osallistuneet kokivat, että kehittämistyössä hyödynnetyt toiminnalliset menetelmät tukivat opiskelijoiden osallisuutta kehittämistyössä (toisen työpajan loppukysely). Osallisuuden vahvistaminen vaatii toimivia menetelmiä, mutta myös yleistä arvokeskustelua siitä, mitä osallisuudella tavoitellaan ja millä keinoin varmistetaan se, että jokainen opiskelija saa halutessaan tuoda mielipiteensä esille (Aulanko 2017, 102–103). Kehittämistyön avulla kohdeorganisaatio sai mallinnusta siitä, miten opiskelijoiden osallisuutta voidaan vahvistaa koulun toimintojen suunnittelussa.

Kehittämistyössä syntyneet toimintamallit ja – tavat pohjautuvat valtakunnallisiin yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön suosituksiin, joten niitä voidaan hyödyntää yleisesti peruskoulujen yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä. Kehittämistyön aihe on ollut ajankohtainen, koska 1.8.2023 tulleen lakimuutoksen myötä opetuksen järjestäjiä veloitetaan vahvistamaan kouluopissaolojen seurantaa, ehkäisyä ja puuttumista (Perusopetuslaki 1998/628 26§). Päijät-Hämeen poissaolojen puuttumisen mallissa korostetaan kouluun kiinnittymisen tukemista yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön käytännöillä (Päijät-Hämeen poissaoloihin puuttumisen

malli). Kehittämistyön tulokset tuovat poissaolojen puuttumisen malliin konkreettisia toteutamiskeinoja, joiden avulla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä, kouluun kiinnittymistä ja opiskelijoiden hyvinvointia. Tulosten levittämistä koko Päijät-Hämeen hyvinvointialueelle on pohdittu ja kehittämistyön toteuttajilta on toivottu tulosten esittämistä Päijät-Hämeen opiskeluhoitoyhtiön työntekijöille.

Kehittämistyössä luotujen toimintamallien avulla tuotiin näkyville kohdeorganisaation yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamistavat. Aiemmissa tutkimuksissa (Salmela 2019, Rounikko 2021) on noussut esille, että koulu-yhteisöissä ei ole selkeää kuvaa yhteisöllisen opiskeluhoitoyhtiön toteuttamisesta ja vastuunjaosta. Kehittämistyön kaltaisella yhteiskehittämisen mallilla saadaan näkyväksi koulu-yhteisön yhteisöllinen työ ja päästään yhdessä toimijoiden kanssa kehittämään yhteisöllistä työtä eteenpäin. Kehittämistyön tekijät suosittelevat jokaiseen koulu-yhteisöön yhteisöllisen työn tarkastelua yhteiskehittämisen keinoin.

Kehittämistyön jälkeisessä seuraavassa vaiheessa on tärkeää, että yhteisöllisen opiskeluhoitoyhtiön kehittämistyö jatkuu kohdeorganisaatiossa ja kehittämistyössä nousseet toimintatavat ja -käytännöt juurrutetaan koulun toimintakulttuuriin. Koulun kaikkeen kehittämistyöhön on tärkeää ottaa opiskelijat ja hoitajat aktiivisesti mukaan ja tuoda näkyvästi esille, miten heiltä nousseita ideoita ja ajatuksia on hyödynnetty.

Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö on kaikkien koulussa työskentelevien vastuulla. Tässä kehittämistyössä vahvistettiin koulun opiskeluhoitoyhtiön ja opiskelijoiden osallisuutta yhteisöllisen opiskeluhoitoyhtiön suunnittelussa. Nostetut toimintamallit ja -tavat koskettavat kuitenkin myös koulun muuta henkilökuntaa, kuten opettajia ja ohjaajia. Muutokseen on helpompi lähteä mukaan, jos sen kehittämisessä on saanut itse olla mukana. Jatkokehittämisehdotuksena onkin opettajien ja ohjaajien aktivointi yhteisölliseen opiskeluhoitoyhtiöhön ja koulun toimintakulttuurin kehittämiseen.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus Oy. Viitattu 29.10.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>

Ahlstrand, A. 2019. Osallistamisesta osallisuuteen – hyviä käytäntöjä yhdessä kehittäen. Hiiltä ja timanttia. Opettajat pedagogiikan rajapinnoilla. Metropolia. Julkaistu 4.10.2019. Viitattu 4.3.2023. Saatavissa <https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia/2019/10/04/osallistamisesta-osallisuuteen-hyvia-kaytantoja-yhdessa-kehittaen/>

Alhonen, M. & Iloranta R. 2021. Palvelumuotoilun menetelmiä ja työkaluja arkeen. Haaga-Helia. Viitattu 24.3.2023. Saatavissa <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/502561/sun-3amk-palvelumuotoiluopas.pdf>.

Alanko, A. 2016. Osallisuuden paikat koulussa. Teoksessa Kallio, K., Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, M. (toim.). Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 106.(55–72). Viitattu 24.3.2023. Saatavissa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/missa_lapsuutta_tehdaan.pdf.

Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma 2024–2025. Viitattu 21.2.2024. Saatavissa https://paijat-sote.fi/wp-content/uploads/2024/01/paijat_hameen_alueellinen_opiskeluhoitosuunnitelma_liitteineen.pdf.

Autio E. (toim.) 2018. Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.12.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137331/URN_ISBN_978-952-343-230-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Dupper, D. R. 2013. School bullying: New perspectives on a growing problem. New York: Oxford University Press.

From, K. & Koppinen, M - L. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. Koulun sosiaalityö osana opiskelijahuoltoa. Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2017. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 362–376.

Haravuori, H., Muinonen, E., Kanste, O. & Marttunen, M. 2017. Mielenterveys- ja päihdetöiden menetelmät opiskeluterveydenhuollossa: Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin.

Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 6.1.2024. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131873/URN_ISBN_978-952-302-722-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Haukijärvi, N., Kangas, A., Knuutila, H., Leino-Richert, E. & Teirasvuo, N. 2014. Tavoitteena aktiivinen ja työelämälähtöinen oppiminen. Käytännön opetusmenetelmiä opiskelija- ja työelämälähtöiseen opetukseen ja koulutukseen. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 91. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.3.2023. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522165107.pdf>

Heikkinen, H.L.T. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 204–219.

Heinolan kaupunki. 2023. Lyseonmäen koulu. Viitattu 19.3.2023. Saatavissa <https://www.heinola.fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/koulut/lyseonmaen-koulu/>

Heinolan kaupungin opiskeluhuoltosuunnitelma 2023. Viitattu 2.3.2024. Saatavissa <https://www.heinola.fi/wp-content/uploads/2023/10/opiskeluhuoltosuunnitelma-julkisen.pdf>.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2017. Yhteiskehittäminen uudenlaisen vastavuoroisuuden viritäjänä. Teoksessa: Pohjola, A., Kairala, M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim.) 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 110–120.

Hietanen, K., Ylitalo, M., Keloneva, E. & Kangas, H. Vanhempien toimijuus ja osallisuus koulussa. Teoksessa Lakkala S., Kangas H. & Pulju M. 2014. Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 75–98. Viitattu 31.7.2023. Saatavissa [Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua pdfA.pdf \(ulapland.fi\)](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos: Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.3.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Autio, E. & Palmqvist, R. 2018. Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Jahnukainen, J. & Laitinen, K. 2021. Voimavarana yhteistyö. Opiskeluhoitopalvelujen seuranta. OPA 2020 perusopetus. Raportti 4/2021. THL. Viitattu 18.3.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142566/URN_ISBN_978-952-343-654-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Jahnukainen, J. & Laitinen, K. 2022. Kohti yhteistä työtä hyvinvointialueilla. Opiskeluhoitopalvelujen seuranta. OPA 2022 perusopetus. Raportti 11/2022. THL. Viitattu 7.12.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145353/URN_ISBN_978-952-343-931-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hurre, T., Santalahti, P., Anttila, N. & Björklund, K. Mielenterveyden ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistämisen menetelmät ja käytännöt peruskouluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 5, maaliskuu 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Viitattu 30.9.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125821/URN_ISBN_978-952-302-038-2.pdf

Ideapakka. 2021. Mitä fasilitointi on? Viitattu 3.1.2024. Saatavissa <https://ideapakka.fi/blogi/mita-fasilitointi-on/>

Innokylä. Learning cafe eli oppimiskahvila. Viitattu 19.3.2023. Saatavissa <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/learning-cafe-eli-oppimiskahvila>

Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 27.6.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Janhunen, K-M. 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Jones M-A. & Bubb. 2021. Student voice to improve schools: Perspectives from students, teachers, and leaders in 'perfect' conditions. Viitattu 27.10.2023. Saatavissa <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1365480219901064>.

Juuti, P. & Puusa, A. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa: Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 24.10.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kauppinen, S., Kesäniemi, E., Luojus, S., Peeter, L., Lönn, N., Pääkkönen, J. & Hult, T. 2020. Tarpeesta ratkaisuksi – yhteiskehittämisen opas sosiaali- ja terveydenhuollossa. Forum Virium Helsinki ja Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 29.10.2023. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/355342/Forum%20Viriumin%20ja%20Laurean%20yhteisjulkaisu_Tarpeesta%20ratkaisuksi.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kiilakoski, T. 2017. Osallisuuden ovimatot ja lasikatot: Yläkoululaisten näkemyksiä osallisuudesta ja sen rajoista. Diak työelämä. Viitattu 27.6.2023. Saatavissa [DIAK työelämä 10.indd \(theseus.fi\)](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/355342/DIAK_tyoelama_10.indd)

Kohonen, I., Kuula, A. & Spoof, S. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden ennakoarvointi Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 19.3.2023. Saatavissa https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvointin_ohje_2020.pdf.

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Korkiamäki R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten välisissä vertaissuhteissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 17.12.2023. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kulmalainen T. 2015. Tyttöjen kaverisuosio - Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 17.12.2023. Saatavissa https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/14932/urn_isbn_978-952-61-1753-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Kysely Lyseonmäen koulun huoltajille kouluhyvinvoinnin vahvistamisesta. 2023.

Kyyrö, R. 2019. Yhteiskehittäminen lastensuojelun perhekuntoutusyksikössä – verkkosivuston kehittäminen. YAMK-opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.3.2023. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/167890/Kyyr%c3%b6_Reetta_ONT05_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Laajalahti, A. 2014. Vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen tutkijoiden työssä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 17.3.2024. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43093/978-951-39-5618-9_vaitos29032014.pdf?sequence=1

Lahtinen, N. & Haanpää, S. Oppilashuolto perusopetuksessa – Näkökulmia moniammatillisen yhteistyön toimivuuteen. Teoksessa: Hakalehto, S. (toim.) 2015. Lapsen oikeudet koulussa. Helsinki: Kauppakamari, s. 132–168.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta 1329 / 2014. Julkaistu 30.12.2014. Viitattu 13.12.2023. Saatavissa <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141329>

Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 377 / 2022. Julkaistu 25.5.2022. Viitattu 4.3.2023. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220377>

Lindblom, J., Kampman, M., Ojala, T. & Solantaus, T. Yhteispelin tieteellinen perusta. Teoksessa: Kampman, M., Anttila, N., Ojala, T., Santalahti, P., Solantaus, T., Harjunmaa, A., . . . Heikkilä, H. 2015. Yhteispeli koulussa: Opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, s. 221–240. Viitattu 30.9.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129900/URN_ISBN_978-952-302-586-8.pdf

Leskisenoja, E. 2016. Vuosi koulua, vuosi iloa: PERMA-teoriaan pohjautuvat luokkakäytännöt kouluilun edistäjinä. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 13.12.2023. Saatavissa https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62568/Leskisenoja_Eliisa_ActaE198_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Mahkonen, S. 2015. Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Markkanen, E-L. 2023. Huoltajat ovat usein epätietoisia koulun toimintatavoista oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja poissaoloihin puuttumiseksi. Viitattu 31.7.2023. Saatavissa https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_tiivistelma%CC%88t_15_2023.pdf.

Markkanen, E-L. & Pusa, A-M. 2023. Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi: Arvioinnin lopporaportti. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 7.1.2024. Saatavissa https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_2023.pdf

Mertaniemi, R. 2018. Vanhempien barometri 2018. Viitattu 31.7.2023. Saatavissa [VANHEMPIEN BAROMETRI 2018 \(emessukeskus.com\)](https://www.emessukeskus.com/vanhempien-barometri-2018)

- Niemi, K. 2021. 'The best guess for the future?': Teachers' adaptation to open and flexible learning environments in Finland. *Education Inquiry*, 12(3), 282–300. Viitattu 17.12.2023. Saatavissa <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20004508.2020.1816371>
- OECD. 2021. Survey on social and emotional skills (SSES): Helsinki (Finland). Viitattu 7.1.2024. Saatavissa <https://www.oecd.org/education/cei/social-emotional-skills-study/sses-helsinki-report.pdf>
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 5.3.2023. Saatavissa <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/429108>.
- Opetushallitus. 2023a. Opiskeluhoolto. Yhteisöllinen opiskeluhoolto. Viitattu 30.11.2023. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto>
- Opetushallitus. 2023b. Väkivallan määrittely ja lainsäädäntö. Viitattu 30.9.2023. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vakivallan-maarittely-ja-lainsaadanto>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö a. Sitouttava koulu yhteisötyö. Viitattu 11.11.2023. Saatavissa <https://okm.fi/sitouttava-koulu yhteisotyo>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö b. Valtion erityisavustus yhteisöllisen opiskeluhoollotyön vahvistamiseen. Viitattu 18.3. 2023. Saatavissa <https://okm.fi/-/valtion-erityisavustus-yhteisollisen-opiskeluhoollon-vahvistamiseen-ja-kehittamiseen-esi-ja-perusopetuksessa-seka-luki-oissa-ja-ammattillisissa-oppilaitoksissa-vuodelle-2023>.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Julkaistu 30.12.2013. Viitattu 4.3.2023. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287#Pidm45949346099680>.
- Perusopetuslaki 1998/628. Julkaistu 21.8.1998. Viitattu 11.11.2023. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P26>.
- Perälä, M-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, M., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö, P-M. 2015. Monialainen opiskeluhoolto ja sen johtaminen. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 4.3.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126938/Monialainen_opiskeluhoolto_Opas36.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Petranen, S., Pietinen, H. & Saukko L. 2019. Hyvinvoiva koulu yhteisö – kaikkien vastuulla. Yhteisöllisen oppilashuollon toteutuminen Etelä-Karjalassa. Saimaan Ammattikorkeakoulu.

YAMK opinnäytetyö. Viitattu 22.10.2023. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/261255/Petranen_Pietinen_Saukko.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Puusa, A. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa: Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 24.10.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://www.e-library.com/reader/9789523456167>

Päijät-Hämeen poissaolojen puuttumisen malli. Viitattu 27.2.2024. Saatavissa https://peda.net/alueet/paijathame/perusopetuksen-sitouttava-kouluoyhteisotyopaijat-hameen-poissaoloihin-puuttumisen-malli:file/download/83498b3042d19fc3aca8a397b5ed4724d370fab6/paijat_hameen_poissaoloihin_puuttumisen_malli_UUSIN.pdf.

Rautava, M. & Laitinen, K. Käytännön kehittämissimerkkejä opiskeluhollosta. Teoksessa: Hietanen – Peltola, M., Rautava, M., Laitinen, K. & Autio, E. (toim.) 2019. Kohtaaminen keskiössä – Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluholloin palveluissa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos, 60–68. Viitattu 2.8.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137983/URN_ISBN_978-952-343-307-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Roos, P., Nätyinki, H., Javanainen, H., Koivisto, P., Anttinen, M., Varttinen, P. & Rintakorpi, K. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. 2. korjattu painos. Nokia: Piia Roos Oy.

Rounikko, S. 2021. Yhteisöllistä oppilashuoltoa vai oppilaista huolehtimista yhdessä. Tampereen yliopisto. Pro gradu - tutkielma. Viitattu 18.3.2023. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/131146/RounikkoSusanne.pdf?sequence=2>.

Rumpu, N., Markkanen, E.-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M., Romantschuk, M., & Sainio, M. 2023. Kiusaamisen vastaisten menetelmien arviointi: seitsemän arviointiin valitun menetelmän käytettävyys, juurrutettavuus ja tuloksellisuus. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut / Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 11:2023. Viitattu 11.2.2024. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/92915/KARVI_1123.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salmela, V. 2019. Yhteisöllinen opiskeluholto koulukuraattoreiden näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Pro gradututkielma. Viitattu 18.3.2023. Saatavissa <https://core.ac.uk/download/pdf/288313162.pdf>.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.3.2023. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Satri, J. 2015. Herkkyys ja kiusaaminen. Helsinki: Basam Books.

Sergejeff, J. (toim.) 2023. Yhteisellä koulutiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2023:27. Viitattu 11.11.2023. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165025/OKM_2023_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sipponen-Damonte, M. 2020. Varmuutta fasilitointiin. E-kirja. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 29.12.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789521438783>

Stenvall, Elina. 2018. Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 27.6.2023. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104221/978-952-03-0820-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Stenvall, Elina. 2020. Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 27.6.2023. Saatavissa [Osallisuutta ja osallistumista. Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.valtioneuvosto.fi/osallisuutta-ja-osallistumista-osaa-1-osallisuuden-lahetkohdat-kansallisessa-lapsistrategiassa)

Summanen, A., Rumpu, N. & Huhtanen, M. 2018. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 30.11.2023. Saatavissa https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_0418.pdf

THL. 2022. Tilastoraportti 16/2022. Viitattu 5.3.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144392/Tilastoraportti_Hyvinvoinnin%20ja%20terveyden%20edist%C3%A4minen%20peruskouluissa%20-%20TEA%202021_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Thomas, N. 2007. Towards a theory of children's participation. International journal of children's rights 15:2. 199–218. Viitattu 27.6.2023. Saatavissa <file:///C:/Users/PHH16616316/Downloads/TowardsaTheoryofChildrensParticipation.pdf>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere University Press. Viitattu 14.3.2023. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 21.3.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://www.elibrary.com/reader/9789520400118>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Viitattu 19.2.2024. Saatavissa https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Ulmanen, S. 2017. Miten kiinnittyä kouluun? Oppilaiden näkökulma koulutyöhön kiinnittymisen haasteisiin. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Valli, R. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 16.3.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://www.elibrary.com/reader/9789524516761>

Valli, R. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa: Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 13.3.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://www.elibrary.com/reader/9789524515160>

Valli, R. & Perkkilä, P. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa: Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 13.3.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://www.elibrary.com/reader/9789524515160>

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen T. 2016. Student Engagement in Finnish Lower Secondary School. Väitöskirja. Jyväskylä University Printing House; Jyväskylä. Viitattu 13.12.2023. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51563/978-951-39-6783-3_vai-tos_2110_2016.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Weckström, T., Elovainio, M., Pulkki-Råback, L., Suokas, K., Komulainen, K., Mullola, S., Böckerman, P. & Hakulinen, C. 2023. School achievement in adolescence and the risk of mental disorders in early adulthood: a Finnish nationwide register study. *Molecular Psychiatry* 28, 3104–3110. Viitattu 13.11.2023. Saatavissa <https://www.nature.com/articles/s41380-023-02081-4#article-info>

Widlund, A. 2021. Development of Academic Well-Being During Secondary Education: Relations to Performance, Motivational Beliefs, and Aspirations. E-kirja. Åbo Akademi University. Viitattu 30.9.2023. Saatavissa https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/181702/widlund_anna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Wiss K., Halme N., Hietanen-Peltola M. & Ståhl T. Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena sekä yksilökohtaisessa että yhteisöllisessä työssä. Tutkimuksesta tiiviisti 23, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Viitattu 22.10.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135219/TuTi_Opiskeluhoollon%20tilannekuva_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 2009. Lapsen oikeus tulla kuuluksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Viitattu 24.3.2023. Saatavissa https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000

Liite 1. Työpajarunko

TYÖPAJARUNKO 6.9.2023

1. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen

Tunnetaidot = tunteiden ymmärtämisen ja tunnistamisen taidot itsessä ja toisissa sekä kyky säädellä ja käsitellä omia tunteita

Omien tunteiden säätely edellyttää tunteiden tunnistamisen taitoja. Toisten tunnetilojen tunnistaminen ja ymmärtäminen edellyttää hyviä vuorovaikutustaitoja. Omien tunnetilojen tunnistaminen ja ymmärtäminen kehittyy erityisesti kouluiässä. Sujuva vuorovaikutus perustuu toisten tunteiden tunnistamiseen. Toisten tunteiden ymmärtämisessä on tärkeää osata asettua toisen näkökulmaan. (Lindblom ym. 2015, 225–227.)

Vuorovaikutustaidot = sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa käytettäviä konkreettisia taitoja, joiden oppiminen ja oikea käyttö edellyttää tunnetaitoja, vastuullisuutta, toisia kunnioittavaa käyttäytymistä ja toimintaa sekä riittävästi eri tilanteisiin sopivia opittuja toimintamalleja. Lapsi oppii näitä toimintamalleja omakohtaisesti koetuissa vuorovaikutustilanteissa, havainnoimalla toisten lasten välistä vuorovaikutusta tai havainnoimalla aikuisten toimintaa. (Lindblom ym. 2015, 230–231.) **Hyviä vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi, kuunteleminen, kertominen, vuorottelu, neuvottelu, avun pyytäminen, toisen kunnioittaminen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen (Huurre ym. 2015, 1).**

Learning cafe – piste 1:

Miten luokassani ja koulussani on toteutunut tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen ja edistäminen?

Millä uusilla konkreettisilla keinoilla tunne- ja vuorovaikutustaitoja voisi vahvistaa Lyskalla?

- **Esim. yhteenkuuluvuuden, luokan työrauhan tai myönteisen keskustelukulttuurin vahvistaminen**

2. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja vähentäminen

Koulukiusaaminen = oppilas joutuu yhden tai useamman muun oppilaan toistuvan loukkaamisen, vahingoittamisen ja / tai syrjimisen kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Kiusaaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä, haukkumista ja pilkkaamista, yksin jättämistä, ilkeitä puheita takanapäin tai mitä tahansa sellaista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista. Se merkitsee usein myös uhrin eristämistä luokan, ryhmän tai virtuaaliryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön suhteessa kiusaajaan. (MLL.)

Väkivalta = vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että se kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään. Väkivalta johtaa tai voi johtaa vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen tai kuolemaan. Väkivallan teko voi olla fyysinen, henkinen tai seksuaalinen. (OPH 2023.)

Häirintä = käyttäytymistä, joka loukkaa tarkoituksellisesti henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa (esim. halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiiirin luominen) (Yhdenvertaisuusvaltuutettu).

Learning cafe – piste 2:

Miten luokassani ja koulussani puututaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään ja miten näitä ehkäistään?

Millä uusilla konkreettisilla keinoilla kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää voisi vähentää? Millaisin konkreettisoin keinoin voitaisiin vahvistaa turvallista kouluympäristöä?

3. Opintojen ja työskentelyn hyvinvointia tukeva järjestäminen

Henkinen hyvinvointi = perustuu vahvasti yksilön mielenterveyteen. Mielenterveys on hyvinvoinnin tila, jossa ihminen osaa tunnistaa omat kykynsä ja vahvuutensa, selviytyy erilaisista elämän haasteista, kykenee opiskelemaan ja työskentelemään sekä osallistumaan oman ympäristönsä toimintoihin. Suojaavia tekijöitä mielenterveydelle ovat hyvä fyysinen terveys, lämpimät sosiaaliset suhteet, hyvät vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaidot, turvallinen elinympäristö sekä mahdollisuus toteuttaa itseään. (Tiedonaiset 2021, 14.)

Fyysinen hyvinvointi = ravinnon, liikkumisen ja unen yhteisvaikutus. Fyysiseen hyvinvointiin vaikuttaa myös tilat ja fyysinen toimintaympäristö sekä sen terveellisyys. Oppilaitos voi tukea fyysistä hyvinvointia tarjoamalla laadukasta ravintoa, liikkumismahdollisuuksia, kannustaa päihteettömyyteen sekä antaa terveelliset ja turvalliset tilat. (Jyväskylän koulutuskuntayhtymä.)

Learning cafe – piste 3:

Miten koulupäivien aikana tuetaan opiskelijan henkistä ja fyysistä hyvinvointia?

- **Esim. lepo, ruokailu, tuntien pituudet, välituntien pituudet ja paikat koulupäivien sisällä, välituntien sisällöt, oppimista tukevat apuvälineet, opiskeluhuoltohenkilöstön saatavuus**

Millä uusilla konkreettisilla keinoilla koulussa voisi tukea opiskelijan henkistä ja fyysistä hyvinvointia?

4. Oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistäminen

Osallisuus = mukanaoloa, vaikuttamista sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä (Sosiaali- ja terveysministeriö). Osallisuuden tunne syntyy, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin. Osallisuus ilmenee esimerkiksi luotamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössään. (Soste 2018.)

Opetuksen pohjana tulee olla oppilaiden osallisuus ja kuulluksi tuleminen ja koulun tulee vahvistaa jokaisen oppilaan osallisuutta. Osallisuutta vahvistetaan tukemalla oppilaiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan opiskeluunsa, sekä koko koulu yhteisön yhteisen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2014.)

Toimiva kodin ja koulun välinen yhteistyö edistää oppilaan kouluviihtyvyyttä ja koulun yleistä turvallisuutta. Yhteistyöllä luodaan yhteisiä suuntaviivoja kasvatuksen ja oppilaiden hyvinvoinnin suhteen. (Hietanen-Peltola ym. 2018, 13.) Huoltajia tulisi tiedottaa tarkemmin, millaista työtä koulussa tehdään oppilaiden yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi huoltajat tulisi ottaa entistä enemmän mukaan kehittämään koulun yhteisöllistä työtä erityisesti kouluun kiinnittymiseen liittyen. (Markkanen 2023, 9.)

Learning cafe – piste 4:

Miten luokassasi ja koulussasi toteutuu oppilaan osallisuus?

- **Esim. Oppituntien sisältöihin ja toteutukseen vaikuttaminen, oppimisympäristöön vaikuttaminen, oppilaan osallisuuden huomioiminen häntä koskevissa palavereissa, oppilaitoksen eri toimintojen suunnittelu ja kehittäminen, vaikuttamisen mahdollisuudet oppimiseen ja opiskelu ympäristöön liittyvissä asioissa, opiskelijoiden palautteiden näkyminen erilaisissa päätöksenteoissa.**

Miten koulussasi huomioidaan huoltajien osallisuus?

- **Esim. vanhempainillat, huoltajien tiedottaminen koulun toimintatavoista, huoltajien osallisuus opetussuunnitelman ja opiskeluhoitosuunnitelman teossa**

Millä uusilla konkreettisilla keinoilla oppilaan osallisuutta voisi vahvistaa koulussasi?

Millä uusilla konkreettisilla keinoilla huoltajien osallisuutta voisi vahvistaa koulussasi?

Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön toteuttamistapoja

Sosiaaliset toimintamallit

Yhteisöllisyyden tukeminen
Vuorovaikutustaidot ja
erilaisuuden hyväksyntä
Osallisuuden vahvistaminen

Psyykkiset toimintamallit

Luotettavan aikuisen tuki
Turvallisuuden tunteen
vahvistaminen

Oppilaan ja
kouluyhteisön
hyvinvointi

Pedagogiset toimintamallit

Oppilaiden ja aikuisten väliset
suhteet
Kannustava ja tukeva ohjaus
Tuntien sisällölliset menetelmät

Fyysiset toimintamallit

Turvallinen ja terveellinen
oppimisympäristö
Rakennusten, kalusteiden ja
laitteiden laaja-alainen
hyödyntäminen

Yhteisöllinen
opiskeluhoolto
on kaikkien
vastuulla!

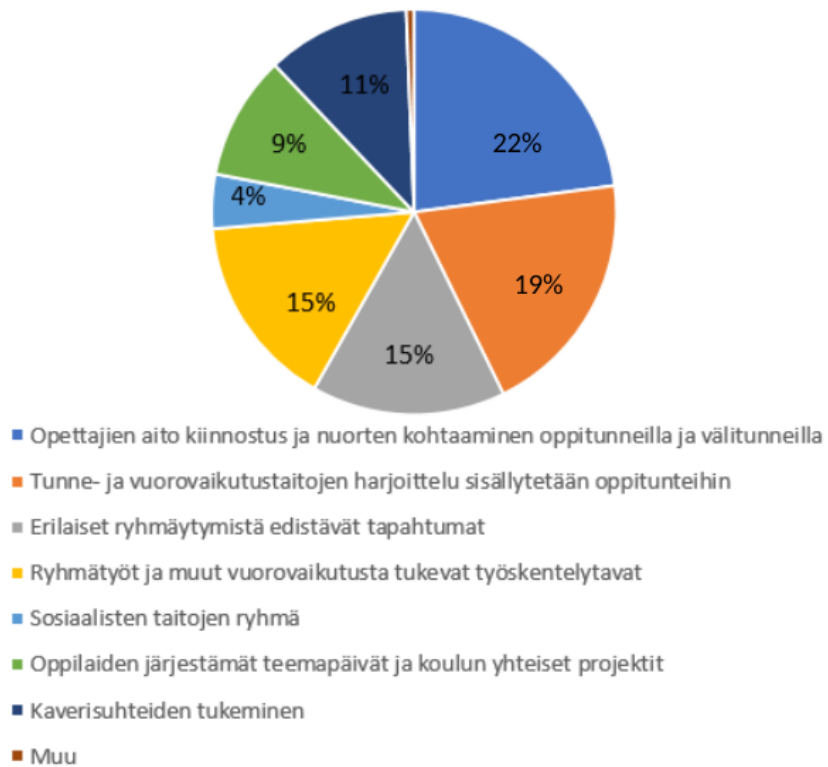
[Poissaoloihin puuttumisen
malli](#)

[Heinolan kaupungin
opiskeluhooltosuunnitelma](#)

[Alueellinen
opiskeluhooltosuunnitelma](#)

Liite 3. Tulokset kyselystä Heinolan Lyseonmäen koulun huoltajille kouluhyvinvoinnin vahvistamisesta.

Parhaat tavat tukea oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä

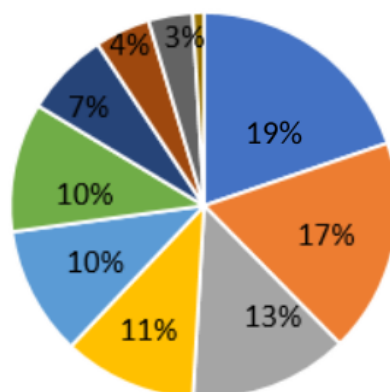
Kuvio 1. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen (n=94)

Parhaat keinot kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn ja puuttumiseen

Kuvio 2. Kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy ja puuttuminen (n=94)

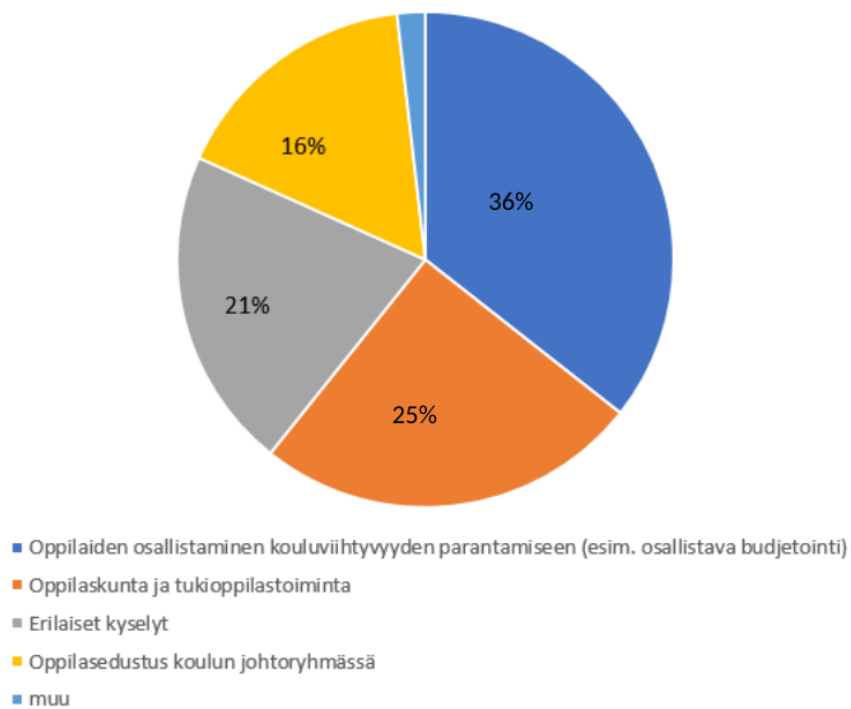
Parhaat keinot opiskelun hyvinvointia tukevaan järjestämiseen

- Oppilaat saavat usein palautetta opiskelustaan, kiinnitetään huomiota positiiviseen palautteeseen
- Koulun tilojen laajempi hyödyntäminen oppitunneilla
- Toiminnallisuuden ja oppilaiden aktivoinnin lisääminen oppitunteihin
- Yksinäisyyden kokemukseen puuttuminen ja vaikuttaminen ruokalassa
- Koulun tilojen viihtyvyyden parantaminen
- Opiskeluhuollon työntekijöiden päivystysaikojen lisääminen
- Koulupäivän myöhäisempi aloitus
- Välituntitoimintojen tehostetumpaa mainostamista
- Koulussa myytävän välipalan ostamisen selkeyttäminen
- muu

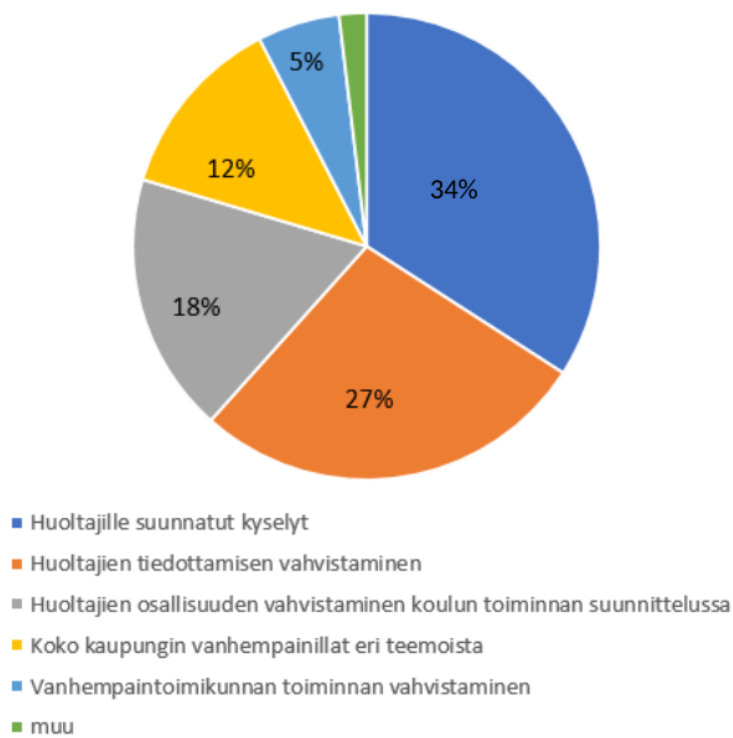
Kuvio 3. Opiskeluiden hyvinvointia tukeva järjestäminen (n= 94)

Parhaat keinot oppilaiden osallisuuden vahvistamiseen

Kuvio 4. Oppilaiden osallisuuden vahvistaminen (n= 94)

Parhaat keinot vanhempien osallisuuden vahvistamiseen

Kuvio 5. Huoltajien osallisuuden vahvistaminen